

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

**KADIN KOOPERATİFLERİNE AKTİF ÜYELİĞİN
KADINLARIN GÜÇLENDİRİLMESİNDEKİ ROLÜ:
İSTANBUL KADIN KOOPERATİFLERİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Nuray ŞAKIRGÜN

İstanbul, 2024

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

**KADIN KOOPERATİFLERİNE AKTİF ÜYELİĞİN
KADINLARIN GÜÇLENDİRİLMESİNDEKİ ROLÜ:
İSTANBUL KADIN KOOPERATİFLERİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Nuray ŞAKIRGÜN

Öğrenci No
2120053006

ORCID ID
0000-0001-7207-4031

Danışman
Doç. Dr. Abdurrahman YILMAZ

İstanbul, 2024

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Kadın Kooperatiflerine Aktif Üyeliğın Kadınların Güçlendirilmesindeki Rolü: İstanbul Kadın Kooperatifleri Örneğı**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımca yazıldığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını, patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 04.06.2024

Nuray ŞAKIRGÜN

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

04/06/2024

Enstitümüz *Sosyoloji* Anabilim Dalı *Sosyoloji* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 2120053006 numaralı **Nuray ŞAKIRGÜN**'ün "*İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**Kadın Kooperatiflerine Aktif Üyeliğin Kadınların Güçlendirilmesindeki Rolü: İstanbul Kadın Kooperatifleri Örneği**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 14/05/2024 tarih ve 2024/22 sayılı toplantısında seçilen ve İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince 45 dakika süre ile Zoom programı aracılığıyla on-line olarak aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında "**OYBİRLİĞİ**" ile "**KABUL**" kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 2 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Doç. Dr. Ab*** YI***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Bu*** TE*** ÇA***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Prof. Dr. Yü*** KI***
(İstanbul Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Nuray ŞAKIRGÜN
Danışmanı : Doç. Dr. Abdurrahman YILMAZ
Derecesi ve Tarihi : Yüksek Lisans (Tezli), 2024
Alanı : Sosyoloji
Anahtar Kelimeler : Kadın Kooperatifleri, Kadın Güçlenmesi, Toplumsal Cinsiyet, Feminizm, Sosyal Dayanışma Ekonomisi

ÖZ

KADIN KOOPERATİFLERİNE AKTİF ÜYELİĞİN KADINLARIN GÜÇLENDİRİLMESİNDEKİ ROLÜ: İSTANBUL KADIN KOOPERATİFLERİ ÖRNEĞİ

Köklü bir tarihi olan kooperatifler, dayanışma duygusuyla hizmet vererek ekonomiye katkı sağlamasından dolayı toplumsal kalkınma modeli olarak görülmektedir. Kooperatifin yapısı ve kadın kooperatiflerine verilen devlet desteği ile kadın kooperatiflerine duyulan ilgi artmaktadır. Buradan hareket eden bu araştırma, kadınların kooperatife dahil olduktan sonra sosyal, ekonomik ve politik alanlarda neler deneyimledikleri ve kadınların bu alanlarda yaşadığı sorunlara çözüm sağlayıp sağlamadığını değerlendirmek amaçlanmaktadır. Araştırmada, İstanbul ilinde faaliyet veren kadın kooperatiflerine aktif üye olan kadınların deneyimlerine başvurulmuştur. Araştırmaya, 33-66 yaş aralığında on dört kadın katılmış olup, yarı yapılandırılmış görüşme rehber formu ile derinlemesine görüşme tekniği uygulanmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler, kategori ve kod ile içerik analizi uygulanarak elde edilmiştir. Araştırmanın sonucunda; kadınların elde edilen gelirle ihtiyaçlarını karşılayabildikleri ve özgür bir şekilde harcayabildikleri görülmüştür. Kooperatifte verilen eğitimlerle kendilerini geliştirebildikleri ve farklı faaliyetlere katılabilmeleri ile sosyalleşmişlerdir. Kooperatif içerisinde alınan kararlara katıldıkları, yönetici olabilme imkanları ve dayanışma içerisinde olmaları ile kendilerini daha faydalı ve saygın görmüşlerdir. Bu anlamda kooperatifin, ekonomik, sosyal ve politik alanlardaki etkisi sorgulanmış olup, anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Name and Surname : Nuray ŞAKIRGÜN
Supervisor : Assoc. Dr. Abdurrahman YILMAZ
Degree and Date : Master's (Thesis), 2024
Major : Sociology
Key Words : Women's Cooperatives, Women's Empowerment, Gender,
Feminism, Social Solidarity Economy

ABSTRACT

THE ROLE OF ACTIVE MEMBERSHIP IN WOMEN'S COOPERATIVES IN WOMEN'S EMPOWERMENT: THE CASE OF ISTANBUL WOMEN'S COOPERATIVES

Cooperatives, with a long history, are seen as a model of social development, serving with a sense of solidarity and contributing to the economy. The co-operative's structure and state support for women's cooperatives, together with increased interest in women's cooperatives. This research, which is starting here, aims to assess what women experience in the social, economic and political spheres after participating in the cooperation and whether it helps to solve the problems women face in these areas. The study looked at the experiences of women who were active members of women's cooperatives operating in Istanbul. Fourteen women from 33 to 66 years of age participated in the study, using the technique of in-depth interviewing with the semi-structured interview guide form. The data from the interviews were obtained by applying category and code content analysis. The study found that women could meet their needs and spend freely with the income they earned. They are socialized by being able to develop themselves and participate in different activities through co-operative training. They found themselves more valuable and respected by their participation in cooperative decisions, their ability to be managerial, and their solidarity. In this regard, the impact of cooperation in the economic, social and political spheres has been questioned and meaningful relations have been identified.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ

ABSTRACT

TABLolar LİSTESİ	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
GRAFİKLER LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR	vi
SÖZLÜK.....	vii
GİRİŞ	1

1. TOPLUMSAL CİNSİYET, KADIN VE GÜÇLENME

1.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı	3
1.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği/Eşitsizliği ve Durum.....	4
1.3. Feminizm	11
1.4. Güçlendirme Kavramı ve Boyutları.....	14

2. KOOPERATİFÇİLİK

2.1. Kooperatif ve Kooperatifçilik: Kökeni ve Önemi	19
2.1.1. Kooperatifçilik İlkeleri	22
2.1.2. Kooperatiflerin Faaliyetlerine Göre Türleri	24
2.2. Türkiye’deki Kooperatifçilik	25
2.3. Kadın Kooperatifçiliği ve Sosyal Dayanışma Ekonomisi	29

3. İSTANBUL VE İSTANBUL’DA KADIN KOOPERATİFÇİLİĞİ

3.1. İstanbul’un Sosyal ve Ticari Hayattaki Önemi.....	35
3.2. İstanbul’daki Kadın Kooperatifleri	39

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

4.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	40
4.2. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Tekniği ve Örneklem Seçimi ...	40
4.3. Etik Değerlendirme.....	44

5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

5.1. Kooperatifin Yapısı ve Dahil Olma Deneyimi.....	45
5.1.1. Kooperatife Dahil Olma Süreci	47

5.1.2. Kooperatifin Yönetim Şekli ve Kadınların Katılım Durumları.....	51
5.1.3. Kadınların Birbirleriyle İlişki Deneyimleri	54
5.1.4. Sorunlarla Karşılaşma Durumu Hakkındaki Düşünceler	59
5.2. Kooperatife Aktif Üyelik ve Güçlenme İlişkisi.....	65
5.2.1. Ekonomik Yönden Güçlenmeye Etkisi	66
5.2.1.1. Kooperatife Üyelik Sonrası Para Kazanma ve Harcama Durumları	66
5.2.1.2. Kooperatife Üyelik ile Ekonomik Durumlarındaki Değişim Hakkındaki Değerlendirmeleri	71
5.2.2. Kooperatife Üyeliğin Sosyal Yönden Güçlenmeye Etkisi	76
5.2.2.1. Kooperatife Üyelik ile Beraber Hareket Özgürlüğü Deneyimleri	76
5.2.2.2. Kooperatife Üyeliğin Ardından Sosyal İlişkiler Kurma Deneyimleri: “Kooperatifle beraber daha renkli hayatım oldu.”	81
5.2.2.3. Kooperatife Üyelikle Beraber Dayanışma Deneyimleri.....	86
5.2.2.4. Kooperatife Üyeliğin Hane İçi İlişkilere Etkisi.....	90
5.2.2.5. Kooperatife Üyeliğin Ardından Toplum İçerisindeki Konum: “Bu ego değil kendini bir takdir etsene güzel şeyler yapıyorsun.”	95
5.2.3. Kooperatife Üyeliğin Politik Açıdan Güçlenmeye Etkisi	100
5.2.3.1. Kooperatife Üyelik ile Toplumsal Konular Hakkındaki Görüşler	101
5.2.3.2. Kooperatif Hayatının Haklarını Arama ve Sorunlarını Çözmeye Etkisi.....	106
5.3. Kooperatife Üyelik ile Yaşanan Genel Değişim: “Burası benim çıkış yolum.”	110
SONUÇ	116
KAYNAKÇA.....	121
EKLER	
Ek-1: Görüşme Rehber Formu	131
Ek-2 : Etik Kurul Onayı	134

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Sıralamasında İlk 20 Ülke	7
Tablo 2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Sıralamasında Son 20 Ülke	8
Tablo 3. Türlerine Göre Kooperatifler ve Ortak Sayıları.....	28
Tablo 4. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	41
Tablo 5. Nitel Veri Analizinde Kullanılan Kategori ve Kod Listesi.....	45
Tablo 6. Katılımcıların Dahil Oldukları Kooperatif Bilgileri	46



ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Sonucu 10



GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa No.

Grafik 1. İşgücüne Katılımda Cinsiyet Uçurumu 2006-2023.....	9
Grafik 2. Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi ve Alt Endekslerinin Zaman İçindeki Gelişimi.....	9
Grafik 3. Türkiye’de Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları	16
Grafik 4. Türkiye’de Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım Oranları	17
Grafik 5. Yıllar İçerisinde Genel Kooperatif Sayılarına Göre Kadın Kooperatif Sayıları	31
Grafik 6. Yıllar İçerisinde Genel Kooperatif Ortak Sayılarına Göre Kadın Kooperatif Ortak Sayıları	32
Grafik 7. Küresel Güç Şehir Endeksi	38

KISALTMALAR

akt.: aktaran

bkz.: bakınız

CEDAW: Declaration on the Elimination of Discrimination against Women
(Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Beyannamesi)

GPCI: Global Power City Index (Küresel Güç Şehir İndeksi)

GTB: Ticaret Bakanlığı

ICA: International Cooperative Association (Uluslararası Kooperatifler Birliği)

ILO: International Cooperative Alliance (Uluslararası Çalışma Örgütü)

IGE: Human Development Index (İnsani Gelişme Endeksi)

KDEV: Kadın Emegi Değerlendirme Vakfı

s.: Sayfa

STK: Sivil Toplum Kurulu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNDP: United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)

UNIFEM: United Nations Development Fund for Women (Birleşmiş Milletler Kadınlar Kalkınma Fonu)

WB: World Bank (Dünya Bankası)

vd.: ve diğerleri

WEF: World Economic Forum (Dünya Ekonomik Forumu)

WHO: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

SÖZLÜK

Dayanışma: Bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması; tesanüt.

Feminizm: Toplumda kadının haklarını çoğaltma, erkeğinkiler düzeyine çıkarma, eşitlik sağlama amacını güden düşünce akımı; kadın hareketi.

Güçlendirme: Güçlü duruma getirmek, kuvvetlendirmek, takviye etmek, tahkim etmek.

Kooperatif: Ortakların gereksinimlerini uygun şartlarda elde etmelerini sağlamak amacıyla kurulan birlik.

GİRİŞ

Birlikte hareket etme düşüncesiyle ortaya çıkan kooperatifçilik; ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçların giderilmesinde aktif rol oynamaktadır. Kooperatiflerin sosyo-ekonomik ve kültürel alanlarda rol oynaması ve kurumlarla olan iş birliğinin artması ile Türkiye’de daha etkin ve yaygın hale gelmesine neden olmuştur. Kooperatifin dinamiklerinde, kolektif ve demokratik bir şekilde hareket etme ilkesi olmasından dolayı kadın örgütlenmelerinin bir tezahürü haline gelmiştir. Son zamanlarda toplumsal cinsiyet eşitsizliği tartışmalarının artması ve feminist kuramın kadının toplumdaki konumuna olan eleştirel bakış açısı gelişmiştir. Buna bağlı olarak kadın, toplumda yeniden konum arayışına girmiştir. Kadınlar, kooperatife dahil olduktan sonra ekonomik, sosyal ve politik açıdan hayatlarını irdeleme ve değiştirme olanağı bulmuştur. Kadınlar, kooperatife aktif üyelik sonrasında gelir elde etme, sosyalleşme, özgüvenli olma, bilinçli olma gibi değişimler yaşamıştır. Kadın kooperatifleri aynı zamanda işsizlik, ücret dağılımının eşit olmaması ve diğer toplumsal sorunlarla mücadele aracı olabilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, dezavantajlı grupta olan kadının güçlenmesinde, kadın kooperatiflerinin oynadığı rolü değerlendirmektir. Literatürde, kadın kooperatifleri ve güçlendirme ilişkisine yönelik yapılmış çalışmalar bulunmaktadır fakat çalışmanın alanı açısından, İstanbul örneklemini ile yapılmış bir çalışma bulunamamıştır. Çalışmanın İstanbul örneklemini ile ilk defa yapılıyor olmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde toplumsal cinsiyet, feminizm, güçlenme kavramları açıklanırken, toplum cinsiyet eşitsizliğinde yaşanan durum, Türkiye ve Dünya tarihi boyutunda aktarılmış olup, küresel ölçekte yayımlayan raporlar ile ele alınmıştır. Kooperatifçilik ve Türkiye’de kooperatifçilik kökenleri detaylı bir şekilde aktarılıp, araştırmanın alanı olan İstanbul’un sosyal ve ticari hayattaki önemine değinilirken, İstanbul’daki kadın kooperatiflerine yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, araştırmanın konusu ve amacı, araştırmada kullanılan veri toplama tekniği ve örneklem seçimi ile etik değerlendirme yer almaktadır. İstanbul ili örnekleminde, katılım sağlayan 14 katılımcıya ve 6 farklı

kooperatifte, yarı yapılandırılmış açık-uçlu sorularla, kadınların deneyimlerini keşfetmek ve daha detaylı değerlendirme yapmak adına derinlemesine görüşme tekniği tercih edilmiştir. Kartopu tekniği kullanılarak görüşmecilere ulaşılmıştır. Oluşturulan Görüşme Rehber Formu ile kadınların sosyal, ekonomik ve politik konularda neler deneyimledikleri ve kooperatifin karşılaştıkları sorunlara çözüm noktasındaki rolü, güçlendirme bağlamında incelenmiştir.

Saha çalışmasından elde edilen veriler ile bulgular bölümü hazırlanmıştır. Bulgular bölümü, demografik sorular, kooperatife yönelik sorular ve güçlendirmeyi anlamaya yönelik sorular şeklinde ele alınmıştır. Güçlendirmeyi anlamaya yönelik sorular araştırmaya ışık tutacağından dolayı daha detaylı incelenerek; ekonomik, sosyal ve politik güçlendirme alanları ile ele alınmıştır. Bulgular, “toplumsal cinsiyet eşitsizliği”, “patriarkal” ve “yeniden üretim” kavramları çerçevesinde, kategoriler ve kodlara ayrılarak detaylı incelenmiştir.

Araştırmanın son bölümünde ise kadın kooperatiflerine aktif üyeliğin kadınların güçlendirilmesindeki rolü, bulgular ve teorik çerçeveden hareketle güçlendirmenin sosyal, ekonomik ve politik boyutlarıyla ele alınmıştır ve sonrasında sonuçlar açıklanmıştır. Çalışmanın literatürde örnekleme açısından İstanbul ilinde faaliyet gösteren kadın kooperatifleri hakkında bilgi vermesinden dolayı literatüre katkı sağlayacağı ve İstanbul’da kadın kooperatifleri hakkında bilgi edinebilecekleri bir veri olacağı düşünülmektedir.

1. TOPLUMSAL CİNSİYET, KADIN VE GÜÇLENME

Çalışmanın bu bölümünde toplumsal cinsiyet kavramının kökeni incelenmiş olup, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin alt yapısında yatan nedenler ile son zamanlara kadar hangi boyutta insanlara nüfus ettiği raporlarla desteklenerek açıklanmıştır. Yaşanan toplumsal eşitsizlikler sonrasında ortaya çıkan feminizm ve güçlendirme çalışmaları yer almaktadır.

1.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı

“Cinsiyet” kavramı kadın ve erkek olarak biyolojik farklılık için kullanılırken, “Toplumsal Cinsiyet” kavramı kadının ve erkeğin toplumsal konumlarına göre atfedilmiş değerleri için kullanılmaktadır. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet kavramı, var olduğundan bu yana kadın ve erkek cinsiyet ayrımının sadece kişisel değil, kültürel olarak da farklılıklarının olduğu üzerinde durulmaktadır (Marshall, 1999, s. 98). Cinsiyet kavramı özelinde şekillenen bu kavram, cinsiyet (*sex*) ve toplumsal cinsiyet (*gender*) şeklinde bilimde yerini alarak, toplumsal bir durum halinde görülmeye başlamaktadır (Vatandaş, 2007, s. 31). “Gender” kelimesinin kökü olan “gen” doğurma ve üretme anlamlarına gelen kelimedenden ortaya çıkarılmıştır. İlk önce biyolojik olarak üzerinde durulsa da sonrasında sosyal anlamları barındıran bir kavram haline gelmiştir (Erol, 2021, s. 35). Bu kavram, kadın ve erkek ilişkisi dışında toplumsal düzeni yani toplumda yaşanan ayrımcı, eşitsiz, baskıya dayalı bir toplumsal düzeni ifade eder (Acar Savran, 2013, s. 236).

Toplumsal cinsiyet kavramı, cinsiyet üzerinde durulan anlamından uzakta, kavramın anlamının toplumsal olduğu üzerinde duran Amerikalı feministler ile ortaya çıkmıştır (Scott, 2010, s. 12). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının önemli olmalarının nedeni kavramların anlamlarından ziyade, kavramlar hakkında doğan tartışmalardan dolayı önemli bulunmaktadır (Dökmen, 2009, s. 18). Toplumsal cinsiyet kavramı tüm bunlardan hareketle cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları arasındaki farklılık, kadın ve erkek bedenlerinin kültürel oluşumu olarak adlandırılmaktadır (Akt., Çalışır ve Okur, 2015, s. 272).

Toplumsal cinsiyet, kadınların, erkeklerin, kızların ve oğlanların sosyal olarak oluşturulan şekillerini anlatmaktadır. Kadın ya da erkeğin, kız ya da erkek çocuğunun

normları ve davranışları bağlamında, tüm bunların birbirleriyle olan ilişkilerini ifade etmektedir (World Health Organization, 2023). Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkek olarak sınıflandırılmanın dışında kadın ve erkeğe toplumun onlara yüklediği rolleri de taşıyan anlamı bulunmaktadır. Kadın ve erkeğin sosyal yaşamlarında var olan sorumlulukları, toplumundan onlardan nasıl davranışlarda bulunmaları gerektiği gibi ilişkilerin olduğu anlamları bulunmaktadır. Buna bağlı olarak kadın ve erkeğin sosyokültürel farklılıklarının üzerinde durulmuştur (Çilingir Ük, 2019, s. 3). Kadın ve erkeğin bu farklılık durumları “cinsiyet rolleri” kavramıyla değerlendirilmektedir. Rol kavramı adı altında ele alınmakta olan rol teorisi, genel olarak davranışların kalıp haline getirildiği ve bu şekilde beklentiye girildiği toplumsal yapının şekillenme haline denmektedir. Bundan dolayı rol teorisi, toplumsal cinsiyet ilişkilerin de de farklı yöntemlerle ele alınmasını sağlamaktadır (Connel, 2000, s. 78).

“...ne birey ne de toplum (grup) birbirinden soyutlanmış olarak gereğince incelenemez, çünkü birey toplumun içinde; toplum da -değerler, normlar, tutumlar vb. nitelikleriyle- bireyin içindedir. Toplum bireyi şekillendirdiği ve doğumundan ölümüne kadar etkilediği gibi, birey de içinde bulunduğu toplumu etkiler” (Kağıtçıbaşı, 2012, s.22).

1.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği/Eşitsizliği ve Durum

Toplumlar ırk, etnik köken ve sınıf gibi birçok çeşidi olan eşitlik durumlarını yapısında barındırmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği de bu çeşitlerden bir tanesidir. Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı, tek bir tanım ile incelenmeyen, farklı yönleri olan bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların ve erkeklerin yaşadıkları toplumun ekonomik, sosyal imkanlarından faydalanma ve fayda sağlama ve insan haklarına ulaşma gibi eşit koşullara sahip olunması gerektiği durumunda kullanılan kavram olmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği birçok alana vurgu yapmaktadır. Kadınların ve erkeklerin kaynaklara ulaşmanın ve dağılımının eşit olması vurgu yapılan bir konu olarak ele alınabilir. Kadınların ve erkeklerin ihtiyaç ve isteklerine eşit derecede önem verilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin konusu olmaktadır. Diğer bir konu olarak, cinsiyet rolleri çerçevesinde oluşan kalıplaşmış yargılar ve çizilmiş sınırlar olmadan kadın ve erkeğin özgür seçimler yapabilmesidir. Toplumsal cinsiyet eşitliği, din, dil, ırk ve cinsel yönelim gibi farklılıkların, ötekileştirilmemesini ve bu

konular bağlamında ayrımcılığa uğramamaları anlamını içerisinde barındırmaktadır (Yıldız, 2021, s. 24-25). Toplumsal cinsiyet kavramının özünde, cinsiyet bağlamında yapılan ayrımcılık odak noktası olmaktadır (Kaylı Şaşman, 2016, s. 137). Vurgulanan bu odak noktası aslında toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı bağlamında ayrımcılık olmaması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Kadın ve erkeğin eşit olması gerektiği ve bu eşitliğin hedeflenirken kadın ve erkeğin biyolojik, toplumsal farklılıklarının üzerinde durularak değerlendirilmesi gerektiği olmaktadır (Üstün, 2011, s. 12). Farklılıkların üzerinde durulurken, kadın ve erkek farklı şartlarda olmalarından dolayı, eşitlik sağlanırken adil olunması gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, toplumun refah düzeyine ulaşmasına katkı sağlamaktadır (Momsen, 2009; akt. Kandemir ve Sezgin Nartgün, 2022, s. 1686).

Toplumların varoluşundan itibaren ortaya çıkan kadın ya da erkek olma durumundan kaynaklanan farklılıklar, toplumun içinde bulunduğu kültür çerçevesinde yorumlandıktan sonra şekil almaktadır. Bu durumdan kaynaklı kadının ya da erkeğin biyolojik olarak farklı olmalarından dolayı nasıl davranmaları gerektiği, kimin hangi alanda daha iyi olduğu veya olması gerektiği toplumsal değerlerle bütünleşerek ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu durum toplumlar arası farklı olabileceği gibi aynı toplum içerisinde de farklı bölgelerde farklılık oluşturabilmektedir. Bu farklılıklar ile neticesinde oluşan değerlendirmeler eşitsizliğin de yaşanmasına neden olmaktadır. Bu süreçte oluşan toplumsal kalıp yargılarda kadın ve erkek olarak davranış kalıpları atfedilmektedir. Erkeğin güçlü olması ve evine bakması gerekliliği, kadının sabırlı ve hoşgörülü olması ve evini düzene sokması gereklilikleri, cinsiyet farklılıkları çerçevesinde oluşan kalıp yargılar olmaktadır (Günay ve Bener, 2011, s. 158-159).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramı kadın ve erkeğin cinsiyet veya fizyolojik gibi özelliklerinin farklı olmasından dolayı ortaya çıkmamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadın ve erkek oluşunun adil olmayan şekilde değerlendirilmesinden ötürü ortaya çıkmaktadır (Şimşek, 2011, s. 120).

Toplumsal cinsiyet kadının rollerini belirlediği gibi erkeğin rollerinin alanını da çizmektedir ve durum toplumda rol beklentisine neden olmaktadır. Kadın ve erkeğe özel beklenen roller eşitsizlik yaşanmasına neden olmaktadır. Cinsiyetteki ayrım, kadın ve erkek olarak yapılırken, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde kültürel, ekonomik

ve ideolojik yapıların oluşma sürecinde yaşanan ayrımlardan kaynaklanmaktadır. Toplumsal cinsiyet ayrımının ortaya çıktığı alanlar günlük yaşam, eğitim, siyaset ve ekonomi birçok alanda görülmektedir. Toplumsal cinsiyet ayrımının ortaya çıktığı alanlar bir insanın yaşamına dair her alanda var olduğu ve insanın yaşamı daim ettirmesi hususunda engel teşkil ettiği görülmektedir (Durgun ve Oğuz Gök, 2017, s. 22). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve cinsiyet rollerinin görüldüğü alanların en temel yapısı aile, en küçük ve en güçlü sosyal kurum olarak bu kavramların geliştirip, yenilenerek varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Aile kurumu, cinsiyet kavramının ilk ortaya çıktığı ve rollerin kadın ve erkek olarak atfedildiği ilk yer olarak ifade edilmektedir (Dedeoğlu, 2000, s. 141).

Toplumun ilerlemesinin sadece ekonomisinin kalkınması ile olmayacağı, ilerlemek için bireylerin sağlık, eğitim ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi faktörlerin de önemli olduğu 1990'lı yıllarda eleştiri noktası olmaya başlamıştır. Toplamların “İnsani gelişmişlik düzeyini” anlamak adına ortaya çıkartılmış kavram, “İnsani Gelişmişlik Endeksi” toplumsal cinsiyet eşitliğini ölçmek adına toplumsal cinsiyet ve bu bağlamda yaşanan durumları anlamak ve geliştirmek amacı ile BM tarafından kullanılmaktadır. Endeks, toplumsal cinsiyet ve ekonomi bağlamında ölçüm yapılırken verim alınmaması tartışma konusu olması ile ek olarak Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi ve Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi uyarlamasıyla asıl sonuca ulaşmak istenmiştir. Bu doğrultu da her yıl Dünya Ekonomik Forumu ile Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Raporu, 2006 yılından itibaren düzenlenmektedir. Dünya Ekonomik Forumu yayımlanmaya başladığından itibaren iyileşme saptanmıştır. Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Raporu ile birlikte cinsiyete özgü yaşanan farklı durumlar ve yaşanan bu farklı durumların ortaya çıkardığı sonuçları tespit etmek amacı ile önemli bir veri olmaktadır (Bardakçı ve Oğlak, 2022, s. 74).

Küresel cinsiyet eşitsizliği, ekonomik katılım ve fırsat, eğitimsel kazanımlar, sağlık ve hayatta kalma ve siyasi güçlendirme konuları olmak üzere dört temel konu başlığı altında, toplumların cinsiyet eşitliğinin konumu ve değişimi hakkında durumsal ve karşılaştırmalı olarak sonuç hazırlanmaktadır. 2023 Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu'nda 146 ülke arasında, Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi adı altında puanlama yapılmıştır.

Tablo 1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Sıralamasında İlk 20 Ülke

Sıralama	Eşitsizliğin En Az Olduğu Ülkeler	Değer
1	İzlanda	0.912
2	Norveç	0.879
3	Finlandiya	0.863
4	Yeni Zelanda	0.856
5	İsveç	0.815
6	Almanya	0.815
7	Nikaragua	0.811
8	Namibya	0.802
9	Litvanya	0.800
10	Belçika	0.796
11	İrlanda	0.795
12	Ruanda	0.794
13	Letonya	0.794
14	Kosta Rika	0.793
15	Birleşik Krallık	0.792
16	Filipinler	0.791
17	Arnavutluk	0.791
18	İspanya	0.791
19	Moldova	0.788
20	Güney Afrika	0.787

Kaynak: WEF (2021, 26 Ağustos). *Global gender gap report 2020*. 01 Eylül 2023 tarihinde https://www3.weforum.org/docs/Wef_Gggr_2023.pdf adresinden edinilmiştir.

Tablo 1’de, yapılan değerlendirme 0 ile 1 arasında puanlama yapılarak ele alınmıştır. İzlanda toplumsal cinsiyet eşitliğinde 146 ülke arasında 0,912 puan ile ilk sırada, Norveç 0.879 puan ile ikinci sırada, Finlandiya 0.863 puan ile üçüncü sırada olup, dördüncü ülkede Yeni Zelanda 0.856 puan ile, beşinci sırada ise 0.815 puan ile İsveç yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin en yüksek olduğu ilk 20 ülkenin son diliminde ise 0.787 puan ile Güney Afrika yer almaktadır. Dünya çapında yapılan bu raporda, 1 puan olan tam puanı hiçbir ülkenin almadığı görülmektedir. Buna bağlı olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğinin tam anlamıyla sağlandığı ülke bulunmamaktadır.

Tablo 2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Sıralamasında Son 20 Ülke

Sıralama	Eşitsizliğin En Fazla Olduğu Ülkeler	Değer
146	Afganistan	0.405
145	Çad	0.570
144	Cezayir	0.573
143	İran	0.575
142	Pakistan	0.575
141	Mali	0.605
140	Kongo Demokratik Cumhuriyeti	0.612
139	Umman	0.614
138	Benin	0.616
137	Gine	0.617
136	Fas	0.621
135	Nijer	0.622
134	Mısır	0.626
133	Katar	0.627
132	Lübnan	0.628
131	Suudi Arabistan	0.637
130	Nijerya	0.637
129	Türkiye	0.638
128	Tunus	0.642
127	Hindistan	0.643

Kaynak: WEF (2021, 26 Ağustos). *Global gender gap report 2020*. 01 Eylül 2023 tarihinde https://www3.weforum.org/docs/Wef_Gggr_2023.pdf adresinden edinilmiştir.

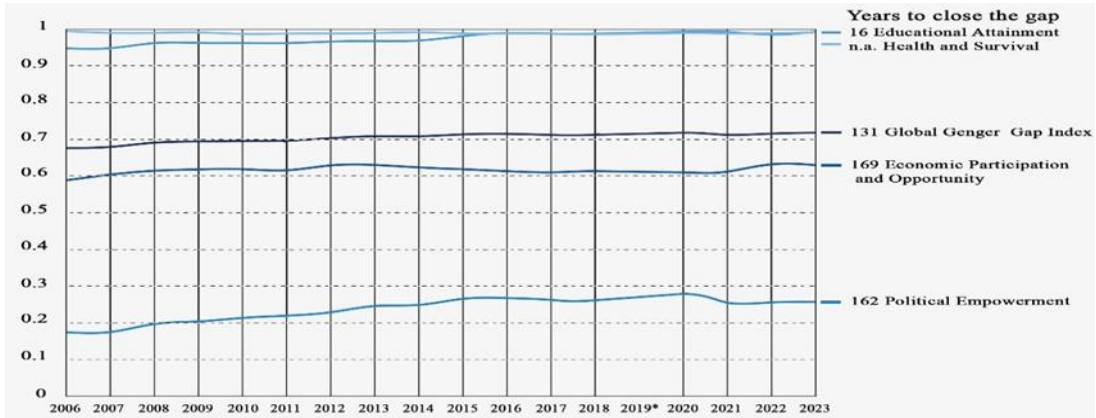
Tablo 2’de, 146 ülke arasında yapılan çalışma sonucunda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en çok yaşandığı ülke, 0.405 puanı ile Afganistan belirlenmiş olup, 145. sırada 0.570 puan ile Orta Afrika’da yer alan Çad, 144. Sırada 0.573 puan ile Kuzey Afrika’da yer alan Cezayir ve sonrasında 143. Sırada İran bulunmaktadır. 146 ülke arasında yapılan sıralamada son 20 ülke arasına giren Türkiye 129. sıralamada, 0.638 puanlama ile yer almaktadır. Türkiye’ye en yakın puanı alan ülkeler, 0.637 puanı ile Suudi Arabistan ve Nijerya olduğu görülmektedir.



Grafik 1. İşgücüne Katılımda Cinsiyet Uçurumu 2006-2023

Kaynak: WEF (2021, 26 Ağustos). *Global gender gap report 2020*. 01 Eylül 2023 tarihinde https://www3.weforum.org/docs/Wef_Gggr_2023.Pdf adresinden edinilmiştir.

Grafik 1’de, işgücüne katılım durumunda cinsiyet uçurumu incelendiğinde, 2006 senesinde %65’te başlayan cinsiyet uçurumu, 2009 senesinde giderek artarak %69 oranla en yüksek seviyede olduğu görülmektedir. 2009 senesinden itibaren giderek azaldığı görülse de 2017 senesinden sonra %66 oranla 2018 senesinde tekrar artış yaşandığı görülmektedir. Son zamanlara kadar yaşanan düşüş, 2022 senesinde en az cinsiyet uçurumu yaşandığı yıl olduğu görülmektedir. 2023 senesinde tekrar artışa geçerek %64 olarak belirlenmiştir.

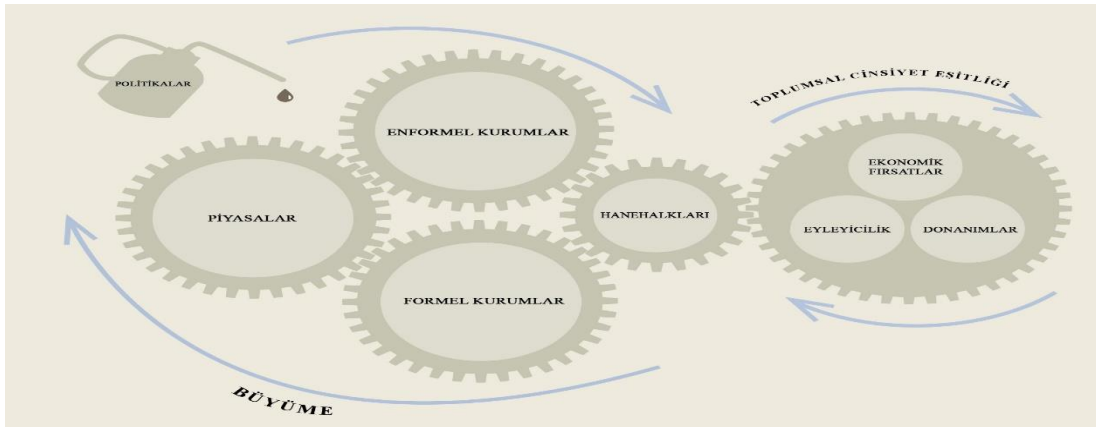


Grafik 2. Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi ve Alt Endekslerinin Zaman İçindeki Gelişimi

Kaynak: WEF (2021, 26 Ağustos). *Global gender gap report 2020*. 01 Eylül 2023 tarihinde https://www3.weforum.org/docs/Wef_Gggr_2023.Pdf adresinden edinilmiştir.

Grafik 2’de, 2006 senesinden 2023 senesine kadar cinsiyet farkı alt endekslerle birlikte yapılan değerlendirme, 0 ve 1 arasında puanlandırılmıştır. Eğitimsel kazanımlar, sağlık ve hayatta kalma oranlarında yaşanan cinsiyet farkı, 1’e yakın oranla değerlendirilmiştir, bu konularda cinsiyet uçurumu oranı oldukça azdır. Küresel cinsiyet farkı endeksi 2006 senesinde 0.7’nin altında iken 2023 senesine kadar 0.7’nin üzerine çıktığı görülmektedir. Ekonomik katılım ve fırsatlara katılmanın oranı ise 2006 senesinde 0.6 iken 2023 senesine kadar iniş ve çıkışlar olduğu görülmektedir. Siyasi güçlendirme ise 0.2’nin altında gözlemlenirken, 2023 senesine kadar 0.3’e yaklaştığı görülmektedir.

1990 senesinden beri Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), her sene İnsani Gelişim Endeksi (İGE) adı altında, 191 ülkenin arasında bulunduğu raporda, içeriği ülkelerin kalkınma sorunları, politikaları gibi konularda analitik ve bağımsız bir şekilde değerlendirilmektedir. 2023 senesinde düzenlenen raporun, küresel salgın ile birlikte ana konusu belirsizlikten doğan huzursuzluk üzerinde olmuştur. Raporun bir bölümünü oluşturan “Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi” değerlendirmesine göre, 191 ülke arasından ilk sırada İsviçre, ikinci sırada Norveç, üçüncü sırada İzlanda ve dördüncü sırada Hong Kong yer almaktadır. Son sırada ise Güney Sudan yer alırken, Türkiye 48. sırada yer almaktadır (UNDP, 2022, s. 292-294).



Şekil 1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Sonucu

Kaynak: WB (2012). *Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kalkınma*. 09 Eylül 2023 tarihinde [https://Documents1.Worlbank.Org/Curated/En/753081468338506032/Pdf/646650v10wdr0b0urkish0overview02012.Pdf](https://documents1.Worlbank.Org/Curated/En/753081468338506032/Pdf/646650v10wdr0b0urkish0overview02012.Pdf) adresinden edinilmiştir.

Şekil 1’de, World Bank (Dünya Bankası) tarafından, 2012 senesinde yayınlanan “Toplumsal cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma” raporuna göre, kalkınmanın yolu toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasından geçtiği anlaşılmaktadır. Kadınların eğitimine önem ve fırsat verilmesi, ekonomiye katılmalarının desteklenmesi gibi birçok konunun sağlıklı yürütülmesi, ekonomik açıdan verimlilik sağlamaktadır. Kadınların yer almadığı ekonomide, maliyetin yüksek olacağı değerlendirilmektedir. Kadınların iş hayatına atılması ve bu alanda gerekli müdahalelerin yapılması, insan sermayesi olarak geri dönüşü olup toplumun kalkınmasını sağlamaktadır (World Bank, 2012, s. 5-9).

1.3. Feminizm

Feminizm, 18.yüzyıl sonlarına doğru Latince kadın anlamı taşıyan “femine” sözcüğünden doğarak ortaya çıkmıştır. Fransızca “femme” sözcüğünden türetilerek 1837 itibarı ile İngilizce’de, 1890’lı yıllarında “womanism” sözcüğü ile türetilerek “feminizm” kavramı var olmaya başlamıştır (Sevim, 2005, s. 7). Feminist teori, kadınlarının toplumdaki konumunun düzeltilmesi için yeni kavramlar ve eylemler ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Kadınları etki altına alan bu baskı hukuk, siyaset, ahlak, bilim ve moda gibi konularda, baskıyı yeniden üretmek adına kullanılan alanları çözümlemek için feminizm adı altında mücadele verilmeye başlanmıştır (Michel, 1993, s. 6-7).

Feminizm kavramı, temelinde “kadınsılığa mahsus olmak” anlamı barındırmaktadır. Feminizm kadın eyleminin, kadınların eşit haklara sahip olması için verilen mücadelenin tanımlayıcı adı olarak ve cinsiyet eşitliği kuramı olarak kabul gören 1890’lı senelerdeki “kadınlık” tanımlamasının yerini alarak bu yıllarda ortaya çıkmaya başlamıştır (Alptekin, 2011, s. 25). Feminizmi yaygın bir şekilde “kadın hakları hareketi” ve “kadının kurtulması hareketi” olarak iki başlık altında incelemek ve ele almak mümkün görülmektedir. Bu bağlamda kadın haklarını siyasi anlamda ses duyurma çabası olarak ele alınmıştır. Feminizmin ortaya çıktığı dönem incelendiğinde, 17.yüzyıl ile kapitalizmin İngiltere’de varlığını hissettirmesi ile orta sınıf denilebilecek kadınlar, bu yeni ortamın oluşması ile var olma biçimlerini yeni oluşan sistem

içerisinde eşit ve hür bir biçimde inşa etme çabasında olmuşlardır (Aktaş, 2013, s. 59-60).

Feminizm konusu hakkında farklı değerlendirmeler bulunmaktadır ve farklı değerlendirmenin yanı sıra tarihsel bağlamda değişim içerisinde olan bu durum, çeşitli bağlamlarda ele alınmaktadır. Feminizmde değişim durumunun yaşanması, dalga olarak literatüre girerken, iki dalga olarak yapılan incelemeler mevcut ve bu durum üçüncü dalga gibi gelişimsel süreçlerle incelenebilmektedir. Genel olarak feminizmin tarihsel süreci; birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü dalga olarak değerlendirilmiştir. Feminizmin bu süreci, birinci dalgadan itibaren üçüncü dalga zamanına kadar 19. Yüzyıldan itibaren 21. Yüzyıla kadar olan zaman aralığını kapsamaktadır. 19. Yüzyıldan itibaren yaşanan değişim ve gelişimler kadınların yaşamlarındaki konumunu ve isteklerini değiştirmesinden kaynaklı feminizm kavramının alt zemininde değişim yaşanmasına ve farklı anlamlandırılmasına neden olmaktadır. Birinci feminist dalga, 19. Yüzyıl sonuna doğru şekil almaya başlamıştır ve Wollstonecraft'ın "Kadın Haklarının Savunusu" isimli yapıtındaki içeriklerinin bir kısmından belirlenen istekler doğrultusunda ortaya çıkması sağlanmıştır (Taş, 2016: 166-167).

"Kadın Haklarının Savunusu" isimli eser ile birlikte, Olympe de Gouges'in "Kadın ve Kadın Vatandaş Hakları Bildirgesi" ilk feminist teori eserleri olarak kabul edilmektedir. Bu eserlerin içerikleri ve birinci feminist dalga konuları Fransız Devrimi etkisi ile üstünde durdukları ana konu; eşitlik, hür yaşama ve dayanışma kavramları çerçevesinde oluşmaktadır. Birinci feminist dalganın oluşmasında, Fransız Devriminde kullanılan kavramlar ve bu kavramlar çevresinde önemli rol oynayan vatandaşlık olgusunun etkisi görülmektedir. Vatandaşlık, yasal olarak kadınlara erkeklerle eşit olma hakkını tanımaktadır. Cinsiyet ve ırk bağlamında her birey yasa önünde eşit hale gelmiştir. 18. ve 19. yüzyıllara kadar kadınların kanun önünde miras, eğitim ve çalışma gibi hakları bulunmamaktadır. Birinci dalga döneminde kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması ile bu durum dönemin en büyük ve başarılı hareketi olarak dünya genelinde kabul görmüştür (Yıldız ve Karkıner, 2011, s. 66).

Feminizmin ikinci dalgası, 1960'lı yıllarda İkinci Dünya Savaşı'nın ardından başlayıp ilerleme göstermiştir. Yasa anlamında eşitliğin sağlanması ve vatandaşlık ile

beraber tanınan hakların kadın ve erkek eşitliğinin sağlanmasına ve erkek egemen toplum düzenin devam etmesi ile feministler, ikinci dalga da odak noktalarını değiştirme kararı almışlardır. Kürtaj hakkının verilmesi ve doğum kontrol araçlarına ulaşım imkanının verilmesi, mücadele edilen konular olmaya başlamıştır. Carol Hanish'in “Kişisel olan politiktir” sözü ikinci dalga döneminin feministlerini harekete geçiren ve temel sözü olarak sayılan slogan haline gelmiştir. Bu bağlamda, ikinci dalganın ana konuları kadın bedeni ve doğurganlığı konusunda hak sahibi olması, cinsiyetler arası eşitliğin sağlanması ve ev içi roller olmaktadır. İkinci dalgayı birinci dalgadan ayıran diğer bir konu ise “kız kardeşlik” anlayışının destekleyici ve birleştirici bir sistem olarak şekillendirme çabasında olmaları birbirlerinden ayıran konular olmaktadır (Özüdoğru, 2018, s. 308-209).

Üçüncü dalga feminizm, 1990'lı senelerde ortaya çıkmıştır ve sınıf, ırk gibi konular mücadele konuları olmuştur. Afro Amerikan kadınların ırk ve cinsiyet konuları üzerine çalışmaları olmuştur. Üçüncü dalgada, savaş, ekonomi ve çevre gibi konu başlıklarına kadın bakış açısı anlamında faaliyetleri olmuştur (Alikılıç ve Baş, 2019, s. 91). Üçüncü dalga, kadınların feminizme bakış açılarında değişim ve yaklaşımlarında farklılığın yaşandığı bir dönem olmaktadır. Feminizm kadınlarda bireycilik ve kişisel alan mücadelesi uyandırıp bu durumu taşınabilir olarak her yerde taşımaları, benimsemeleri bu dönemin en önemli özelliği olup, dördüncü feminizm dalgasına zemin hazırlamıştır (Kaya, 2018, s. 566).

Dördüncü dalga feminist hareketinin başlangıç zamanı 2010 senelerinin başı olarak görülmektedir. Üçüncü dalga feminizm hareketiyle benzerlik gösterirken, diğer feminist hareketlerden ayıran en büyük farkın dijital teknolojiyi de konu edilmesinden kaynaklanmaktadır (Gömceli, 2023, s. 140). Dalganın başlangıcı, yapımcı Harvey Weinstein'ın dizisinde cinsel suç işlediğine dair, 2017 senesinde New York Times tarafından haber yayınlanmasıyla birlikte, cinsel saldırıya tepki olarak #MeToo hareketi Twitter platformu üzerinden başlatılmıştır. Dördüncü dalganın odak noktası, sosyal ağlar üzerinden ilerlemiştir ve çevrimiçi platformlar, seslerini duyurdukları bir alan haline gelmiştir (Özdemir ve Aydemir, 2019, s. 1709).

1.4. Güçlendirme Kavramı ve Boyutları

Toplumlarda kadınlar, dezavantajlı konumlarını değiştirmek için çaba içerisinde olmuşlardır. Kadınlar feminist hareketlerle bu konumun değişmesi noktasında mücadele vermişlerdir. Yapılan araştırmalar sonucunda, erkeğin toplumda avantajlı ve ayrıcalıklı konumlarının gün geçtikçe azaldığı yönündedir. İnsani gelişmişlik düzeyini belirleyen şartlardan toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde çalışmalar yapılmaktadır (Baydur ve Uçan, 2017, s. 8). Yapılan çalışmalar güçlendirme kavramı altında, güçlendirme yaklaşımının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Güçlendirme yaklaşımının, gücün ehil olması ve tekrar dağılması gibi siyasi bir bakış açısına sahip olmaktadır (Erbay, 2019, s. 44).

Güçlendirme (*empowerment*) ve fırsat (*opportunity*), kadınların var oldukları toplumda dezavantajlı konumunun iyileştirilmesi ve eşitsizliğin giderilmesi mücadeleleri için araç olarak kullanılmakta olan kavramlardır (Topateş vd., 2022, s. 1046). Güçlendirme, kadının kimliğinin yanında, insan hakları ve adaleti daha detaylı bir şekilde çözümleyen bir kavram olarak var olmaktadır. Güçlendirme, 1960 senelerinde Afro Amerikalıların mücadelesi sırasında, sivil hareketleri ile birlikte insanların hayatında duyulmaya başlanmıştır. Güçlendirme kavramının tek bir tanımı olmamakla birlikte, farklı farklı biçimlerde tanımlanmaktadır. Güçlendirme kavramının yaygın olarak kullanımı ve algılama biçimi kadın ve erkeğin eşit olma durumu ve kadının karar alma yetkisinin olması olmaktadır. Kadınlar toplumun bir parçasıdır ve toplumun kalkınması, gelişmesi, değişmesi için kadının konumunun değiştirilmesi ve güçlendirilmesi gerekmektedir. Toplumsal eşitsizliğin yaşandığı toplumlar, refah ve gelişim konularından olumsuz etkilenmektedirler (Karakuş, 2022, s. 250- 251).

Kadın güçlendirmesi konusunda uluslararası düzenlemeler yapılmaktadır ve 2. Dünya Savaşı sonrasında, son zamanlara kadar var olan uluslararası kurumlar inşa edilmeye başlanmıştır. Savaş deneyimi yaşayan toplumlar, bu durumların yinelenmemesi adına uluslararası anlamda güvenliğin, barışın ve kalkınmanın olması için birlikte adımlar atmaya başlamışlardır. Bu konular çerçevesinde, insan haklarını güvence altına alan sözleşmeler düzenlenip, uluslararası boyutta imzalar atılmıştır. İnsan hakları güvence altına alınırken, kadın hakları konusunda da anlaşmalar

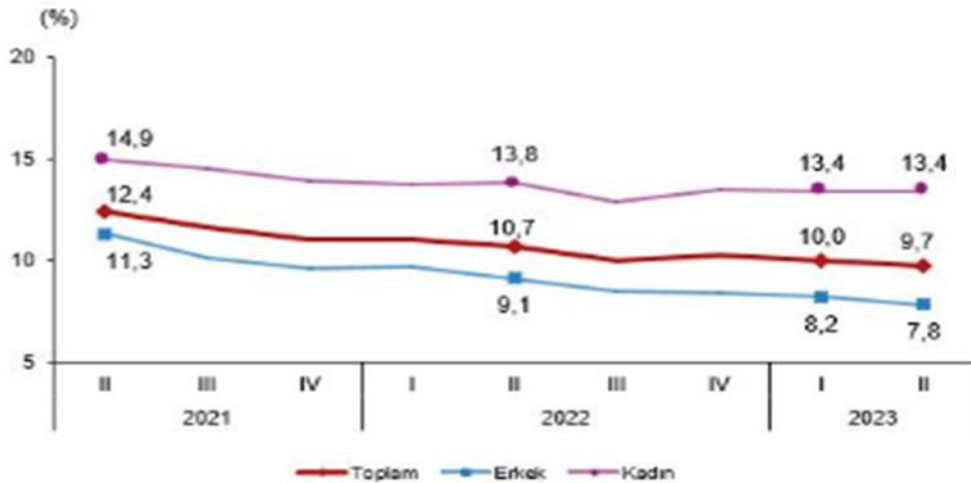
gerçekleştirilmiştir. Kadınlar için yapılan maddeler, insan hakları düzenlemelerinin içerisinde yer almaktadır. Son zamanlara kadar “kadın” konusunda birçok kuruluş hizmet vermekte olup, çalışmalar yapmaktadırlar. Bu bağlamda Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Uluslararası Çalışma Teşkilatı, Grup 20 kadın konusu için çalışma yürüten kuruluşlar olarak uluslararası düzeyde kabul görmektedirler. Kadının güçlendirilmesi hususunda uluslararası kuruluşlardan ayrı olarak Avrupa Sendikalar Konfederasyonu ve STK’lar gibi kuruluşlar da bulunmaktadır. Bu kuruluşlarda sözleşmeler, anlaşmalar, kararlar ve eylem planlamaları gibi durumu değiştirmeye ve geliştirmeye yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Birleşmiş Milletler’in önemli çalışmaları arasında yer alan “Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi” (CEDAW), Kadınların Güçlendirilmesi Prensipleri ile “2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları” adlı kadın ve kadının güçlenmesi konusunda yapılmış ve yapılmakta olan birçok çalışma bulunmaktadır (Yıldız, 2020, s. 227).

Kadınların güçlendirilmesi için Birleşmiş Milletler Birleşmiş Milletler Kadınlar Kalkınma Fonu’nun (UNIFEM) bakış açısına göre, kadınların güçlendirilmesi için güçlü ekonominin şekillendirilmesi, eşit ve adil toplum yapısı oluşturulması, insan hakları, sürdürülebilirlik ve kalkınma konularında belirlenen hedeflere ulaşılması, kadınların ve erkeklerin yani toplumların yaşam standartlarının iyileştirilmesi, şirket yönetimlerinin saygınlştırılması konuları kadınlarının yaşamlarını ve ekonomik anlamdaki konumlarının değişmesi ve güçlenmeleri için üzerinde durulup, hayata geçirilmesi zorunlu konular olarak ele alınmaktadır (UNIFEM, 2023).

Kadının güçlenmesi veya güçlendirilmesinin boyutu oldukça büyüktür. Kadının güçlenmesi ekonomik, sosyal, yasal, psikolojik olmak üzere birçok boyutu bulunmaktadır. Güçlendirme, kadının toplumda konumunu ve etkisini ortaya koyabildiği çok boyutu olan süre gelen bir durumdur. Güçlendirmenin boyutları literatürde farklı maddelerde ele alınmaktadır. Stromquist, güçlendirmenin dört boyutta ele alınabileceğini ve bu dört boyutunda oldukça elzem olduğunu öne sürmektedir. Stromquist’e göre bu boyutlar bilişsel yani kendini varlığını anlaması, psikolojik, politik ve ekonomik olarak kendi gelirini oluşturma durumu olarak değerlendirmekle birlikte bu dört boyutun hepsinin olması gerektiğini kadının

güçlenmesinin bu boyutlardan hepsinin olması ile birlikte gerçekleşebileceğini düşünmektedir. Huis, Hansen, Otten ve Lensink kadının güçlendirilmesinin üç boyutta gerçekleşebileceğini ve bunların ilkinin kadının inançları ve güçlenmesinin görülebileceği durumları içeren mikro düzey, ikinci boyutu kadının etrafındaki insanlarla arasındaki etkileşimde ki güçlenmesini barındıran mezo düzey ve üçüncü son boyut olarak toplumsal bir şekilde güçlenmeye dair eylemleri kapsayan makro düzey olarak ele almaktadırlar (Bozkur, 2020, s. 16).

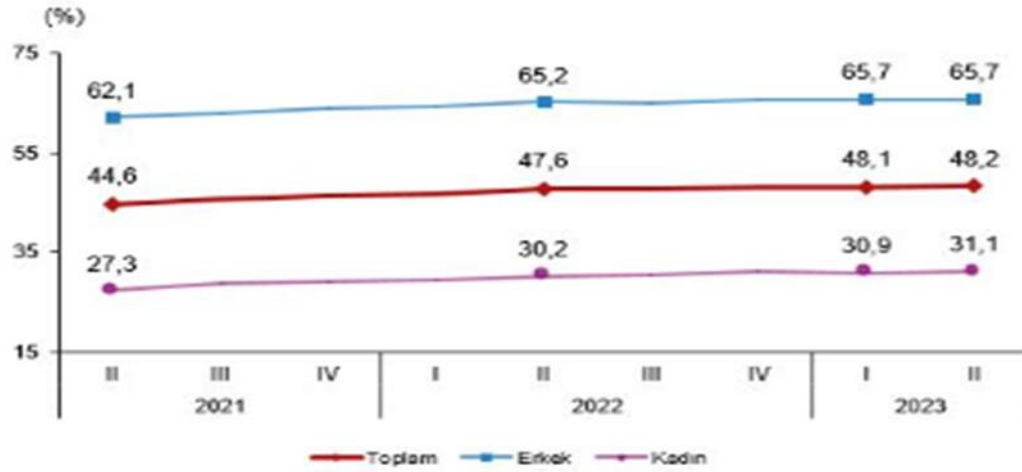
Güçlendirme kavramının boyutları; ekonomik güçlendirme, sosyal güçlendirme ve politik güçlendirme açılarından ele alınmaktadır. Güçlendirme boyutlarından ekonomik güçlendirme, genel olarak kadının güçlendirilmesinde, ekonomik bağımsızlıklarına ulaşma durumu önem arz etmektedir (Yıldırım ve Gül, 2021, s. 682). Ekonomik güçlenme boyutu, çalışan ve işten ayrılan kadın sayısında yaşanan değişimler, hane içerisinde geçirilen zaman, çalışma hayatında kadın ve erkek arasında ki ücretin farklı olması, kadın tarafından yönetilen mülk kontrolü ve bunun erkeğe göre oranı, kadının söz sahibi olduğu ailelerde eğitim için ayrılan para, harcama yapabilme durumu ve kurumlarda kredi alabilme durumu olarak ele alınmaktadır (Kaya, 2010, s. 125).



Grafik 3. Türkiye’de Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları

Kaynak: TÜİK (2023). *İşgücü istatistikleri, II. çeyrek: Nisan - Haziran, 2023*. 17 Ekim 2023 tarihinde <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Isgucu-Istatistikleri-I1.-Ceyrek:-Nisan---Haziran,-2023-49389> adresinden edinilmiştir.

Grafik 3’te, üç senenin verileri sunulan çalışmada kadının işsiz kalma oranı son üç yıla oranla azalmış durumda görülmekte olup %13,4 olarak belirlenmiştir. Erkeklerin işsiz kalma oranı 2021 senesinde %11,3 iken 2023 senesinin 2. Çeyreğinde %7,8 olarak belirlenmiştir. Kadınların erkeklere oranla daha çok işgücüne ulaştırılmalarının gerekli olduğu görülmektedir.



Grafik 4. Türkiye’de Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım Oranları

Kaynak: TÜİK (2023). *İşgücü istatistikleri, II. çeyrek: Nisan - Haziran, 2023*. 17 Ekim 2023 tarihinde <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Isgucu-Istatistikleri-I1.-Ceyrek:-Nisan---Haziran,-2023-49389> adresinden edinilmiştir.

Grafik 4’te, işgücüne katılanların sayısı %48,2 olarak görülmektedir. 2021 senesinden 2023 senesine kadar %3,6 oranında artış olup, 2023 senesi içerisinde 1. Çeyrek ve 2. Çeyrek arasında %0,1 puanlık artış saptanmıştır. Erkekler 2021 senesinde %62,1 oranında, 2023 senesine kadar %3,6 oranında artış ile 2023 senesinde %65,7 oranında işgücüne ulaştıkları görülmektedir. Kadınlar ise 2021 senesinde %27,3 işgücüne ulaşırken 2023 senesinin 2. Çeyreğinde bu durum %31,1 puanı ile artış yaşandığı görülmektedir. 2023 senesinde ise erkek ve kadının istihdam edilme oranları arasında ki fark %34,6 olarak belirlenmiştir. Yapılan çalışma sonucunda kadınların işgücü piyasasında dezavantajlı durumda olduğu görülmektedir.

Türk-İş’e göre kadınların işgücüne katılım oranlarının az olmasının diğer sebepleri aşağıdaki gibidir:

- Hızlı nüfus artışı,

- Kadınların işgücüne katılımına engel olan ataerkil toplum yapısı,
- Kadınların eğitim imkanlarına ulaşamaması,
- Kentte yaşamının artması ile istihdam alanlarının belli bölgelere yığılması,
- Kayıt dışı çalıştırmanın devam etmesi,
- Sermayelerinin yetersiz gelmesi (Tutar ve Yetişen, 2009, s. 127).

Sosyal güçlendirme, kadının güçlendirilmesi boyutlarından sosyal güçlendirme, sosyal kaynaklara ulaşabilme durumu olarak adlandırılmaktadır. Kadının sosyal boyutta güçlendirilmesi sosyal hayata katılması ve insanlarla etkileşim içerisinde olup ilişkiler kurabilmesi ile gerçekleştirebilir. Kadının sosyal olarak güçlendirilmesi iki aşamadan geçmektedir, bunların ilki ev yani aile yaşamında kadına özgür hareket etme alanının sağlanması diğeri ise kız çocuklarına ise ayrımcılık yaparak davranış sergilenmemesi olmaktadır. Genel olarak kadınların kendi hayatları için karar verebilmesi örneğin eşlerini seçebilmeleri veyahut boşanabilmeleri gibi durumlar sosyal güçlendirme boyutları konularına girmektedir (Demirel ve Bakırtaş, 2022, s. 3137).

Politik güçlendirme boyutu, kadının yaşamında formel ve informal olarak karar verme durumunda eşit ve adil bir biçimde yer alabilme durumları olarak tanımlanmaktadır. Dünya'nın genelinde ülkelerin kadın yönetiminde olma oranları oldukça düşüktür. Politik güçlendirme kadının toplumsal konularda verilen kararlarda ve sorunların çözülmesinde kadının da söz sahibi olmasını konu almaktadır (Özmete, 2012, s. 123).

Kadının güçlendirilmesinde yasal boyut açısından birçok çalışma ve sözleşmeler bulunmaktadır. Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) olmak üzere, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi cinsiyet ayrımcılığını içeren ve önlenmesi için çalışma yürütülen bir boyutudur. İnsan haklarının tanınması ve bu bağlamda kadının güçlendirilmesine yönelik tanınan hakların korunması ve göz ardı edildiği durumlarda müdahale edilmesine yönelik çalışmaların yapılmasıdır. Kadınları korumak adına yapılan hukuksal düzenlemeleri içermektedir (Acar, 2010, s. 13-14).

2. KOOPERATİFÇİLİK

Çalışmanın bu bölümünde, kooperatifçiliğin ve kadın kooperatifçiliğinin tarihsel gelişimi ve önemi izah edilmeye çalışılmıştır. Kooperatiflerin faaliyet alanlarına göre türleri ile birlikte Türkiye’de kooperatifçilik meselesi ele alındıktan sonra, tezin ana konusu olan kadın kooperatifçiliği, sosyal dayanışma ekonomisi bağlamında incelenmiştir.

2.1. Kooperatif ve Kooperatifçilik: Kökeni ve Önemi

Kooperatif kavramı Latince’ de “iş birliği” anlamında kullanılmakta olan “Cooperatio” kelimesinden ortaya çıkartılmış bir kavramdır. Türkçe’ de ise müşterek ihtiyaçları makul koşullarda gidermeye çalışmak için meydana getirilmiş birlik ve üreticilerin aracıyı saf dışı bırakarak satmakta olduğu ürünleri, daha uygun koşullarda satmak çabası ile ortaya çıkarılmış ortaklık olarak sözlükte yer almaktadır. Kooperatifçilik ise bir araya gelerek ortaya çıkan birlik ya da ortaklık ile harekete geçerek gerçekleştirilmesi ile tanımlanabilmektedir (Terzi, 2019, s. 181). Kooperatifin birçok tanımı bulunmaktadır.

Kooperatifin tanımı ve amacı 1969 senesinde düzenlenen 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu’nun 1. maddesinde şöyle açıklanmaktadır:

“Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir” (Mevzuat, 2004).

Ekonomik, kültürel ve sosyal gereksinimlerin giderilmesi amacı ile gönüllü bireylerin birlik olarak ve demokratik bir şekilde yürütülen çalışmaların olduğu kuruma kooperatif denilmektedir. Kooperatifin esas anlayışı dayanışma ve yardım etme şeklinde olup, bireylere fayda sağlamak ve ihtiyaçlarını düşük bir maliyet ile gidermek şeklindedir (Sümer, 2021, s. 264). Kooperatif kolektif, ortak hareket etme bilincinden doğduğu için aynı zamanda kendi fayda sağlamadan ziyade ortaklarında menfaatlerini koruma gibi bilinci de olmaktadır. Bu tür faaliyet gösteren kurumlara her alanda ve birçok ülkede görmek mümkündür (Everest ve Yercan, 2016, s. 67).

Kooperatif kavramının kökeni çok eski tarihlere uzanmaktadır ve ilk kez Fransızlar tarafından 1525 tarihinde kullanılmaya başlanmıştır. Modern kooperatifçilik ise sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkıp 19. Yüzyıl sonlarına kadar Avrupa'dan diğer ülkelere doğru büyümeye devam etmiştir. Kooperatif açmanın ekonomik ve resmi olarak 1771 senesinde yapısını ilk kuran kişi Robert Owen, İngiltere'nin Lamarc isimli köyünde, iplik fabrikası satın alarak işçilerin çalışma şekillerinde iyileştirmeler yapmıştır. Yapılan iyileştirmeler, devlet ve diğer işverenler tarafından eleştirme konusu olup iyi karşılanmamıştır. Owen'ın bu işletme sisteminden faydalanarak Dr. William King, 1828 tarihinde mağazalar kurmuştur (Can ve Sakarya, 2012, s. 29).

İngiltere'de, 1844 senesinde "Rochdale öncüleri" olarak tüketim kooperatifçiliği anlamında tüm dünya tarafından bilinen ve Uluslararası Kooperatifler Birliği'nin (ICA) tüm maddelerinin çerçevesinde, 28 dokuma işçisinin bir araya gelerek kurduğu kooperatif ilk kooperatif olarak bilinmektedir. Fransa'da ise ilk kooperatif marangozlar tarafından 1835 senesinde kurulmuştur. 1849 senesinde Almanya'da hammadde üzerine adımlar atılmıştır. Kooperatif kurulumu yaygınlaştık sıra uluslararası seviyede örgüt meydana getirilmiştir. 1895 senesinde Uluslararası Kooperatif Birliği kurulmuştur. Kısa adıyla ICA, ilk kurulduğu zamanda 14 ülke ve 207 temsilciden oluşmaktayken, yaygınlığı artıkça 70 ülke katılımı ve 367 milyon kooperatiflere ait üye sayısına ulaşılmıştır (Geray, 1992, s. 427-428).

1844 yılında, Rochdale Equited For Equioneers kurumu ile gıda fiyatlarının düşmesinin düşmesine, eğitime katılma oranlarının artmasına ve insanların iş bulmasını sağlayarak, bu kuruma ait üyelerin yaşamlarında birtakım iyileştirmeler yaşanmasını amaç edinmişlerdir. Almanya'da ise Raiffeisen Bankası, kooperatiflerin gelişmesine ön ayak olarak ve bankanın sloganı haline gelmiş olan 'kendi kendine yardım' cümlesi ile birlikte kırsal yerlere kredi hakkında kolaylık sağlamayı amaç edinmişlerdir. 1880 senelerinde ortaya çıkan Danimarka kooperatifleri, ucuz tahıl ve bunun korunması sağlanmıştır. 19. Yüzyıl sonlarına doğru tarımsal ekonomik kriz yaşanması Fransa ve Hollanda'da kooperatif etkinliklerine geçmişlerdir. 1877 senesinde Hollandalı çiftçiler kaliteli gübre almak için ilk kooperatiflerini kurma yoluna girmiştir. Bu dönemlerde, kooperatiflerin en önemli sayılabilecek amacı küçük çapta toprakla ilgilenen kişilerin yaşadığı ekonomik krizle mücadele etme yöntemi

olarak ortaya çıkmıştır (Pakdemirli, 2019, s. 178-179). Bu bağlamda, modern olarak kooperatif faaliyetlerinin kökeni, sendikacılığın olması ve sanayi devrimi sonrasında işçi sınıfının hayatını devam ettirmek için zorluklar çekmesi, çalışma şartlarının ağırlaştırılması gibi sorunlardan dolayı ortaya çıkmaktadır ve kökeni bu çerçevede şekillenmektedir. Kooperatifçiliğin İngiltere’de doğmasının nedeni de bu durumla açıklanabilmektedir. Sanayi devriminden sonra İngiltere, işsizlik ve göç sorunları ile mücadele etmeye başlamıştır ve tüketici kooperatiflerinin doğmasında ve yaygınlaşmasında etkisinin çok olduğu görülmektedir. Bu sorunların çözüme kavuşması için işçiler tarafından başlatılan tüketici kooperatifleri Almanya ve Fransa gibi ülkelerin etkilenmesine neden olmuştur. Sanayi devrimi ve toplumun yapısının gün geçtikçe değişmesi devletlerinde ekonomik hususlar konusunda daha arka planda durmasına ve ekonominin planlıdan ziyade piyasa ekonomisi düşüncesiyle şekillenmesine neden olmuştur. Gelişmiş ülkelerde piyasa ekonomisi varlığını sürdürürken, kooperatifler yardımlaşma ve birbirlerinin işlerine katkıda bulunurken ekonomik rolleri paylaştığı için devletin bu anlamdaki ekonomi konusunda arka planda durması boşluğunu doldurmaktadır. Kooperatifler bu anlamda gelişerek başarılı örnekleri çok fazla olmaktadır ve topluma kattığı etkisi ekonomiden ziyade başka konularda da etkileri olduğu için toplum açısından önemli bir yer kaplamaktadır (Demirci, 2018, s. 390-391).

Gönüllülük esaslı ve kazanç amaçları olmayan kooperatifler, resmi veya özel mülkiyeti olan kurumlar değildir. Kooperatifler 3. Sektör olarak adlandırılan alanda faaliyetlerine devam etmektedirler. Kooperatifler kendi kendine yardımdan ziyade iş birliği, dayanışma, birlik olmak kavramları adı altında demokratik bir yol ile üye olan her birey için birlik olma çabası içerisinde olduklarıdır. Bu bağlamda kooperatifler içinde bulundukları üyeler de dahil olarak toplum için hizmet vermektedirler. Kooperatifler sosyal ve dayanışma ekonomisinin önemli bir parçası olarak görülmektedir. Kooperatifler bireylerin tek başına çözüm bulamadıkları sorunlarına birlik olarak veya başka bir şekilde ağırlaştırılmış birinin desteği ile çözüm bulunmasına destek olmaktadır. Bireyin normal şartlarda kırsal bir yerde yaşaması veya o çevrenin içerisinde olmaması gibi birçok etken var iken, kooperatif yoluyla sorunun çözümüne ulaşmakta ki yolu gösterecek ya da direkt sorunu çözecek kişiye daha kolay ulaşmaktadır (Irmaklıoğlu ve İrk, 2022, s. 104).

Kooperatifler devletin arka planda kaldığı durumlarda “iş birliği” metoduyla ilerleyerek insanlara akabinde topluma ulaşp, sorunları çözmesi ve pek çok konuda iyileştirme sağlaması açısından önemli olmaktadır. Kooperatifler ekonomik ve sosyal anlamda yaygınlaştıktan sonra güçlenmeye ve toplumda etkisini daha fazla hissettirmeyi sağlamışlardır (Köse, 2022, s. 40).

Türk toplumunda uzun seneler “imece” kavramıyla kullanılan kooperatifler ortak bir şeyler yapmak yani okul yapmak, cami yapmak veya yol yapmak gibi iş birliği fikrinden yola çıkarak kullanılmakta olan kavramdır. Türk toplum yapısında “imece usulü” tabiri yerleşmiştir ve dayanışma içerisinde olmaktan ortaya çıkmıştır. Kooperatifçilik dayanışma içerisinde olma veya sorunlara çözüm bulmak konularından farklı olarak çevrenin korunması, istihdamın sağlanması, demokrasi ve barış gibi konular içerisinde barındığı için toplum içerisinde kooperatiflerin önemi büyük olmaktadır (Çetin, 2009, s. 37). Kooperatifler yoksulluğunun giderilmesi, gıda konusunda güvenli olması ve işsizliğin azalmasında etkileri çok fazladır. Devletin ya da başka kurumun müdahale edemediği hizmet sunma gibi durumlarda bir kaynak görevi yürütmektedir (Öz ve Kızılaslan, 2019, s. 76).

2.1.1. Kooperatifçilik İlkeleri

Rochdale öncüleri tarafından kurulan kooperatifler, kooperatif etkisinin daha iyi olması yani başarılı olmak adına birtakım ilkeler meydana getirmişlerdir. Bu ilkelerde küçük değişiklikler yapılarak 1995 senesinde ICA (International Cooperative Alliance) yani Uluslararası Kooperatif Birliği Kongresi’nde kabul edilen prensipler küresel ölçekte kabul edilmiştir. Bu ilkeler aşağıdaki gibidir:

- Gönüllü ve Serbest Giriş,
- Ortağın Demokratik Yönetimi,
- Ortağın Ekonomik Katılımı,
- Özerklik ve Bağımsızlık,
- Eğitimin Beslenmesi,
- Kooperatifler Arası İş birliği,
- Toplumsal Sorumluluk.

Kooperatifçilik ilkeleri zaman içerisinde küçük değişikliklere uğrayarak son zamanlara kadar yedi ilke şeklinde kabul edilmiştir ve bu yedi ilkenin hepsinin gerçekleşmesi kooperatifler açısından oldukça önem arz etmektedir. Bir maddenin uygulanmaması, eksik uygulanması ya da hatalı uygulanması kooperatifçiliğin amacına ve önemine zarar verebileceği gibi toplumdaki yerinin değişmesine neden olabileceğinden kaynaklı kooperatifçilik ilkeleri birbirine bağlı ve olmazsa olmaz ilkeler olmaktadır (Ayanoğlu, 2014, s. 8).

Kooperatifçilik ilkelerinden gönüllü ve serbest giriş ilkesinde, bireyin kooperatife üye olur iken gönüllü olması gerektiğinin altını çizen ilke aynı zamanda din, dil veya ırk gibi ayrımların olmadan isteyen her bireyin görevlerini gerçekleştirir ise üye olmasında engel teşkil edecek bir konu olmadığı anlamına gelmektedir. ICA, yıllar içerisinde toplumun değişmesi ve gelişmesinden kaynaklı olarak bu ilkelerin yapısına düzenlediği kongrelerde açıklamalarda bulunarak revizyonlara gitmektedir. Ortağın demokratik yönetimi ilkesinde ise, kooperatif kurulması aşamasında veya kurulduktan sonra ortakların sermaye açısından miktarın boyutuna bakılmaksızın her ortağın alınan kararlarda düşüncesi ve oyu eşit olmak zorundadır yani kooperatifin her ortağı oy hakkına sahiptir. Üçüncü ilke olan ortağın yani üyenin ekonomik katılımı ilkesi ise bir ortağın bir başka ortak üzerinden kar sağlama durumuna engel olmak amacı ile koyulmuş bir ilke olmaktadır. Dördüncü ilke olan özerklik ve bağımsızlık ilkesi ortakların sermayesine faiz verilecek ise belirli bir sınırdan olması gerektiğinin olmasından bahsedilmektedir buna bağlı olarak bu durum yasa ile de sağlanmaktadır. Eğitimin beslenmesi ilkesi ise kooperatifte bulunan herkesin gerek kooperatif alanında gerekse başka bir konuda eğitim verilmesinin, insanların gelişmesine katkıda bulunacak faaliyetlerin yapılmasının gerekliliği üzerinde duran bir ilkedir. İş birliği ilkesi ise zaten kooperatifin kökeninde yatan bu kavram her zaman ortak veya üye, içinde bulunduğu topluma bunun aşılması, sosyal ilişkilerin geliştirilmesi sağlanmasını kapsayan bir ilke olarak yer almaktadır (Güloğlu ve Korkmaz, 2011, s. 817-825). ICA, 1995 senesinde düzenlemiş olduğu kongre ile ilkelerin arasına katılan toplumsal sorumluluk ilkesi, değişenin toplum yapısı ile birlikte değişen değerlere müdahale anlamında ortaya çıkartılmıştır. Son zamanlarda bireyciliğin arttığı dönemde toplumsal bilincin kazandırılması ve bireyden ziyade toplumun daha ön plana çıkması, çevre bilinci, sosyal dayanışma konularında faaliyet göstermesi ve bu

duruma hassasiyetle yaklaşılmaması gerektiği kararı alınmış ve kooperatifçiliğin son ilkesi olarak uygulanmaktadır (Ayanoğlu, 2014, s. 10).

2.1.2. Kooperatiflerin Faaliyetlerine Göre Türleri

Kooperatifler aynı ilkeler tarafından şekillenip faaliyetlerini yürüten kurumlar olmalarına rağmen içlerinde birtakım sınıflandırmalar yapılmıştır. Kooperatiflerin ana öğretileri aynı olsa dahi ilgilendikleri ya da faaliyetlerini sürdürdükleri alanlar çeşitlilik gösterdiği için çeşitli kooperatif türleri bulunmaktadır. Böylelikle kooperatiflerin sınıflandırılması aşağıdaki gibidir:

- Üretim Kooperatifleri,
- Tüketim Kooperatifleri,
- Kredi Kooperatifleri,
- Yapı Kooperatifleri,
- Hizmet kooperatifleri.

Kooperatif türlerinden üretim kooperatifleri tedarik amacı ile bir araya gelip kurulan kooperatiflerin faaliyetlerinden oluşmaktadır. Kapitalizmin etkilerinden korunmak ve sosyalist bir algı çerçevesinde inşa edilip, en çok tarım alanında faaliyet göstermektedirler. Bir diğer türü tüketim kooperatifleri, kooperatifin de tanımında rastlanan üretici ve tüketici arasındaki aracıyı aradan çıkarmak doğrultusunda hareket eden ve ortaya çıkan karın tüketiciye katkı olarak sunulması amacı ile kurulmuş kooperatiflere denilmektedir (Öksüz, 1982, s. 337-338). Tüketim kooperatifleri daha çok gıda ve giyim gibi alanlarda faaliyetlerini sürdürmektedir. Kredi kooperatifleri ortakların kredi ihtiyaçlarını gidermek amacı için kurulmuş ihtiyacın giderilmesinde finansman rolü oynayan ve buna bağlı olarak birtakım hususlar ile kredi verilmesini sağlayan kooperatiflerdir. Yapı kooperatifleri ise ortakların mesken veya başka bir konut ihtiyacının giderilmesi için ortaya çıkarılmış kooperatiflerdir. Diğer kooperatifler olarak da geçen hizmet kooperatifleri yukarıda bahsi geçen kooperatiflerinden konularından ayrı olarak kalan konuların hepsini kapsamaktadır. Hizmet olarak verilen her şey bu kooperatif türünün faaliyet alanlarını oluşturmaktadır. Eğitim, eğlence veya taşıma gibi birçok konu ile faaliyet alanları şekillenmektedir (Koçtürk, 2006, s. 121).

Kooperatifçilik, mesleklere, yerleşimin yapısına göre, ekonomik faaliyetlerine göre üretim, tüketim ve kredi gibi amaçlarına göre sınıflandırılmıştır. Türkiye’de ise kooperatifler tarım ve tarım dışı olmak üzere sınıflandırılmışlardır. Tarım kooperatifleri tarım kredi, tarım sulama ve satış gibi alanlarda faaliyet yürütmektedirler. Tarım dışı kooperatiflerin faaliyet alanları ise tüketim, konut ve taşıma gibi birçok konuyu kapsamaktadır (Armağan, 2016, s. 16).

Kooperatiflerde birim kooperatiflerinden faaliyetlerine göre sınıflandırıldığı gibi sınıflandırılan kooperatiflerin dikey olarak örgütlenerek birimlerin bağlı olduğu ve birim üstü olarak adlandırılan kooperatif alanları bulunmaktadır. Bireyler nasıl bir araya gelerek üstesinden gelemediği sorunlar veyahut başka durumlar için bir araya geliyor ise kooperatiflerde çözülemeyen durumlar için birim üstü olan kooperatiflere ulaşmaktadırlar. Bu duruma kooperatiflerde üst örgütlenme denilmektedir ve oldukça önemli görülmektedir (Mülayim, 1995, s. 139).

2.2.Türkiye’deki Kooperatifçilik

Türkiye’de Cumhuriyet öncesi döneme bakıldığında kooperatiflerin tarzını yansıtan kuruluşlar var olmuştur. Türkiye tarihi kooperatifçilik dönemine 13. yüzyılda Anadolu Selçukluları Devletinin yıkılma aşaması zamanlarında “Ahi Birlikleri” adı modern kooperatifçiliğin ilkeleri ile birlikte yapılar ortaya çıkarılmıştır. Bu ilkelerden iş birliği, dayanışma, eşit kazanç sağlama, birlikte hareket etme, güvenli gıda, uygun ücretlendirme olması gibi hususlar çerçevesinde inşa edilen kooperatifler vardır. Ahilik teşkilatı Ahi Evran tarafından kurulmuştur. Ahilik Teşkilatında eğitim, sanat ve kültürel hayatın gelişime fazlaca fayda vermek amacı ile hareket eden yapıları vardır. Ahilik Arapça ‘kardeşim’ anlamına gelen kelimedenden Türkçe de yiğit veya eli açık anlamlarında kullanılmaktadır (Bilgin ve Tanıyıcı, 2008, s. 138).

Ahi Birlikleri 19. yüzyıla doğru ise İngiltere’de ortaya çıkartılıp yayılması sağlanmıştır. Ahi Birlikleri kooperatiflere iş birliği, yardım, istihdam sağlama, eşit kazanç ve kardeşlik gibi birçok yönüyle benzer olduğu görülmektedir. Örneğin ahilikte rekabet, müşteriye kandırma yoluyla başka satıcıdan alarak değil daha iyi, daha kaliteli ve daha uygun ürünler satarak almak ile satıcı olmak ile sağlanıyordu. Ahi teşkilatında tüketiciyi üreticiye modern kooperatifçilikte olduğu gibi “bedestan” veya “kapalı

çarşı” adı verilen alışveriş yerlerinde direkt olarak ulaşım sağlayabiliyorlardı. Ahilik teşkilatında meslek ve sanatı olan her birey üye olabilmekteydi Ahilik teşkilatını modern kooperatifçilikten ayıran tek yön Ahi Birliklerine kadın üye olamamaktaydı, sadece ortak olarak bu faaliyetlere katılım sağlayabiliyorlardı. Kadınların Ahilik Teşkilatında ortak olmaları ile verilen görevlerin ve kazancın erkeklerle eşit paylaşılması sağlanmaktaydı. Ahi Teşkilatına üye olamayan kadınlar için Anadolu Bacıları isimli başka bir teşkilattan fayda sağlayabiliyorlardı (Serinikli, 2017, s. 685-687).

Türk kooperatifçiliğinin tarihsel gelişimine bakıldığında Osmanlı Dönemi’nde ilk kez görülmektedir. 1863 senesinde Mithat Paşa’nın kurduğu Memleket Sandıkları kooperatifçiliğin başladığı dönem olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde çıkarılan bir tüzük ile Osmanlı Devleti’nde yayılması amaçlanmıştır. Memleket Sandıkları kuruluş aşamasında imece ile sermayesi desteklenmiştir. Buna bağlı olarak devlet bünyesinde olan araziler halk tarafından ortaklaşa yani imeceye göre yürütülüyordu. Bu şekilde faaliyetin yürütülmesinde sorunlar çıkınca kredi gibi başka yöntemlerde denenmiştir (Atasoy, 1991, s. 174). Memleket Sandıkları, Menafi Sandıkları olarak da kabul görmüştür ve devletinde izlenimine girerek 1888 senesinde Ziraat Bankası’nın temelleri bu kooperatif ile atılmıştır. Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonraki süreçte bakıldığında ise kooperatifçilik yasalarca tanınmıştır. Mustafa Kemal Atatürk kooperatif inşa etmenin bir ihtiyaç olduğunu ve önemli bir konu olduğunu Meclis toplantısında ülkenin ekonomisini dış ülkelere karşı koruyacak ve ulusal ekonomisinin gelişmesine katkı sağlayacak kadar önemli bir konumda olduğunu vurgulamıştır. 1920 senesinde Kooperatif Şirketler Kanun Tasarısının ortaya çıkması Türkiye’de kooperatifçilik açısından oldukça önem arz etmektedir (Kılıç ve Aydoğan, 2022, s. 47).

Cumhuriyetin ilk senelerinde ülkenin ekonomisi yapısı nedeni ile Köy Kalkınma Kooperatifleri ile köylüyü göç etmesine sebep olmadan köyünde kalkındırmak amacı ile ortaya çıkarılmıştır. Köy Kalkınma Kooperatiflerinde amaç köylünün ürettiği ortaya çıkardığı ürün ile sanayileşmenin köylüden çıkmasının sağlanması ile köyü ve köylüyü yerinden etmeden kazanç sağlamaları düşüncesi ile kurulmuşlardır. Ülkelerin yaşadıkları savaşımlardan, krizlerden sonra kooperatifler yoluyla bu durumu hafifletmek yolunu izlemişlerdir. Türkiye buna bağlı olarak

kararnameler, yasalar çıkarmışlardır. 1969 senesinde Köy İşleri Bakanlığı, kooperatifleşme sürecini daha sağlıklı ilerletmek adına kurulmuştur (Türkmen, 2019, s. 245-246).

Türk kooperatifçilik tarihi açısından oldukça elzem olan İstihsal Alım Satım Ortaklık Kooperatifleri Nizamnamesi ile kooperatiflere İktisat Vekaleti mali programından destek verilip Ziraat Bankası'nın da krediler vererek kooperatifçiliğin yaygınlaşması ve gelişmesi amaçlanmıştır. Buna durumların sonucunda 40 adet kooperatif ortaya çıkmıştır. Dokumacılar, tütüncüler, sebzeciler ve birçok sektörden insanlar kooperatifleşme sürecine girmişlerdir (Kocabaş, 2003, s. 48).

Kooperatifçilik faaliyetleri açısından Atatürk sayesinde 1920 ile 1938 senelerinde ilk olma özelliği taşıyan önemli gelişmeler yaşanmıştır. Son zamanların Türkiye'sinde ise 7.422.994 ortağıyla, 30 farklı türde, 53.259 kooperatif var olmaktadır. Faaliyetlerini sürdüren kooperatifler faaliyet çeşitlerine göre ilgili bakanlıklarca takip edilmektedir. Bu bakanlıklar; Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olarak kooperatiflerin türlerine göre rol almaktadır (ILO, 2017, s. 1).

Türkiye, tarım sektöründe önemli bir konumda ve ekonomisinin iyileşmesi tarımın gelişmesine bağlı olmaktadır. Tarımın gelişmesi içinde kooperatifler önem arz etmektedir. Ülkenin pamuk, zeytinyağı, incir ve üzüm üst örgütlenmeleri olarak görülmektedir (Yercan, 2007, s. 21). 2000 senelerinde ise Türkiye ulusal pazardan ziyade uluslararası pazara ihraç etme yoluna girmiştir ve bu durumun yaşanmasında kooperatiflerin rolü oldukça önemlidir. Uluslararası pazara girilmesine neden olan kooperatifler çay, şeker, süt ürünleri ve zeytin gibi ürünleri olan kooperatifler bu pazara girilmesinde etki sağlamışlardır (Şahin, 2018, s. 63).

Tablo 3. Türlerine Göre Kooperatifler ve Ortak Sayıları

İlgili Bkn.	Kooperatif Türleri	Kooperatif		Birlik		Merkez Birliği	
		Sayısı	Ortak Sayısı	Sayısı	Ortak K.* Sayısı	Sayısı	Ortak B.* Sayısı
Gıda , Tarım ve Hayvancılık Bkn.	Tarımsal Kalkınma Koop.	8.173	842.563	82	4.939	4	77
	Sulama Koop.	2.497	295.984	13	733	1	10
	Su Ürünleri Koop.	522	29.972	14	202	1	12
	Pancar Ekicileri Koop.	31	1.638.981	1	31	-	-
	Tarım Kredi Koop.	1.767	1.082.978	16	1.767	1	16
	ARA TOPLAM	12.990	3.890.478	126	7.672	7	115
Çevre ve Şehir. Bkn.	Konut Yapı Koop	54.996	1.985.076	338	10.525	3	62
	Küçük San. Sit.YapıKoop.	1.052	127.098	5	142	-	-
	Tonlu İşyeri Yapı Koop.	1.810	103.536	7	116	-	-
	ARA TOPLAM	57.858	2.215.710	350	10.783	3	62
Gümrük ve Ticaret Bakanlığı	Tarım Satış Koop.	322	602.248	17	322	-	-
	Bağımsız TSK	22	2.245	-	-	-	-
	Tütün Tarım Satış Koop.	66	23.414	-	-	-	-
	Yas Sebze Meyve Koop.	37	2.886	-	-	-	-
	Tüketim Koop.	2.970	288.063	17	155	1	9
	Motorlu Taşıyıcılar Koop.	6.734	199.220	42	754	1	15
	Esnaf ve Sanat. Kef. Koop.	993	685.105	32	894	1	32
	Küçük Sanat Koop.	331	10.043	5	14	-	-
	Temin Tevzi Koop.	344	24.497	-	-	-	-
	Turizm Geliştirme Koop.	391	17.448	3	33	-	-
	Üretim Pazarlama Koop.	483	22.491	5	429	-	-
	Tedarik Kefalet Koop.	7	599	-	-	-	-
	Yayıncılık Koop.	31	767	-	-	-	-
	Hamallar Taşı. Koop.	11	586	-	-	-	-
	İşletme Koop.	585	98.769	1	7	-	-
	Sigorta Koop.	3	15	-	-	-	-
	Yardımlaşma Koop.	24	22.160	-	-	-	-
	Eğitim Koop.	30	2.481	-	-	-	-
	ARA TOPLAM	13.384	2.003.037	122	2.608	3	56
	GENEL TOPLAM	84.232	8.109.225	598	21.063	13	233

Kaynak: GTB (2021, 18 Haziran). *Türkiye’ de kooperatifçilik*. 18 Ekim 2023 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/bilgi-bankasi/kooperatifler-hakkinda/turkiyede-kooperatifcilik> adresinden edinilmiştir.

Tablo 3'e bakıldığında; kooperatif türleri ve sayıları ile kooperatif içerisinde bulunan ortak sayıları gösterilmektedir. 54.996 kooperatif sayısı ile en çok sayıda Konut Yapı Kooperatifleri yer alırken, en az sayıda ise Sigorta Kooperatifleri yer almaktadır. Tabloda yer alan ortak sayısına bakıldığında; en çok ortak 1.985.076 kişi sayısı ile Konut Yapı Kooperatifleri sonrasında 1.082.978 sayı ile Tarım Kredi Kooperatifleri yer almaktadır. Tarım Kredi Kooperatifleri sayı açısına oranla ortak sayısının fazla olduğu görülmektedir. Ortak sayısında en az ortak ile Sigorta Kooperatifleri 15 kişi ile yer almaktadır.

2.3. Kadın Kooperatifçiliği ve Sosyal Dayanışma Ekonomisi

Kadının toplum içerisinde yeri ve önemi büyüktür. Nesillerin çoğalmasında doğurgan rolünü üstlenen kadınların, sosyal ve ekonomik hayatta yer alması önce kadının, sonra topluma fayda sağlamasına neden olacaktır. Kadının toplumdaki rolü ve etkisi bu kadar fazla iken kadının kendini geliştirmesinin sağlanması, toplum içinde ki ekonomik ve sosyal konumunun sağlam olması toplumunda daha güçlü bir toplum olması demektir (Emiroğlu, 2019, s. 2). Fakat durum böyle olması gerekir iken kadının toplumdaki yerinin bu noktaya ulaşılmasında sorunlar yaşanılmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği anlamında uluslararası olarak birçok çalışmalar yapılmış ve sözleşmeler imzalanmış olsa dahi kadınların toplum içerisinde eşitsizlik gibi ötekileştirilme halleri devam etmektedir. ILO'nun verilerine göre kadınlar; ayrımcılık, şiddet, baskı, eğitim ve sağlık imkanlarına ulaşamama gibi insanlık haklarının ihlal edildiği birçok durumlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Dünya'da kadınların okuryazarlık oranı %83 olup, erkeklerin oranı ise %90'dır. Kadınların istihdam bulma oranı %46 iken, erkeklerin oranı ise %72 olmaktadır (Karataş, 2022, s. 103-104).

Ev içi emek, yani ev kadını rolü olarak görülen durum ile kadının iş hayatına geçmesi, iş yükünü arttırmaktadır ve çalışmaya karşı olan bakış açısını karmaşıktırmaktadır (Özbay, 2019, s. 41).

Kadın kooperatifleri kadınların istihdama ulaşmasında önemli rol oynamaktadır. Kooperatifler kurulma ilke ve değerleri çerçevesinde ve demokratik yönetme şekli ile bireylerin ihtiyaçlarını önemseyen ve birlik olarak çözüm üretmeye çalışan kurumlardır. Kadın kooperatifleri bunlara bağlı olarak toplumda kadının

konumunun güçlenmesi ve aynı zamanda toplumun, yerel ekonominin kalkınması için oldukça önemlidir. Kadın kooperatifleri, kadınlar arasında örgütlenme ve dayanışma sağlamalarına neden olmaktadır (Topaloğlu ve Topaloğlu, 2017, s. 207).

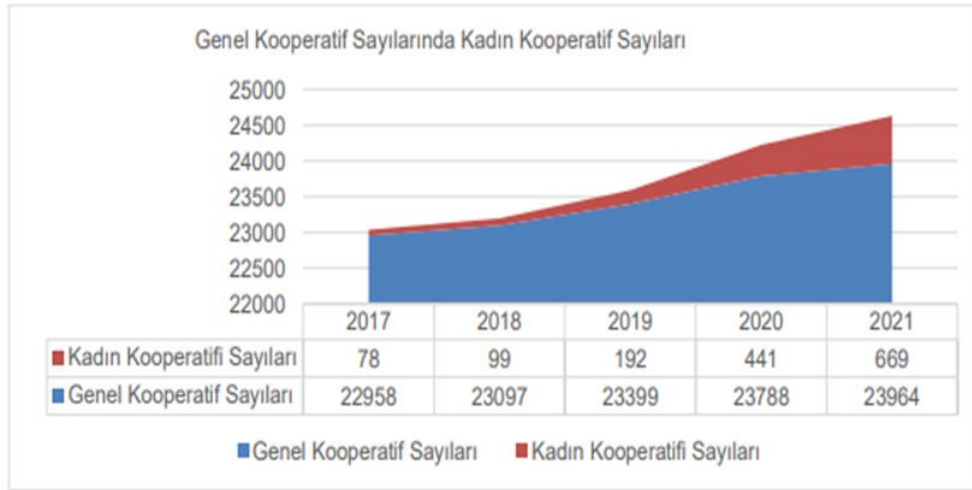
Türkiye’de kadın kooperatifleri 1999 senesinde ilk defa kurulmuştur. Kadın kooperatifleri ekonomik olarak güçlenmeye ek olarak sosyal olarak da güçlendirmek için yıllar içerisinde değişim ve gelişim içerisinde olmuştur. Kooperatifin genel tanımına bakılacak olur ise “ortak olarak ait olan ve demokratik bir şekilde ekonomik, sosyal ve kültürel eksiklerinin tamamlanması adına gönüllü bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu özerk birlikler” olarak bilinmesi ile 2012 senesinde kooperatifçiliğin gelişimine katkıda bulunmak için 2012-2016 Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı meydana getirilmiştir (Duguid, vd., 2015, s. 15). En özet tanımlaması ile “Birlikte iş yapmak” anlamına gelen kooperatifçilik, gelişmekte olan ülkeler için oldukça önemli olarak bakılıp, kalkınmanın bir yolu olarak görülmektedir (Koç, 2012, s. 24).

1999 senesinden sonra 2000 senesine kadar kurulmaya başlanan kadın kooperatifleri kadının yaşama dair her alanda desteklenmesi amacı ile hareket edilerek çalışmaları yürütmüşlerdir. Kadınların yaşama dair ihtiyaçları giderilmesi konusunda 2011 senesinde “Kadın, Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi” adı altında bir tane olmak üzere sözleşme hazırlanmıştır ve bu sözleşme örnek niteliğini taşımaktadır. Aynı zamanda kadının desteklenmesi, ihtiyaçlarının giderilmesi gibi amaçlar ile kurulmuş olan Kadın Emekini Değerlendirme Vakfı (KDEV) kadınlarının sorunlarına kooperatifleşmenin çözüm olabildiğini belirtmiştir ve bu alandaki çalışmalarını geliştirerek yürütmeye devam etmektedir. Kadın kooperatiflerinin bu tarz çalışmaları ile devlet, STK ve yerel yönetimin kadın kooperatifçiliğinin üzerinde durmalarını ve destek vermelerinde etkili olmuştur. Kadın kooperatifleri, tüm kooperatifler gibi 1163 sayılı kanuna tabi olmaktadır (Yıldırım Demircan, 2020, s. 162).

KDEV, 1986 senesinden itibaren yoksulluk ve eşitsizliğin olmadığı dünya görüşü ile kadınların hayatlarına dokunmak ve kooperatifleşme yolu ile güçlendirme amacı ile hareket etmektedirler. KDEV bu anlamda üç ana unsur ile çalışmalarını yürütmektedir; ilk olarak kadınların yoksul olma durumlarına karşın örgütlenmelerini ve akabinde kooperatifleşmelerini sağlamak ikinci olarak kadınların ekonomik olarak

güçlenmeleri konusunda bilinçlendirmek ve son olarak göç ve afet durumlarında kadının güçlenmesini sağlamak amacıyla varlıklarını sürdürmektedirler. KDEV Türkiye genelinde kadın güçlendirmesi çalışmalarını, SİMURG Kadın Kooperatifleri Birliği ile gerçekleştirmektedir (KDEV, 2023). Simurg Kadın Kooperatifleri Birliği 2014 senesinde kurulmuş olup, kadının yaşam şartlarını iyileştirmek adına, dayanışma birliği olarak ortaya çıkarılmış bir yapı olmaktadır. SİMURG, 61 ilde, 20.000 kadına erişip, çeşitli alanlarda hizmet vererek faaliyetlerine devam etmektedirler (SİMURG, 2020).

Kadının yaşam kalitesinin artması yani ekonomik, sosyal ve kültürel alanda daha güçlü olması ve toplumdaki yerinin bu şekilde oturması tüm dünyada bu anlamda kooperatifçilik en önemli çözümü olarak kabul edilmektedir. Hindistan, Yunanistan, Fas, Yugoslavya, Bolivya, İran, Nijerya, İspanya, Filistin, Mali, Mısır gibi birçok ülkede özellikle gelişmekte olan ülkelere kurulup faaliyetlerine çeşitli alanlarda devam etmektedirler. Türkiye’de is kadın kooperatifleri kadının gelişimsel açıdan önemli rolü kabul görmekte olup, küçük sanat, tüketim, tarımsal, agno-turizm veya yayıncılık gibi çeşitli alanlarda faaliyet gösteren kadın kooperatifleri bulunmaktadır (Serinikli, 2019, s. 48).



Grafik 5. Yıllar İçerisinde Genel Kooperatif Sayılarına Göre Kadın Kooperatif Sayıları

Kaynak: Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (2021). *Tr82 bölgesi kadın kooperatifleri mevcut durum analizi*. 15 Ekim 2023 tarihinde

https://www.kuzka.gov.tr/paylasim/yayinlar/rapor_analiz/20211121_TR82_Bolgesi_Kadin_Koop_Mevcut_Durum_Analizi.pdf adresinden edinilmiştir.

Grafik 5 incelendiğinde, kadın kooperatif sayılarında seneler içerisinde yüksek bir artış olduğu görülmektedir. 2017 senesinde 78 tane olan kadın kooperatifleri 2021 senesinde 669 kooperatif ile, genel kooperatif sayısına oran daha çok artış yaşandığı görülmektedir. 2019 senesinden itibaren daha hızlı bir artış yaşanmıştır.



Grafik 6. Yıllar İçerisinde Genel Kooperatif Ortak Sayılarına Göre Kadın Kooperatif Ortak Sayıları

Kaynak: Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı. (2021). 15 Ekim 2023 tarihinde https://www.kuzka.gov.tr/paylasim/yayinlar/rapor_analiz/20211121_TR82_Bolgesi_Kadin_Koop_Mevcut_Durum_Analizi.pdf adresinden edinilmiştir.

Grafik 6'da genel kooperatif ortak sayılarında seneler içerisinde durumuna bakıldığında inişler çıkışlar görülmektedir. 2017 senesinde 5042335 kişi sayısı var iken 2021 senesinde 4873593 sayısı ile düşüş yaşandığı görülmektedir. Kadın kooperatif ortak sayılarına bakıldığında ise seneler içerisinde artış yaşanmaktadır. 2017 senesinde 1678 ortak sayısı belirlenirken, 2021 senesinde 7411 ortak sayısına çıktığı saptanmıştır.

Türkiye'de 2021 yılında yapılan çalışmalara göre 702 kadın kooperatifinin 12 bin üyesi olduğu belirlenmiştir. 2018 yılında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı ve Ticaret Bakanlığı birlikte çalışmaları ile kadın kooperatiflerinin desteklenmesi adına "Kadın Kooperatiflerinin Güçlendirilmesine İlişkin İş birliği Protokolü" imzalanmıştır. Kadın kooperatifleri desteklenmesi adına

Çalışma grupları oluşturulmuş olmakla beraber kadınlara eğitimler verilmekte ve seminerler düzenlenmektedir. Türkiye’de kadının toplumdaki konumunun değişmesi ve hayat kalitesinin iyileştirilmesi adına uluslararası kurumlarla iş birliği içerisinde olarak bu süreç sürdürülmektedir (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022). Kadın kooperatifleri, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadının güçlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Kadın kooperatifleri kadının sosyo-ekonomik gereksinimlerinin giderilmesinde önemli bir araçtır (Majurin, 2012, s.24).

Genel kooperatiflerden farklı olarak kadın kooperatifleri üretim beceri ile ilgili olarak faaliyetlerini yerine getirmektedirler. Kadın kooperatiflerinin amaçları her ne kadar ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda kadının hayatını iyileştirmek olsa da kadın kooperatiflerinin diğer önemli amaçları kadınlara sosyal dayanışma ve öğrenme olanağı vermesi olmaktadır. Kadınların hali hazırdaki geleneksel veya ‘‘kadın işi’’ olarak adlandırılan bölümlerde hizmet vermeleri, kadınları kooperatifçilik anlamında zorlamadan kazanç getirisi olmasını sağlamaktadır. Bu tür alanlar el işi ürünler, gıda veya tekstil, hediyeelik ürünler gibi kazanç alanları oluşmaktadır (Kaya ve Akbulut, 2023, s. 121-122).

Sosyal dayanışma ekonomisi kavramı kadın kooperatiflerinin temel amacını ifade eden bir kavram olarak görülebilir. Kadınların örgütlenerek, kadının emeğini değerli kılması için faaliyetler yürütülmesi ve buna bağlı olarak kadının istihdamı ve beraberinde yoksulluğına çözüm sağlanmış olmaktadır. Kadın kooperatifleri ekonomik olarak katkı sunmakla beraber kadına yönetim becerisi, sosyalleşme ve pek çok konuda farkındalık yaşayarak gelişmesine katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda kadın kooperatifleri kadının kendisine saygı duymasına ve özgüvenli hale gelmesine de etki etmektedir (Yıldırım alp vd., 2021, s. 115).

Sosyal ve dayanışma ekonomisi birçok yapıyı içeren kavram olmaktadır. ILO (Uluslararası alışma rgt) alışmaları, BM ile birlikte bu terim oldukça önemli görülmektedir. Bu kavram, ‘‘sosyal ekonomi’’, ‘‘sosyal girişim’’, ‘‘alternatif ekonomi’’ gibi başka kavramlarla da ilişkili görülmektedir. Sosyal dayanışma ekonomisine ilişkin yasa 20 ülke tarafından kabul edilmiştir ve lkeler; Bolivya okuluslu Devleti, Cabo Verde, Kamerun, Kolombiya, Kosta Rika, Cibuti, Ekvator, Fransa, Yunanistan, Honduras, Lüksemburg, Meksika, Portekiz, Romanya, Senegal, Slovakya, İşpanya,

Tunus, Uruguay ve Venezuela Bolivar Cumhuriyeti'dir. Başka ülkelerde de çalışmalar ve konu ile ilgili yasa tasarımları çalışmaları yapılmaktadır. Sosyal dayanışma ekonomisinin ILO'nun raporuna göre değerleri bulunmaktadır. Hayatı önemsemek, eşitçilik, dürüstlük, dayanışma ve öz-yönetim gibi hususlardan oluşmaktadır (ILO, 2022, s. 11-12).



3. İSTANBUL VE İSTANBUL'DA KADIN KOOPERATİFÇİLİĞİ

Çalışmanın bu kısmında, İstanbul jeopolitik ve tarihsel boyutu ile ele alınmış olup, küresel olarak çıkartılan GPCI raporu ile İstanbul'un küresel güç şehir endeksine yer verilmiştir. Araştırmanın örnekleme olan İstanbul'da ki kadın kooperatifçiliği, gelişimsel açıdan açıklanmıştır.

3.1. İstanbul'un Sosyal ve Ticari Hayattaki Önemi

İstanbul tarih boyunca gerek Türkiye gerekse tüm dünyada önemli olarak görülen bir şehir olmuştur. İstanbul birçok imparatorluğa başkentlik yapmıştır. İstanbul'un birçok devlet tarafından önemli görülmesinin en büyük nedeni ise bulunduğu coğrafi konumdan kaynaklanmaktadır. İstanbul üç kıtayı ve üç büyük denizin birleşim bağının olduğu noktada bulunmaktadır. Asya ve Avrupa arasında köprü görevi görürken Afrika içinde önem arz etmektedir. Akdeniz, Karadeniz ve Azak, Kızıldeniz ve Hint Okyanusu içinde köprü görevi görmektedir. Tarihte önemli olaylara şahitlik yapmış bir şehir olmaktadır (Tuna vd., 2012, s. 360). İstanbul'un coğrafi konumu nedeniyle yaşadığı tarih, sosyal ve ekonomik açıdan da etkilenmesine neden olmaktadır. Bizans, Roma ve Osmanlı gibi devletlere başkentlik yapan İstanbul sosyal ve kültür açısından çeşitliliğe ve öneme sahip hale gelmektedir (Gürel ve Balta, 2011, s. 2).

İstanbul'un geçirdiği tarihi dönemde önemli dönemlerinden biri olan Roma ve Bizans dönemini tahlil edebilmek adına politik, ekonomik ve dinsel alanlarına bakmak gerekmektedir. Üçüncü yüzyıla kadar İstanbul, "Byzantion" adıyla bilinmekteydi. Karadeniz ve Ege Denizi arasında olduğu için Byzantion ticaret ve kıyıların olması sebebi ile balıkçılık, tarım gibi faaliyetlerin yürütüldüğü bir şehir olarak bilinmektedir.

Şehrin önde gelen insanları "Sirkeci" adıyla bilinen yeri seçip, şehrin mezarlıkları ise çıkışı olarak bilinen yerde olduğu ifade edilmektedir. Şehrin bu şekilde yerleşmesi ve hamam, tapınak ve tiyatro gibi faaliyetlerle varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Daha sonrasında limanda insanlar arası etkileşim çok kolay olması nedeni ile Roma'dan etkilenmişlerdir (Öztürk, 2015, s. 24). Roma başkenti olduğu dönemde, Constantinus İstanbul'u dünya tarafından bilinen tarih merkezi haline gelmesi için emin bir şekilde şehri başkent haline getirmek için çaba sarf etmiştir. Roma'nın dini

Hristiyan olmasına rağmen, Constantinus din anlamında özgür olunması gerektiği anlayışında şehircilik olması için çalışmalar yapmıştır. Şehri aynı zamanda simetrik tasarlamak üzerine “kamusallık” ilkesi çerçevesinde hareket etmiştir. Romalılar döneminden sonra gelen Bizanslılarda kendilerini Romalı olarak görüyorlardı (Belge, 2016, s. 16).

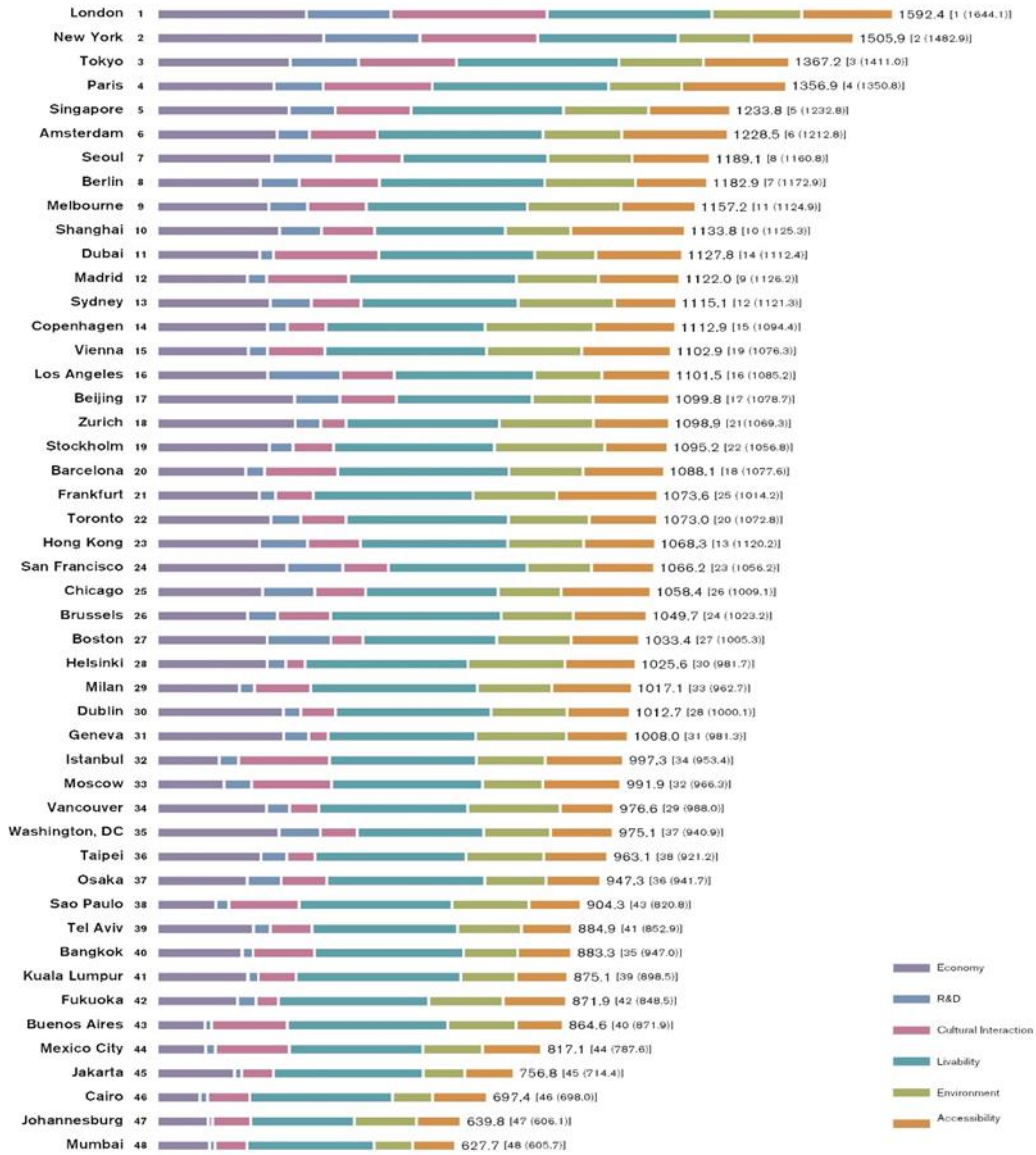
Konstantin İstanbul’u aldığıında Byzantion'un özellikle mimari izleri azaltılarak ve Roma ruhu az miktarda geçirilerek şehir inşa edilmeye çalışılmıştır. Konstantinopolis'in en iyi olduğu dönem de şehrin Roma etkisinin olduğu dönem olarak bilinmektedir. Bu nedenle Konstantinopolis tarihi boyunca farklılığa uğramadan varlığını sürdürmeye devam ettiği için gelişim süreci olumsuz yönde yorumlanmaktadır (Kuban, 1970, s. 28-29). Bizans hüviyeti ile yapısı oluşan Konstantinopolis, yapısında birçok kültür barındırması ve konumu ile ilgili liman anlamında ticaret faaliyeti sürdürülmesi, tapınak ve tiyatro gibi faaliyetlerin düzenlenmesi ve bu alanlarda gelişimsel çaba sarf edilmesi, yeni alanların şehre katılması sonucunda Osmanlı söylemiyle “Konstantiniyye” sosyal yaşam ve kültürün üretim merkezi olarak görülmektedir (Yıldız Kılıç, 2014, s. 14).

1453 senesinde İstanbul’un Osmanlı İmparatorluğu tarafından alınması ve 1457 senesinde Osmanlı İmparatorluğu’nun başkenti yapılması ile İstanbul’un yapı dinamiklerinde değişiklikler yaşanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda değişiklik olarak yapılan ilk şey Ayasofya’nın cami olarak değişim yapılması ile olmuştur. Dünyanın bilinen en eski tarihli katedrali olması nedeni ile yapılan bu değişiklik, Osmanlı İmparatorluğu için radikal olup, dünyayı etkilemiştir. Roma’nın etkisi devam ederken, Osmanlı ile birlikte şehirde İslam’a dair bulgular görülmeye başlanmıştır (Karakuyu vd., 2010, s. 37). İstanbul’da yaşanan bu değişimler ile birlikte ticaret hayatının da canlı olarak devam etmesi ve gelişmesi için çalışmalar devam etmekteydi. İstanbul için ticaret anlamında getirilen imtiyazlarla ticareti aktif tutulmuştur. Yaşanan bu gelişmeler İstanbul’un nüfusunun artmasına neden olup, 1560-1730 seneleri için dünyanın en kalabalık şehri seçilmiştir (Tabakoğlu, 2014, s. 102). İstanbul’un seneler boyunca başkent şehri olarak seçilmesi, ekonomik ve sosyo-kültürel merkez olarak görülmesinde en büyük etken İstanbul’un nüfus büyüklüğü ve bununla beraber yaşanan hareketten kaynaklanmaktadır. Nüfusun hareketli olmasının etkisi toplumun yapısının değişmesine etkisi olmaktadır (Koç, 2010, s. 196).

Osmanlı için İstanbul önemli mesele olarak görülmektedir ve üzerinde fikirlerin yürütüldüğü, geliştirilmeye çalışıldığı bir şehirdir. 19. yüzyılda şehir için belediye idaresi kurularak modernleşme çalışmaları yürütülmeye çalışılmıştır. Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte başkentin Ankara olması ve akabinde yaşanan siyasi gelişmeler ile İstanbul'da ki bu çabanın bekletilmesine neden olmuştur. On sene sonrasında ise İstanbul'da ki bu amacı gerçekleştirme doğrultusunda modernleştirme deneyimi olan Henri Prost'a görev verilmiştir. Henri Prost, Kemalist düşüncesiyle bu çalışmalarını sürdürmüştür. Tarımda yaşanan makineleşme, şehre olan göçün artması ve yoğun nüfusun beraberinde getirdiği konut gibi sorunlar için planlamalar yapılmıştır (Gül, 2013, s. 99). İstanbul'un yeni yapısının oluşmasında, tarihinde yaşanan bin yıllık Bizans, beş yüzyıllık Osmanlı gibi etkenlerin olması nedeni ile İstanbul'un yapısında ayırım yaşanmasına neden olmuştur (Tanyeli, 2010, s. 263).

Türkiye Cumhuriyeti'nin temelinde ve inkılaplarının şekillenmesinde kültür önemli bir yer almaktadır. Atatürk kültür çalışmalarına bu anlamda oldukça önem verip, tiyatro, müzik etkinlik alanlarının gelişmesine oldukça önem vermiştir. Buna bağlı olarak 1930 senelerinde şehircilik çalışmaları ile kültür politikaları yürütülmüştür (Bayırdır Uluskan, 2007, s. 110). Gelişmekte olan teknoloji ulaşım ağlarına yansımaları ile beraber İstanbul'a yoğun bir şekilde göç yaşanmıştır. Ülke nüfusunun artması ve İstanbul'da nüfusun yoğun olması ile doğacak ihtiyaçların giderilmesi adına sanayi kuruluşları İstanbul ve çevresine inşa edilmeye başlanmıştır. Kurulan sanayi bölgesi, doğan istihdam açığının giderilmesinde etkili olmuştur. Bu durum zamanla daha çok gelişerek İstanbul'un sanayi bölgesi olarak görülmesine neden olmuştur (Parin ve Yıldız, 2010, s. 204).

1960 senelerinde McLuhan tarafından "Küresel Köy" kavramı ortaya çıkarılmıştır ve bu kavram ile dünyada yaşayan bütün insanların kabile şeklinde yaşadıklarını, dünyanın bir ucunda olan insan başka bir ucunda olan insana ulaşım yaşadığı olaylardan bilgi sahibi olabildiği için bu durumu küreselleşme olarak adlandırmıştır. Küreselleşmenin tanımı tek olmamakla birlikte sosyologların, ekonomistlerin tartışma konusu olan bir durum haline gelmiştir (Güneş, 2020, s. 11). Küresel köy kavramından sonra doğan küresel şehirler kavramı ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Küresel şehirleri arasında yarış halinde olunması ve bu yarışın sonucunda küresel şehir endeks ölçümleri yapılmaktadır. Bu ölçümü yapan Küresel Güç Şehir Endeksi (Global Power City Index) çalışmalardan birisidir (Güneş, 2019, s. 114).



Grafik 7. Küresel Güç Şehir Endeksi

Kaynak: GPCI (2023). *Global power city index*. 10 Ekim 2023 tarihinde <https://mori-m-foundation.or.jp/english/ius2/gpci2/index.shtml> adresinden edinilmiştir.

Grafik 7 incelendiğinde, dünya genelinde yapılan Küresel Güç Şehir Endeksi çalışmasında İstanbul 32. sıralamada yer almaktadır. Ekonomi, ar-ge, kültürel etkileşim, çevre ve ulaşılabilirlik alanlarında yapılan inceleme de İstanbul'un yaşanılabilir şehir oranının en yüksek olduğu görülmektedir. Bir sonraki güçlü alanın ise kültürel etkileşim olduğu görülmektedir.

3.2. İstanbul'daki Kadın Kooperatifleri

Türkiye'de kooperatifleşmenin en yoğun olduğu şehir 48 kadın kooperatifi ile İzmir'de bulunmaktadır. İkinci sırada ise 34 kooperatif ile İstanbul yer almaktadır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın yaptığı araştırmada kadın kooperatiflerini sosyo-ekonomik bakımdan en gelişmiş kooperatifler İstanbul'da yer almaktadır (Şahankaya Adar vd., 2023, s. 1184). Kadın kooperatifleri, el becerileri ile tasarımlar yaparak üretme ve gıda ürünleri ile varlıkları sürdürülmektedir (Taş ve Kazar, 2019, s. 1841).

Kadın kooperatiflerinin gelişmesini ve yayılmasını arttırmak amaçları ile İstanbul merkezli Kadın Emeği Değerlendirme Vakfı (KDEV), kooperatiflere süreçleri daha iyi öğrenmeleri adına eğitim, danışmanlık ve teknik hizmet destekleri sağlamaktalar. Kadın kooperatifleri arasında etkileşimin sağlanması ve artması adına 2008 senesinde Kadın Kooperatifleri iletişim ağı kurulmuştur ve bununla birlikte yine İstanbul merkezli SİMURG Kadın Kooperatifleri Birliği 2004 senesinde KDEV desteği ile birlikte hayata geçirilmiştir. SİMURG ile birlikte kadın kooperatifleri bir araya getirilerek dayanışma içerisinde olmaları ve deneyimlerini aktarmaları sağlanmaktadır. Aynı zamanda kadın kooperatiflerinin ekonomik girişim süreçlerine destek olunması amacı ile Nahıl Dükkân adı verilen iktisadi işletme ile kadın kooperatiflerine yeni pazar yerleri bulmaları için çalışmalar yürütülmektedir (KDEV).

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde, araştırmanın konusu ve amacı, araştırmada kullanılan veri toplama tekniği ve örneklem seçimi ele alınmıştır. Araştırmanın saha aşamasında karşılaşılan engeller ve avantajlı durumlarına da yer verilirken, etik değerlendirme ile saha görüşmelerinin işleyişi hakkında bilgi verilmiştir.

4.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Araştırmanın konusu, kadın kooperatiflerine aktif üyeliğin kadınların güçlenmesini nasıl etkilediğinin anlaşılmasıdır. Araştırmanın amacı, İstanbul'daki kadın kooperatiflerine aktif üyelikten sonrasında kadınların sosyal, ekonomik ve politik anlamlarda hayatlarında neler değiştiğini belirlemek ve yaşanan bu değişimler ile kadınların sosyal, ekonomik ve politik anlamda karşılaştıkları sorunlara çözüm sağlayıp sağlayamadığını değerlendirmektir. Kooperatif sonrası deneyimleri incelenirken, kooperatifin bu sorunların çözümlerinde ki etkisi incelenmiştir. Bu amaçtan yola çıkarak, kadınların hayatlarındaki değişimi anlayabilmek adına kooperatif sonraki deneyimlerine yönelik sorular yöneltilmiştir.

Araştırma sorusu temel olarak; “Kadın kooperatifleri, kadınların sosyal, ekonomik ve politik yaşamlarında nasıl değişim yarattı ve kadınların sosyal, ekonomik ve politik alanlarda yaşadıkları sorunlara çözüm aracı olabilmektedir?” sorusuna yanıt aranmaktadır.

4.2. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Tekniği ve Örneklem Seçimi

1970’li senelerde, Kuzey ülkelerinde ikinci dalga feminist hareketinin büyümesiyle, kadın emeğinin nasıl anlamlandırıldığı temel tartışma konularından olmuştur. İlk tartışma “ev içi emek” şeklinde olup, feministler “Kadınların emeğinden kim fayda sağlar?” sorusuna yanıt aramışlardır. Marksist feministler kapitalizmden yolda çıkarak, ev içi emeğin sermaye için artı değer yarattığını öne sürerken, sosyalist feministler ücretli emek ile ücretsiz emeği anlamlandırmak adına patriyarka ve kapitalizmi beraber değerlendirerek, ikili sistem kuramını öne sürmüşlerdir. Onlara göre, erkeklerin kadınların emeğine el koyması ve bu emeği denetleme gücünün

olması temelini oluşturdu. Türkiyeli feministler, bu analize “ev içi görünmeyen emek” yer vermektedirler. Kadın emeğinin, kapitalizm ve patriyarka ilişkisi içerisinde sömürüldüğüne dair 1990’lı senelerden itibaren teori ve politikalar geliştirilmiştir (Arı, 2023, s. 326-328).

Yapılan araştırmada, derinlemesine görüşme tekniği uygulanmış olup, yarı yapılandırılmış görüşme rehber formu ile katılımcılara açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Derinlemesine görüşme yöntemi veri toplama aşamasında daha detaylı bilgi edinilerek verilerin zenginleşmesini sağlamaktadır (Uslu ve Demir, 2023, s. 291). Hazırlanan form sonrasında ulaşılan iki katılımcı ile formu test etmek adına görüşme yapılmıştır, akabinde pilot görüşmelerinde dahil olduğu, 14 katılımcıdan oluşan nitel bir çalışma ortaya çıkartılmıştır. Örneklemin İstanbul ili olarak belirlenmesi ile görüşme yapılan kooperatiflerle kartopu tekniği kullanılarak, diğer kooperatiflere ulaşılmaya çalışılmıştır ve çalışma için verim sağlamıştır. Çalışmada, katılımcıların bilgilerinin gizliliği neticesinde, kooperatiflerin isim veya hangi ilçede bulundukları ile ilgili bilgileri paylaşılmamaktadır.

Tablo 4. Katılımcıların Demografik Özellikleri

No	Katılımcı	Yaş	Eğitim	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Çalışma Yılları
1	Leyla	62	İlkokul	Evli	4	20 ve üzeri
2	Nur	40	Ön lisans	Bekar	2	5-10
3	Emel	48	Lisans	Evli	1	10-15
4	Gönül	64	Lisans	Bekar	2	20 ve üzeri
5	Meltem	36	İlkokul	Evli	4	20 ve üzeri
6	Belgin	58	Lise	Bekar	2	20 ve üzeri
7	Serap	66	Lise	Evli	2	20 ve üzeri
8	Feriha	41	Yüksek Lisans	Bekar	0	20 ve üzeri
9	Emine	43	İlkokul	Evli	3	0-5
10	Perihan	64	Lise	Evli	3	20 ve üzeri
11	Ayten	40	Lisans	Bekar	0	5-10
12	Canan	53	İlkokul	Evli	3	20 ve üzeri
13	Gülşen	38	İlkokul	Evli	2	0-5
14	Firdevs	42	Lise	Evli	2	0-5

Kaynak: Yazar Tarafından Oluşturulmuştur.

Tablo 4'e bakıldığında, 14 katılımcıların demografik bilgileri kod isimlerle yer almaktadır. 1. ve 2. görüşmeler pilot görüşmeler olmaktadır. Görüşmelere, farklı yaşlarda ve farklı mesleklerde katılımcılar dahil edilmiştir. Kadınların farklı mesleklerle sahip olmasının nedeni ise kooperatif öncesinde ve kooperatif sürecinde farklı meslekler icra edebiliyor olmalarından kaynaklanmaktadır. Katılımcılar çalışma sürelerini net bir şekilde belirtmediklerinden dolayı 0-5, 5-10, 10-15, 15-20 ve 20 üzeri olmak üzere beş grup şeklinde analiz edilmiştir. 20 ve üzeri çalışma geçmişine sahip olan sekiz katılımcı, 10-15 sene çalışma geçmişine sahip olan bir katılımcı, 5-10 sene çalışma geçmişi olan iki kişi, 0-5 seneleri arasında çalışma geçmişine sahip olan katılımcı sayısı ise üç olmaktadır. Katılımcılardan beşi bir kooperatifte, dördü bir kooperatifte, ikisi bir kooperatifte, diğer üç katılımcıda farklı kooperatiflerde aktif üyeliği bulunmaktadır. Bu anlamda 6 farklı kadın kooperatifiyle görüşme gerçekleştirilmiştir.

Gerçekleştirilen görüşmelerde, 11 katılımcının dahil oldukları kooperatiflerde yüz yüze gerçekleştirilirken, iki katılımcının görüşmesi telefon görüşmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bir katılımcı fiziksel olarak kooperatifi faaliyette olmaması, internet üzerinden hizmet vermesinden dolayı görüşme yapmayı telefon üzerinden kabul etmiştir. Diğer katılımcıda ise sağlık problemlerinden dolayı evde bulunması gerektiğinden telefon üzerinden görüşme sağlanmıştır. Görüşme süreleri ortalama 30 dakika civarındadır. Görüşmeler yapılmadan öncesinde, çalışma hakkında gerekli bilgiler tüm katılımcılara verilmiş olup, ses kaydı alınmasını kabul eden katılımcılarla sözlü onay ve imza alarak ilerleme sağlanmıştır.

Araştırmaya katılan katılımcıların isimlerinin hepsine kod isim olarak yer verilmiştir, katılımcıların gerçek isimleri değildir. Örneğin katılımcı Leyla'nın kaynak gösterimi şu şekildedir: Leyla, İlkokul, Ev kadını, 62 şeklinde olup, kod isim, mezuniyet derecesi, kooperatif öncesinde veya kooperatif ile birlikte devam ettirilen meslek bilgisi ve yaş şeklinde oluşturulmuştur.

Araştırmada, Görüşme Rehber Formu üç ayrı bölüm şeklinde düzenlenmiştir (Bkz. Ek-1 Görüşme Rehber Formu). Üç bölüm şeklinde hazırlanan formda, katılımcılara toplam 21 soru yöneltilmiştir. Birinci bölümde demografik bilgiler yer alıp, dört sorudan oluşmaktadır. İkinci bölüm ise kooperatife yönelik sorular olmak

üzere, kooperatif ve kooperatifin işleyişi hakkında bilgi edinmek amacı ile hazırlanmıştır. İkinci bölümde, kooperatifin işleyişi anlaşılmasına çalışırken, kadınların işleyiş aşamasında neler deneyimledikleri ve kooperatif içerisinde ki konumları anlaşılmasına çalışılmıştır. İkinci bölümde, 6 soru yönetilmiş olup, son soruda kooperatif içerisinde ne tür sorunlarla karşılaştıkları, neleri sorun olarak algıladıkları ve çözüm doğrultusunda neler yapıp ettikleri anlaşılmasına çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise ekonomik, sosyal ve politik boyutlarıyla güçlendirmeyi anlamaya yönelik, hayatlarında bu alanlarda neler yaşadıkları, bir değişim olup olmadığı, farklı sorularla sorgulayarak anlaşılmasına çalışılmıştır. Bölüm 11 sorudan oluşmaktadır.

Katılımcıların yapılan görüşmelerde kendilerini rahat ifade edecekleri görüşmeler yapılmaya dikkat edilmiş olup, katılımcıların görüşmeye uygun olmadıkları zamanlarda görüşme başka tarihe ertelenmiştir. Çalışmanın konusuna ve amacına hizmet etmesi adına katılımcılara açık uçlu sorular yönelterek, konuyla ilgili deneyimlerine daha doğru ulaşmak amaçlanmıştır. Yapılan pilot görüşmelerle uygunluğu test edilmiş olup, uygun olduğu anlaşılmasından dolayı sorular değişime uğramadan görüşmelere devam edilmiştir.

Yüz yüze ve telefon üzerinden yapılan görüşmelerde ses kaydı alınmasına izin veren katılımcılarla ses kaydı alınmış olup, ses kaydı alınmasına olumlu yaklaşımı olmayan katılımcılarla Word Web ile dikte yönetimi kullanılmış olup, aynı zamanda yazılı bir şekilde kayıta geçirerek görüşmelerin sağlıklı bir şekilde aktarımı sağlanmıştır. Katılımcıların aktardıkları deneyimlerinde hiçbir değişiklik yapılmamıştır. Görüşmeler sonrasında elde edilen verilen birkaç kez okunup, değerlendirilmiştir. Değerlendirmesi yapılan veriler benzerlikler veya farklılıklar gibi ayıklama yapılarak sağlanmıştır. Sonrasında verileri kategori ve kod şeklinde bölümlere ayırarak analiz aşamasına getirilmiştir. Analiz bölümünde ise kadınların düşünce ve deneyimlerine doğrudan alıntı yaparak çalışma zengin hale getirilmiştir.

Araştırmanın bir kurum ile temas etmesi ile kurumlarla görüşme talebinde bulunurken süreci daha resmi yürütmek adına e-mail ile başvuru yapılması gerektiğine dair durumlar yaşanmıştır. E-mail ile ön görüşme yapmak isteyen kooperatifler için araştırmacı ve çalışmayı tanıtan e-mailler hazırlanmıştır. E-mail ile ön görüşme

yapmak isteyen kooperatiflerden birisi görüşme talebini zaman yönetimi kaynaklı olarak kabul etmemiştir, iletilen e-maillere ise dört kurum geri dönüş sağlamamıştır.

Ön görüşmeler için kooperatiflerle yüz yüze görüşmelere devam edilmiştir. Görüşmeyi kabul eden kooperatifteki üyelerle, kartopu tekniği uygulanmasından dolayı kooperatiflerle doğrudan iletişim kurulmuştur. Kooperatif içerisinde görüşmeler gerçekleştirirken, görüşmeye katılmayacağını beyan eden kadınların, diğer kadınlarla görüşme gerçekleştirilirken gözlem yapmaları sonrasında katılma isteklerinin olduğu görülmüştür. Yüz yüze gerçekleştirilen görüşmeler, kooperatif içerisinde gerçekleştirilmesinden dolayı çalışma alanının gözlemlenebilmesi, çalışmanın ilerleyişi açısından anlam kazanması konusunda daha faydalı olmuştur.

Katılımcılarla gerçekleştirecek olan görüşmeler için, katılımcıların randevu verdikleri zaman dilimine göre hareket etmek durumunda olunması ve aktif olarak iş hayatında bulunmamanın dolayı zorlayıcı olmuştur. Kooperatiflerin, İstanbul'un farklı ilçelerinde bulunuyor olması da zaman ve ulaşım açısından zorluk oluşturmıştır.

4.3. Etik Değerlendirme

Araştırmacıların, bir çalışmayı oluştururken, kendileri hazırlamaları ve etik kaygılar ile hareket etmeleri gerekmektedir, böylelikle etik çalışmanın içerisinde yer almaktadır. Çalışmada, diğer araştırmacılar yol gösterici olsa da etik davranış çalışmada bireysel olarak değerlendirilmektedir. Araştırmacının ahlaki ve profesyonel olma yükümlülüğü vardır. Profesyonel toplumsal araştırma, doğru araştırma tekniklerinin kullanıldığı ve etik kaygılara daha duyarlı olunarak sürdürülmektedir (Neuman, 2014, s. 192).

Araştırmaya katılan katılımcılara çalışma ve süreç ile ilgili bilgiler verilmiş olup, onam yazıyı aktararak; görüşmede verecekleri yanıtların sadece bu çalışmada ve gizlilik esasları çerçevesinde, isimlerinin hiçbir şekilde çalışmada yer almayacağı bilgileri verilmiş olup, gerekli imzalar alınmıştır. Katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlarda rahat olmaları, istedikleri soruya yanıt verebilecekleri bilgisi paylaşılmıştır. Ses kaydı alınmasını kabul eden katılımcılara ses kaydı başlatıldıktan sonra ses kaydına onay verip vermedikleri tekrar sorulmuştur. Katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlar doğrudan alınarak çalışmaya yansıtılmıştır, değişim yapılmamıştır.

5. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Elde edilen bulgular, kooperatif ve dahil olma süreci, kooperatife aktif üyelik ve güçlendirme ilişkisi, kooperatife dahil olmak ile hayatlarındaki değişim olmak üzere üç ana başlık altında değerlendirilmiştir. İlk alt başlıkta kooperatifin özellikleri, amaçları ve faaliyet alanları incelenmiştir. Kadınların kooperatife katılma durumları, katılım sonrası hangi faaliyetlerde çalışma sürdürdükleri, karar alma durumlarındaki katılımları, birbirleriyle olan ilişkileri ve kooperatif içerisinde sorun yaşama deneyimleri değerlendirilmiştir. İkinci alt başlıkta kooperatif ile güçlendirme ilişkisi ekonomik, sosyal ve politik olmak üzere incelenmiştir. Son olarak üçüncü alt başlıkta kooperatife üye olduktan sonra hayatlar değişim değerlendirilmiştir. Veri analizi için kod ve kategori tablosu oluşturulmuştur.

Tablo 5. Nitel Veri Analizinde Kullanılan Kategori ve Kod Listesi

Kategori	Kod
A. KOOPERATİF VE DAHİL OLMA SÜRECİ: ÖZELLİKLERİ, AMAÇLARI VE FAALİYET ALANLARI	1. Kooperatif Yönetim Şekli ve Kadınların Kararlara Katılım Durumları 2. Kadınların Birbirleriyle Kooperatif İçerisinde İlişki Deneyimleri 3. Kooperatif İçerisinde Sorunlarla Karşılaşma Durumu
B. KOOPERATİFE AKTİF ÜYELİK VE GÜÇLENME İLİŞKİSİ	1. Ekonomik Yönden Güçlenmeye Etkisi 2. Sosyal Yönden Güçlenmeye Etkisi 3. Politik Açıdan Güçlenmeye Etkisi
C. KOOPERATİFE KATILIM İLE YAŞANAN GENEL DEĞİŞİM	1. Ekonomik Açıdan Yaşanan Değişim 2. Sosyal Açıdan Yaşanan Değişim: Burası benim çıkış yolum 3. Politik Açıdan Yaşanan Değişim

Kaynak: Yazar Tarafından Oluşturulmuştur.

5.1. Kooperatifin Yapısı ve Dahil Olma Deneyimi

Bu bölümde kooperatifin kurulma aşaması, hangi amaçlar doğrultusunda faaliyet sürdürdüğü, hangi alanda hizmet verdikleri ve yönetim şekilleri incelenmiştir. Çalışmaya katılım sağlayan kadınların kooperatife dahil olma süreçleri, kooperatif içerisinde alınan kararlarda nasıl rol aldıkları değerlendirilmiştir. Kooperatif içerisinde birbirleriyle olan ilişkileri hakkındaki düşünceleri incelenmiştir. Kooperatif ile beraber kadınların sorun yaşama deneyimlerine yer verilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Dahil Oldukları Kooperatif Bilgileri

No	Katılımcı	Ortak Sayısı	Faaliyet Alanı	Yönetim Şekli
1	Leyla	36	El Sanatları, Aksesuar, Hizmet	Yatay
2	Nur	36	El Sanatları, Aksesuar, Hizmet	Yatay
3	Emel	15	Gıda, İşletme, El Sanatları	Yatay
4	Gönül	28	El Sanatları, Aksesuar	Yatay
5	Meltem	36	El Sanatları, Aksesuar, Hizmet	Yatay
6	Belgin	50	İşletme, Hizmet, Gıda	Yatay
7	Serap	50	İşletme, Hizmet, Gıda	Yatay
8	Feriha	11	Tekstil, Giyim, Aksesuar	Yatay
9	Emine	36	El Sanatları, Aksesuar, Hizmet	Yatay
10	Perihan	20	Aksesuar, Tekstil	Yatay
11	Ayten	50	İşletme, Hizmet, Gıda	Yatay
12	Canan	50	İşletme, Hizmet, Gıda	Yatay
13	Gülşen	50	İşletme, Hizmet, Gıda	Yatay
14	Firdevs	28	El Sanatları, Aksesuar	Yatay

Kaynak: Yazar Tarafından Oluşturulmuştur.

Tablo 6’de katılımcıların dahil oldukları kooperatif bilgileri yer almaktadır. Kooperatiflere ait ortak sayısına net bir şekilde belirli iken, kooperatife aktif üye olan kadın sayısına ulaşamamaktadır. Bu durumun nedeni kooperatif süreçlerinde ortak olmadan, sattıkları hizmetin bedelini alarak kooperatiften gelir etme imkanlarının bulunmasından ötürü olmaktadır. Katılımcıların dahil oldukları kooperatiflerin faaliyet alanları tekstil, işletme, hizmet, el sanatları bunların içinde dikiş, nakış, resim gibi diğer alanlar yer alırken, aksesuar faaliyetleri sürdüren kooperatiflerde çanta, kemer, takı gibi ürünler yer almakta olup, gıda faaliyetleri veren kooperatiflerde börek, pasta, sarma gibi kadınların kooperatifte hazırladıkları yemeklerin kafe gibi işletme hizmeti veya catering hizmeti vererek sağladıkları belirlenmiştir.

5.1.1. Kooperatife Dahil Olma Süreci

Çalışmaya katılan katılımcılara bu bölümde üye oldukları kooperatifleri tanımaya yönelik ve kooperatife dahil olma süreçleri hakkında ele alınmıştır. Kooperatifi nasıl bir yer olarak gördükleri, kooperatifin kuruluşunu nasıl değerlendikleri araştırılmıştır. Sorulara verilen yanıtlar kooperatifin kurulma amaçlarının ve faaliyetlerinin kadınlar için neler yaptıkları, kadınlara nasıl destek sağladıkları ile ilgili çalışma alanına aydınlatıcı etkisi olmuştur.

Ben doğudan gelen bir kadın olarak çocuklu bir kadın olarak, geldiğimde işte benim gibi kendi mahallemde [Marmara Bölgesi'nin doğusunda yer alan şehir] de öyleydi [İstanbul'un ilçesi] öyleydi benim gibi birçok çalışmak isteyen ama çok çocuğu olup çalışamayan çok kadın vardı. Bu kadınların yapabileceği işler de hani sabah 8 de gidip akşam altı veya beşte gelme imkanları olmayan kadınlardı. Onun için böyle işten ayrıldığım zaman 1995'te ayrıldıktan sonra 2000'e kadar böyle şey düşünüp kendi komşularımı hani ne işi olursa biz daha rahat yapabiliriz bunu biliyorum kadınlar merdiven silmeye giderlerdi, saatlik bankaya gitmeleri bile onlar için çok zordu. Birinin çocuklara bakması gerekiyordu. Yani hep çocuklar önümüzde şey en sevdiğimiz evlatlarımız önümüzde engel gibiydi (Leyla, İlkokul, Ev kadını, 62).

Leyla çocukları olan kadınların düzenli işte çalışamadıklarını belirtmiştir. Kadınların sadece gündelik, saatlik işlerde çalışabildiğini ve asıl görevlerinin çocuk bakmak olduğunu vurgulamıştır. Çocuk bakmanın sadece kadının sorumluluğunda gibi algılanması ve bu anlamda sadece kadının iş hayatını ve diğer düzenlerini çocuğa göre şekillendirmeye çalışması gerekliliğinin olduğu algısı dikkat çekmiştir. Buradan, evli bir çiftin çocukları olduğu zaman çocukla zaman geçirilmesi ve diğer tüm çocukla ilgili durumların içinde yaşanan kültür ile şekil aldığı anlaşılmıştır.

Nur kadın kooperatiflerinin alt yapısının dezavantajlı kadınlar ve çocukların yararlanması amacı ile kurulma aşamasının bir annenin kendisini yetersiz hissetmesi ile başladığını aktarmıştır.

Nasıl diyeyim size belli hem ekonomik durumlar olmadığı için eğitimde özel okullara gönderemiyordu anaokulunda bizi hem de bizi ekonomik durumu olmadığı için bir okula da yazdırıp işe gidemiyordu. Böyle iki arada kalıyordu. Bu sıkıntılar ne kadar yer ettiyse yıllar sonra belli siyasi örgütlerden sıyrılarak ya da işte belli siyasi kuruluşlardan sıyrılarak tüm kadınlara hitap etmek istiyorum diye bir şeyi oldu. Kendi iç sesi dışa vurmaya başladı. Biz de bu arada büyüdük tabii liseye gittik. Sonra bizim o çağımızda annem kooperatif açmak istediğini söyledi. Yani bir kadın hareketi başlatmak istediğini söyledi ve burada da amacı şuydu dezavantajlı bizim gibi kadın ve çocukların yararlanabileceği çocuğunu bırakıp alt katta da çalışabileceği bir yer hayal ediyorum dedi (Nur, Ön lisans, Ev Hanımı, 40).

Nur annesinin kendisine bakması gerektiği için işe gidemediğini belirtmiştir ve annesine göre bu şekilde çocukları olup da çalışmak istediği için çalışamayan kadınlar için de kooperatif düşüncesinin şekil aldığını aktarmıştır. Kooperatif içerisinde yer alan ve hayatta bazı imkanlara sahip olmayan kadın ve çocukları anlatırken dezavantajlı kadın veya dezavantajlı çocuk ifadesi kullanmıştır. “Dezavantajlı kadın” söylemi kadın kooperatifinde yer alan kadınların kooperatif ile birlikte dezavantajlı olma durumundan sıyrılmak için dahil oldukları anlaşılmıştır. Emel ise kadın kooperatiflerinin ortaya çıkış amacını “Kadınların burada hem ekonomik hem sosyal açıdan güçlenmesi.” olarak ifade etmiştir.

Yani hem aslında kadın emeğini desteklemek, el sanatları ile uğraşan kadınların burada hem ekonomik hem sosyal açıdan güçlenmesi. Çünkü bu şöyle bir şeydi demek, hem kendi aile bütçesine veya kendi bütçesine katkı olduğu gibi bir sosyal ortamda [Kooperatifin adı] yani birbirleriyle etkileşim halindeler. Sonrasında burada hem dükkân da hem de stantla stant organizasyonlarıyla kadınların ürünlerini, el emeği ürünlerini satmalarına destek vermekle bununla ilgili aracılık etmenin dışında kooperatifin aynı zamanda kafesinde pek çok kadın istihdam etmeye kadar kadın, kadın hareketine ve kadın istihdamına ve kadınların el emeği ürünlerini satmasına yönelik bir çalışma (Emel, Lisans, Ev kadını, 48).

Çalışmaya katılan Leyla, Nur ve Emel yapılan görüşmelerde evlenmeden veya çocuk dünyaya getirmeden önce çalışabildiklerini ama çocukları olmasından sonra çalışmanın zorlaştığını dile getirmişlerdir. Görüşmelerde anlaşıldığı üzere çalışmak istemekler fakat çocuklarına bakacak başka birisi olmamasından kaynaklı çalışamadıkları anlaşılmıştır. Kadın çalışmama durumu, kadını ve aileyi en başta ekonomik açıdan etkilemesinden kaynaklı olarak kadın ve çocuğu dezavantajlı konumda gördükleri anlaşılmıştır. Benzer bir anlatımla Gönül ise “Evden çıkamayan ama üreten işte hastası var, çocuğu olan var vesaire dezavantajlı grup diyelim. Çalışmak isteyen ama çalışamayan kadınların ürünlerini değerlendirmek ve onları satılabilir hale getirebilecek, eğitimler vererek onlara üretime katkısını sağlamak” sözleriyle açıklamıştır (Gönül, Lisans, Emekli, 64). Meltem de diğer görüşmelerde olduğu gibi “Amacımız kadın ve çocuk güçlenmesine içindir” diyerek belirtmiştir (Meltem, İlkokul, Tekstil, 36). Kadın kooperatiflerinin kadını güçlendirmek için ortaya çıkarılmış yapılardan ziyade çocuklara da doğrudan veya dolaylı olarak katkı sağlamanın amaçlandığı anlaşılmıştır. Katılımcılardan Belgin de “Kadınlara imkân sağlamak, istihdam sağlamak” amaçlı kurulduğu dile getirmiştir (Belgin, Lise, Satış Danışmanı, 58). Serap ise “Yani burada amaç kadının üretmesini sağlayıp sonrasında onu kendi emeğiyle kazanca dönüştürmesine imkân vermektir, sağlamaktır” (Serap, Lise, Sivil Toplum Gönüllüsü, 66).

Yapılan görüşmelerden kadın kooperatiflerinin kadınların evde yapabildiklerini, okul eğitimi almadan maddi kazanca dönüştürmesine olanak sağlamak için ortaya çıktığı anlaşılmıştır. Yine Feriha’da “Hedefimiz dezavantajlı gruplarda bulunan kadın ve birey arkadaşlara meslek edindirmek, onların ürettiği ürünleri sunmak ki öyle yapıyoruz. Hem kooperatif giderlerini hem de onların giderlerini dönüştürmek kazanılan parayı” olarak belirtmesiyle kadınlara bir iş veya meslek kazandırmak amacıyla ilerlediklerini ifade etmiştir (Feriha, Yüksek Lisans, Öğretmen, 41). Emine kooperatif varlığını kadın ve çocuk güçlenmesi için var olduğunu anlatmıştır. “Kadın ve çocukları güçlendirmek, iyi etmek için çalışmalar yaptığını biliyorum” (Emine, İlkokul, Tekstil, 43). Kadın kooperatifi, sadece kadının çalışmaları ve güçlenmesine yönelik olmasına rağmen kadının güçlenmesini çocuğun güçlenmesi ile bağlantılı gördükleri anlaşılmıştır. Çocuğun güçlenmesi annenin güçlenmesi ile bağdaştırılması dikkat çekicidir. Perihan’da aynı şekilde kadın ve çocuklar konusunda

neler yapabiliriz diye düşündüklerini kooperatifin nasıl kurulduğunu anlatabilir misiniz sorusunda bahsetmiştir.

Onların ekonomiye katılması, sosyal hayata atılması, onlar için yapabileceğimiz şeyler konusunda böyle bir yola girdik. Bütün çabamız kadın ve çocuklar için neler yapabiliriz bunlarla ilgili düşündük. Kadınlarında evden çıkmadan yapabilecekleri en güzel şeyler el işleri, hepimizin de yaptığı şeyler böyle bir iş geliştirdi. Sonucunda da kooperatifi oluşturduk (Perihan, Lise, Emekli, 64).

Ayten, Canan ve Gülşen kadın kooperatiflerinin kadınlara destek olmak amacı ile ortaya çıktığı dile getirmişlerdir. “Kadınlara destek olmak amaçlı bir kuruluş olduğu biliyorum” (Ayten, Lisans, Tercüman, 40). “Dezavantajlı kadınlar için işte...” ifadelerini kullanmıştır (Canan, İlkokul, Aşçı, 53). “Onlar gelişmeler diye eğitimler verdikleri bir yer” (Gülşen, İlkokul, Ev Kadını, 38). Gülşen ifadesinde kadının kooperatifte para kazanmaya ek olarak gelişmeleri için eğitim verildiğini amaçlarının olduğunu da vurgulamıştır. Kadın kooperatiflerinin sadece ekonomik yönden değil farklı açılardan da kadına katkı sağlayan bir yapısı olduğu anlaşılmıştır. Firdevs kooperatife katılma durumunun kadını her açıdan etkilediğini anlatmıştır.

Kadınlar aslında evlerinde de üretkenlerdir ama herhangi bir kazanç olmadığı için pek fazla değer görmez ama kooperatifler sayesinde kadının bilgisi becerisi bir hizmet alanında daha gösterebiliyor ve maddi olarak kendini ispatlayabiliyor ve bu da kadının hayat koşullarını her yönden etkiliyor (Firdevs, Lise, Ev kadını, 42).

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen veriler doğrultusunda, kadın kooperatiflerinin kurulma aşamasının, kurucu ortaklarla yapılan görüşmeler ile kadının ve çocuğun “dezavantajlı” durumunu en aza indirmek, kadına istihdam ve genel anlamda destek sağlamak için kurulmuştur. Kadınlar, kooperatifin daha esnek çalışma imkânı buldukları için çalışmaya başlamışlardır.

5.1.2. Kooperatifin Yönetim Şekli ve Kadınların Katılım Durumları

Görüşme Rehber Formunda “Kooperatifinizi nasıl yönetiyorsunuz?” ve “Karar alma durumlarında kadınların katılımlarının nasıl olduğu hakkında bilgi verebilir misiniz?” sorusu yöneltmiştir. Yanıt olarak ise kooperatifin yönetim şeklinin yönetim kurulu olduğu, bu yöneticilerin belli periyodlarla değiştirildiği, karar alma durumlarında her kadının fikrinin alındığı ve yatay organizasyon yapısı yani hiyerarşik yönetim olmadan kooperatiflerini yönettikleri anlaşılmıştır. Çalışmaya katılan Leyla “Biz hep beraber karar alırsız” ifadesiyle her kararda her kadının görüşleri alındığını belirtmiştir.

Kooperatifimizi şöyle yönetiyoruz, yönetim grubu var 7 kişilik yönetim kurulumuz var tabii yılda bir kere genel kurulumuz oluyor, her sene ama 3 yılda bir seçimle oluyor. Seçimli işte kim adaydı, başkan, başkan yardımcısı 7 kişi seçiliyor ama 3 yılda o 7 kişi yani seçimsiz yürüyebiliyor. Seçilen kişiler 3 yılda sürebiliyor. Bizim aslında hani bu başkandır yardımcısı bu şeydir işte olmazsa olmaz asla öyle bir şeyimiz yoktur (Leyla, İlkokul, Ev Kadını, 62).

Az önce söylediğim gibi yani o katılım çok özgür ve hani bir örnek veriyorum çoğunluk evet dedi diye evet de olmuyor bu arada hayır diyen neden hayır dedi. Hayır diyemiyorlar çünkü sonra önlerine çıkıyor. Bunlar tecrübe edilmiş şeyler. Hani kabul et çünkü o kişi mesela dikişte daha tecrübeli diyor ki siz bu işi alıyorsunuz ama bu, bu handikapları var hani buraya girmeyin diyor. O zaman şey oluyor bir geri adım atıyorlar, daha dikkatli olabiliyorlar. Hani direkt çoğunluk evet dedi ya da hayır dedi diye kestirip atılmıyor hayır diyenlere dikkate alarak böyle bir süreç ilerliyor (Nur, Ön lisans, Ev kadını, 40).

Nur’un ifadelerinden kararlara katılım durumunun özgür olduğu ve karar sürecinde olumsuz geri dönüşlerde neden olumsuz olduğu ile ilgili kişinin dinlendiğini belirtmiştir. Kadının maddi kazancının olmasının yanında kooperatif içerisinde varlığını tam anlamıyla gösterildiği görülmüştür. Buna benzer görüş ile Emel “Yatay örgütlenme derken bu kastettim yani ortak karar, yani ortaklığın beraber ortaklaşa verdiği kararlara uygulamalarda kararlar çıkıyor” (Emel, Lisans, Ev kadını, 48). Gönül’de aynı şekilde Emel gibi ortaklaşa karar alındığını belirtmiştir.

Bir çoğunluğa göre, yani o konuda bir şeyle bile ortaklık yapacağız mesela bu işi isteyenler ve istemeyenler ağırlığına göre yani, istemeyen çoğunluktaysa yapmıyoruz (Gönül, Lisans, Emekli, 64).

Herkes aynı fikirde yani o diyelim biz 10 kişiyiz, 10 kişinin 2 kişisi hayır derse biz ona göre tekrar büyük bir toplantı yapıp uğraşıyoruz, yani anlamaya çalışıyoruz onlara da biz öyle istiyoruz denmiyor herkes dinleniyor. Farklı fikirlere önem veriliyor bazen birinin görmediği bir şeyi birisi görebiliyor (Meltem, İlkokul, Tekstil, 36).

Meryem her kadının fikrinin önemli görüldüğünü, demokratik bir şekilde oylama yapılsa ve az kişi hayır diyerek fikrini söylese dahi nedeniyle ilgilenildiğini, her kadının söz hakkı olduğunu ve sözlerinin önem ifade ettiğini vurgulamıştır. Öte yandan Serap ise yönetici ortak olarak karar alma durumlarından bahsederken, yönetim kurulunda olmayan diğer ortaklardan bahsederek şöyle ifade etmiştir:

Kadınlar önce konuyla ilgili bilinçlendiriliyor, ondan sonra yani ne yapacaksak bir diyelim bir seminer verilecek ya bu kooperatiflerle ilgili bu konuyu ilgili önceden bilgilendiriliyor sonra bilinçli bir şekilde bunu dile getirebiliyorlar ve araştırma yaparak yani kendilerine katkı sağlayacak ne yapacak bunu önceden bilerek konuya katılıyorlar (Serap, Lise, Sivil toplum gönüllüsü, 66).

Karar alma durumlarına kadınların karar aşamasına geçmeden öncesinde konu ile ilgili bilinçlenmeleri için bilgiler veya seminerler verildiğinden bahsetmesi çarpıcı bir açıklama olmuştur.

Yılda iki kez kurul toplantısı yapılıyor. Oralar orada kurul başkanlığında ana temel başkanlıkta dört tane üyemiz var. Tabii ki biz üye olanlardan ayriyeten onunla beraber yönetim kurulları var. Onlar o esnada bütün yöneticiler, üyeler katılarak kararlar öyle alınıyor (Belgin, Lise, Satış danışmanı, 58).

Kooperatifte olan her kadın katılıyor diyebilirim. Herkesin olacağı şekilde yani toplantı yapıyorlar, bazen anlık kararlar oluyor olması gerekiyor yani onun için telefondaki gruplardan konuşuyorlar, oyluyorlar aslında (Emine, İlkokul, Tekstil, 43).

Kooperatifimiz 7 kişilik bir yönetim kurulundan ibaret, üç kişi yönetim kurulu, iki kişi denetçi ve geri kalanda yedek olarak. Yatay bir gelişme sistemimiz var, yani kooperatifte herkes üç yılda bir genel kurul yapıyoruz, üç yılda bir yönetim değişiyor. Kooperatifte herkesin bu konuda bilgi edinebilmesi yani yöneticilik yapabilmesi için yatay olarak ilerliyoruz, dikey bir yapılaşmamız yok. Yani her üyenin bu yöneticilik konusunda da bir deneyim kazanmasını istiyoruz. Genelde de üç yılda bir değişiyor. 20 ortağız, demokratik kararlar alarak ilerliyoruz (Perihan, Lise, Emekli, 64).

Perihan kooperatifte herkesin gelişimine katkı sağlaması adına yöneticilik deneyimi yaşaması gerektiğini ifade etmiştir. Perihan'ın ifadesi Leyla'nın ifadesiyle benzediği görülmektedir.

Aslında burası bizim için anlam için çok farklı burada kendimizi bir birey kadın olarak hissediyoruz çünkü bize soruluyor bir şey olduğunda biz düşünülüyoruz. Yani herkes eşit işte bu şekilde katılım oluyor (Ayten, Lisans, Tercüman, 40).

Ayten'in "burada kendimizi bir birey, kadın olarak hissediyoruz" açıklaması kooperatife ile toplumdaki konumunu algılama şekli dikkat çekmiştir. Kooperatif öncesinde kendisini birey veya kadın olarak görmediğini aktarmıştır. "Bize soruluyor bir şey olduğunda, biz düşünülüyoruz" ifadesi ile aile veya iş yaşamı gibi kooperatiften önceki yaşamında kendisine bir karar alınırken fikrinin alınmadığı veya "düşünülmek" açısından kooperatifte yaşadığı süreci olmadığı anlaşılmıştır.

Yöneticilerimiz karar veriyor ama işte çalışmamızla ilgili bir durum ise işte bir iş alınacaksa şef olduğum için bana da danışıyorlar (Canan, İlkokul, Aşçı, 53).

Canan ve Ayten aynı görüşe sahip olup, kooperatif içerisinde bir karar alındığında kendilerinden fikir alındığını veya konunun danışıldığını dile getirmişlerdir. Gülşen ve Firdevs'te ortak kararlar verildiğini aktarmışlardır. Gülşen alınan kararlarda herkesi mutlu edebilecek, ortak noktada buluşulduğunu belirtmiştir. Firdevs ise alınan kararları "güzel sonuçlar ortaya çıkıyor" ifadesiyle belirtmiştir. Alınan kararlarda olumlu veya olumsuz fikirleri olan herkesin sonuçtan memnun olabileceği anlaşılmıştır.

Çalışmamızla ilgiliyse bize de soruluyor işte bazen ne zaman geleceğimiz konusunda birisi günlük geliyor bir şey oluyor soruyorlar işte, bir iş geldiğinde kim nasıl çalışacak belirleniyor herkes mutlu edilmeye çalışıyor yani kimseyi üzmeden bu kararları veriyorlar (Gülşen, İlkokul, Ev kadını, 38).

Karar alma da herkes kendi açısından kendisine göre fikirlerini söylüyor ve bu fikirlerini ortakça konuşuyoruz. En iyi kararın alınması için belli bir münazaradan sonra daha güzel sonuçlar ortaya çıkıyor zaten ve ortak bir paydada buluşuyoruz ve bu paylaşımlar daha güzel çalışmaların önünü açıyor. İçimizdeki konuşmalar kişilerin becerileri doğrultusunda daha verimli oluyor ve bize yeni sahalar yeni alanlar açıyor (Firdevs, Lise, Ev kadını, 42).

Bu bölümde, kooperatifin yönetim şeklinin demokratik ve yatay organizasyon yapılanmasının olduğu anlaşılmıştır. Kooperatif içerisinde ki her kadını, belirli sürelerle değişen yönetim kadrosu ile yönetici yapmak ve aktif hale getirmeye çalışmışlardır. Karar alma durumunda her kadının düşüncelerinin özellikle dinlendiği, patriarkal düzenin aksine hareket ettikleri görülmektedir.

5.1.3. Kadınların Birbirleriyle İlişki Deneyimleri

Çalışmanın bu bölümünde derinlemesine görüşmelere katılan kadınların kooperatif içerisinde birbirleriyle yaşadıkları ilişki deneyimlerine yer verilmiştir. Kadınların kooperatif içerisinde olumlu veya olumsuz neler yaşadıkları, hangi süreçlerden geçtiklerini nasıl ifade ettikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Kendilerini “dezavantajlı kadın” olarak değerlendiren katılımcıların yaşadıkları sorunları dile getirirken neler hissettikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. İletişim kurma açısından neler bekledikleri, neler yaşadıkları ve kooperatif sonrası iletişim kurma anlayışlarının nasıl etkilendiği de kadın gözünden ele alınmıştır.

Çalışmaya katılım sağlayan on dört kadın arasından on iki kadın birbirleriyle olan ilişkilerini güzel değerlendirirken, bir katılımcı fena değil olarak, bir katılımcı ise farklı şehirlerde olmalarından dolayı fazla iletişim kuramadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan Leyla, sorun yaşıyorlarsa da ortak olduğunu ve yaşanan sorun için birlikte çözüm bulmak için çaba harcadıklarını dile getirmiştir. Birbirleri arasında sorun yaşandığı takdir de o sorunun konuşarak çözüme ulaştırılması gerektiğini

vurgulamıştır. Konuşarak veya tartışma yaşanılarak çözüme ulaştırılmayan sorunların ise bir şekilde sorunun çözülebileceğini, çözülmezse karşı taraf tüm çabalara rağmen yaklaşımda bulunmuyorsa ilişkilerinde kopukluğun olması gerektiğini vurgulamıştır.

Ya sonuçta biz kadınız hani öyle çok uç şeylerimiz olmuyor. Hep birbirine benzer işte ekonomiyse bile o sıkıntı da birbirine benziyor. Nasıl oluyor mesela arkadaş doğum yapıyor, durumu iyi değildi, ona nasıl yardımcı olabiliriz, ne yapabiliriz bir arkadaşımız hastaysa ona nasıl yardımcı olabiliriz ve burada sivri çıkan arkadaşlarımız da oluyor mesela bazen çok değişik şeyler de oluyor ama biz kendi aramızda tartışarak onu hallediyoruz. Yani sonuca varıyoruz. Burada toplantı yapı beni onun üstünü kapatmıyoruz. Onu tartışmamız gerekiyor o sorun varsa o sorunun kesinlikle tartışmamız lazım (Leyla, İlkokul, Ev kadını, 62).

Bazen hırçın, bazen çok gelgitli ama çok da değişik güzel kuvvetli ilişkileri de var. Evet, bazen çok hırçın ama çok güzel bağlayıcı çünkü hani çok uzun zamandır birlikte bir şeyler paylaştıkları için ilişkileri çok kuvvetli. Kriz anında müthiş bir birlik beraberlik oluyor. Daha çok iş olmadığı zaman bir gerginlik oluyor. Bence üretim onların kafalarını çok güzel yoruyor. Yani güzel bir yerde yoruyor ama üretim olmadığı zaman aralarında çatıştıkları olduğu zaman oluyor. İletişim problemleri olduğu zaman oluyor ama örnek veriyorum, [Kadınlara destek veren bir kurumun adı] buraya gönderdiği birkaç eğitimle aralarındaki diyalogları nasıl işte farklılıklara saygı eğitimleri vererek bu diyalogların daha o sertlik gitti, daha naif eleştiri, iletişim daha güzelleşti (Nur, Ön lisans, Ev kadını, 40).

Bazen olumsuz durumlar yaşanabildiğini dile getiren Nur yine de kooperatif içerisinde ki kadınların birbirleriyle olan ilişkilerini “kuvvetli” olduğunu vurgulamıştır. Yaşanan olumsuz durumların daha çok iletişimsel olarak yaşanabildiğini ve çözüm noktasında iletişim ile ilgili eğitim alınmasını ile iletişim becerisini geliştirme imkânı yaşandığından bahsetmiştir. Nur’un “Daha çok iş olmadığı zaman bir gerginlik oluyor” ifadesi oldukça dikkat çekici olmuştur. Kadınların ürettikçe birbirleriyle olan ilişkilerinin daha güzel olduğunu aktarmıştır.

[Kooperatifin adı] üyesi kadınlar kooperatifin koordine etmiş olduğu stant organizasyonları ve burada görmüş olduğumuz [Kooperatifin adı] dükkandaki ürünlerin satılma organizasyonu. Yani hem bu ödüllerin kadınlardan alınması satışına aracılık eden kooperatif buluştu, ürünlerin satılmasına destek olma, bu dükkânın işleyişini sağlama. Bütün bunlar kooperatif ortaklarının sağladığı şeyler işte bunun arka tarafta yapılan muhasebesel işlemleri, stant organizasyonlarının bütün organizasyon şemasındaki adımları yapma aslında bütün bunları yani [Kooperatifin adı] üyelerinin üyesi olan kadınların organizasyon içindeki fayda sağlayabileceğini, her şeyin koordinasyonunu, kooperatif dolayısıyla kooperatif ortakları yapıyor. Dolayısıyla çok yoğun bir ilişkilene var (Emel, Lisans, Ev kadını, 48).

Emel kadınların birbirleriyle ilişki deneyimlerini iş odaklı değerlendirmiştir, davranışsal açıdan ifadesi bulunmayan tek katılımcıdır. Emel ilişki deneyimi iş anlamında anlatarak, kooperatifin sadece ortak olan kadınlara faydası olmadığını, üye olan kadın sayısının oldukça fazla olduğunu ve onlar içinde iş anlamında çeşitli faydalar sağladığını dile getirmiştir. Tüm bunların sonucunda ortaya çıkan durumu “yoğun ilişkilene” olarak tanımlamıştır.

Yani birbirleriyle ilişkileri iyi fena değil ama tabii çalışma içinde zaman zaman o anlaşmazlıklar oluyor yani. Çünkü kendini beğenme, daha üstün görmek işi olarak yani davranış biçimi bunlar oluyor (Gönül, Lisans, Emekli, 64).

Araştırmaya katılım sağlayan katılımcılardan Gönül kadınların birbirleriyle olan ilişkilerini “fena değil” diye anlatarak ifade etmiştir. Diğer on üç kadın ilişkilerinin güzel olduğunu ifade etmişlerdir. Gönül’ün bu yaklaşımı dikkat çekmiştir. Gönül’ün ifadelerinin aksine Meltem olumsuz durumlar yaşansa bile “iyiyiz herhangi bir sıkıntı yok” diyerek aktarmıştır. Yaşadıkları sorunları herkesin yaşayabilme durumu olacağını belirtmesinden dolayı yaşanan sorunları normal karşıladığı görülmüştür. İlişkileri “şeffaf temiz bir ilişki” olarak nitelendirmiştir. Birbirlerini benimseyen bir ifadesi olduğunu göstermektedir.

Yani şu anda bir toplumda yani dört dörtlük bir gidişat var dersem yalan olur, yani ama her yerde olduğu kadar bizde de oluyor ama sonuç şeffaf temiz bir ilişkimiz var. Ufak tefek tatsızlıklar olsa bile iyiyiz yani herhangi bir sıkıntı yok. Sıkıntı olduğunda da konuşarak daha doğrusu çözene kadar konuşuyoruz yani birbirimize destek olmamız gerekiyor (Meltem, İlkokul, Tekstil, 36).

Güzel birbirleriyle yani burada [Türkiye'ye komşu olan bir ülke] arkadaşımız da var, Türk arkadaşımız da var. Yani herkesten çalışma alanı var, burada herkese var. Çalışmak isteyen herkese kapımız açıktır. Şöyle bir şeyimiz kaidemiz var sadece birbirleriyle dost arkadaş olarak çalışma şeyiyle şimdiye kadarki sıkıntımız olmadı (Belgin, Lise, Satış danışmanı, 58).

Belgin, kadınların kooperatif içerisinde ki ilişkilerinin ve birlikte çalışmak için tek şartlarının “dost arkadaş olarak çalışma” olarak vurgulamıştır. Farklı kültürlerden çalışmak isteyen herkesin çalışma imkânı olduğunu dile getirmiştir. Sadece çalışmanın yeterli olmayacağını, uyumlu bir şekilde çalışma imkânı olduğunu aktarmıştır. Bu açıklamaya benzer ifade ise Serap tarafından bahsedilmiştir. Serap dayanışma içerisinde olduğunu dile getirmiştir ve bunu çalışma alanında destek yaparak gerçekleştirdiklerinden bahsetmiştir.

Birbirleriyle dayanışma içinde o olabiliyorlar, birbirlerini destekliyorlar. Yani birinin yapacağı herhangi bir çalışmada diğerleri de onun yanında oluyor. Evet dayanışma içerisinde oluyorlar (Serap, Lise, Sivil Toplum Gönüllüsü, 66).

Ürünlerimizin üreten dezavantajlı gruplarımız onlar birbirini tanımıyorlar. Çünkü şu anda 3 üreticimiz var, üçü de farklı şehirlerde farklı ürünler üretiyorlar, işte birisi seramik üretiyor, birisi tütsülük üretiyor diyelim diğeri de tekstil üretiyor gibi. Ama tabii burada çoğaldığı zaman onlarla da ortak toplantılar gerçekleşecek. Şu anda açıkçası meslek edindirme tarafındayız. Ondan sonra yavaş yavaş bir araya gelecekler (Feriha, Yüksek Lisans, Eğitimci, 41).

Katılımcı Feriha, diğer katılımcıların aksine ilişkileri hakkında olumlu veya olumsuz bir yorumda bulunamamıştır. Kooperatifin online satış yapması ve ortakların farklı şehirlerde ve farklı alanlarda üretim yapmalarından dolayı kaynaklandığını ifade

etmiştir. Kooperatifte çalışmakta olarak kadınları “dezavantajlı gurup” olarak nitelendiren katılımcılardan birisidir. Emine ise kadınların kooperatif içerisinde ki ilişkilerini “aileleri gibi” benzetmesiyle ifade etmiştir.

Aslında aileleri gibi aileleri oluyor kooperatiftekiler. Şeffaf bir ilişkileri var bence yani tabii bazen sorunlar oluyor, konuşarak hallediliyor bence (Emine, İlkokul, Tekstil, 43).

Çalışan arkadaşlarımızla güzel bir sinerji oluşturduk. Biz burayı iş yapmaktan çok terapi aldığımız bir yer olarak görüyoruz. Yani para kazanmakta tabii bu işin bir üst seviyesi ama para kazanmaktan çok biz ruhen iyileşiyoruz burada bu bize çok daha iyi geliyor çünkü para birçok yerde kazanılabilir buranın havası öyle değil ve herkesin böyle baktığını düşünüyorum (Perihan, Lise, Emekli, 64).

Katılımcı Perihan, “iş yapmaktan çok terapi aldığımız bir yer” olarak kooperatife bakış açısını açıklamıştır. Terapi aldığımız yer söylemi kooperatifin sadece maddi açıdan destek olmadığını belirtmiştir. Perihan’ın bu söylemi çalışmanın konusu için aydınlatıcı olmuştur. Ayten de benzer bir ifadeyle kooperatifin duygusal açıdan iyi hissettirdiğini aktarmıştır.

Genel olarak [Türkiye’ye sınırı olan bir ülke] arkadaşlar var Türk arkadaşlar daha az ama kendimizi burada kötü hissetmiyoruz yani nasıl desem buradan biri gibi hissediyoruz. Aramız iyi, gelip çalışıyoruz işte bazen etkinlik oluyor ona katılıyoruz daha mutlu oluyoruz (Ayten, Lisans, Tercüman, 40).

Sıcak bir ortam var burada güzel birçok yerde çalıştım ve hep mutfağı çalıştığım yerler ama burası hiçbir yere benzemiyor yani farklı bir hissiyatı var burasının daha ehlileştiriyor beni diye diyebilirim (Canan, İlkokul, Aşçı, 53).

Canan kooperatifte çalışmayı “burası beni ehlileştiriyor” diyerek ifade etmiştir. Canan daha önceki çalıştığı yerlerle kooperatifte bulunmayı karşılaştırarak kooperatif mutfağında çalışmayı “hiçbir yere benzemiyor” şeklinde ifade etmiştir. Perihan’ın ve Ayten’in düşüncelerine benzerlik göstererek kooperatifin manevi boyutunu ele almıştır. Katılımcılardan Gülşen’de Emine’nin söylemiyle benzeyen bir kavram kullanarak “aile ortamında çalışıyoruz” ifadesi kullanmıştır.

Hepsini çok seviyorum benim arkadaşım hepsi samimiyiz, herkes birbirine iyi davranıyor. Ailecek bile tanıştığımız görüştüğümüz kişiler var burada. Aile ortamında çalışıyoruz (Gülşen, İlkokul, Ev kadını, 38).

Firdevs kooperatif içerisinde kadınların birbirleriyle olan ilişkilerini “sıcak ve samimi” olarak değerlendirmiştir. Bir sorun yaşandığında birbirlerine nasıl davrandıklarından, sorunlara yaklaşım tarzlarından bahsetmiştir. Kooperatif içerisinde herkesin durumunun eşit olmadığı anlaşılmıştır ve buna bağlı olarak yine aynı ortam içerisinde sorunlarına ortak olduklarını ifade etmiştir.

Her zaman birbirimize yardımcı oluyoruz, iletişimleri zaten sıcak ve samimi yani. Bir sorun olduğunda konuşarak nasıl yapabiliriz bu sorunu nasıl çözebiliriz gibi birbirimizle yaklaşımda bulunuyoruz. Bazen bazılarımızın maddi imkânı iyi olmuyor bir sıkıntısı oluyor bu nasıl halledebiliriz ne yapabiliriz diyoruz yani çözümsel yaklaşımlarda bulunuyoruz (Firdevs, Lise, Ev kadını, 42).

Sonuç olarak, kadınların kooperatif içerisinde iletişimsel sorun yaşayabildikleri, yaşanan iletişimsel sorunları konuşarak çözebildikleri anlaşılmıştır. Kadınlar, birbirleriyle ilişki deneyimlerini aktarırken dayanışma içerisinde ve birbirlerine yardımcı olma arzusuyla hareket ettikleri görülmüştür.

5.1.4. Sorunlarla Karşılaşma Durumu Hakkındaki Düşünceler

Çalışmanın bu bölümünde, çalışmaya katılmayı kabul eden kadınların kooperatif içerisinde ne tür sorunlarla karşılaştıkları ve yaşanan sorunlara yaklaşımları, çözüm noktasında neler yaptıkları ele alınmıştır. Yaşanan sorunların kadınların hayatında nasıl etki ettiği ve sorunları nasıl anlamlandırdıkları incelenmiştir. Yaşanan sorunların çözüm aşamasında nasıl bir yol izledikleri, kooperatifin öğretici ya da farklı bir etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır.

Çalışmaya katılım sağlayan on dört kadından “Kooperatif içerisinde ne tür sorunlarla karşılaşıyorsunuz, karşılaşıyorsanız çözüm doğrultusunda neler yapıyorsunuz?” sorusuna farklı kategoride cevaplar gelmiştir. Kategorileştirilmiş yanıtlardan iletişimsel sorun yaşlandığına dair yanıtlar büyük çoğunluktadır.

İletişimsel sorun yaşandığına dair sorun olduğunu ifade eden yedi katılımcı olduğu belirlenmiştir. Ekonomik açıdan sorun yaşandığına dair üç katılımcı kendisini ifade etmiştir. Sorun olarak fikir ayrılıkları yaşanabildiğini iki katılımcı paylaşmıştır. Yaşanan herhangi bir sorun olmadığını paylaşan katılımcı sayısı bir iken, birçok sorun yaşanabildiğini ifade eden katılımcı sayısının ise bir olduğu belirlenmiştir.

Bölümde kadınların birçok nokta da sorun yaşayabilme durumlarının olduğu ve bu noktada çözüm odaklı yaklaşımlarının olduğu anlaşılmıştır. Ekonomik veya iletişimsel sorun yaşandığında bir araya gelerek sorunların üstesinden gelmeye çalıştıkları anlaşılmıştır. Kooperatife dahil olmak ile birlikte sorunlara kendileri çözüm bulamadıkları noktada nereden veya kimden destek alabileceklerini kooperatif içerisinde öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Leyla da yaşanan sorunların ekonomik açıdan kaynaklandığını belirtmiştir.

Ya ilişkiler aslında yine ekonomi konusunda mesela biz yıllardır burada atölyelerde çalışıyoruz. Atölyemizde işte dikişçi var, dokumacı var, kesim işi var, temizleme işi var ve şunu söyledik ama doğru yanlış hani biz belli bir gruptuk hani dışarıda çok fazla da iş şey yapamıyoruz. Çok büyük iş olmadığı için. Bir şey söyledik, hani eşit bir şekilde hani dikişçi ayrı para verilmesin işte dokunacağı ayrı para vermedik. Biz ortak havuz gibi yapalım hepimiz ama aynı şekilde çalışalım. Verimli bir şekilde çalışalım, parayı da görelim (Leyla, İlkokul, Ev kadını, 62).

Leyla, kooperatif içerisinde ki yaşanan sorunlardan kaynaklandığını bahsederken, iş dağılımı ve sonrasında kazanılan para ile ilgili düzenleme yapmak ihtiyacı olduğunu aktarmıştır. Farklı işler yapan kişilerin, farklı ücretlendirmelere tabi tutulmasının olmaması gerektiğinden, herkesin eşit ama çalıştığı saate göre ücret almasının yaşanan bu ekonomik sorun için çözüm olacağını belirtmiştir. Bu sisteme geçildiğinde yaşanan kırgınlıkların ortadan kalkacağını açıklamıştır. Aynı zamanda bu sistemin önerisinde bulunurken farklı görüşlere de açık olduğunu ifade etmiştir. Leyla'nın önerdiği sistemi uygulamaya başlamışken bir iş tablosu ortaya çıkardığını aktarmıştır. Uygulanmaya başlanan tablo yöntemi ile herkesin ne kadar çalıştığının daha net görüldüğünü ve ekonomik açıdan yaşanan sorunun giderildiğini dile getirmiştir. Leyla ile benzer düşüncelere sahip olan Nur'da kooperatif içerisinde

yaşanan sorunların daha çok ekonomik olduğunu ifade etmiştir. Kooperatife dahil olduktan sonra bir sorun yaşandığında yardım istemekten artık çekinmediğini ve yardım istemenin hayatlarının bir parçası olduğunu belirtmiştir. Kooperatif ile birlikte aldıkları eğitimler ile sorunlarla karşılaştıkları durumlarda çözüm noktasında daha bilinçli davrandıklarını dile getirmiştir. Hep birlikte düşünerek, görev dağılımı yaparak sorunlara daha kolay çözüm bulabildiklerini aktarmıştır.

Daha çok ekonomik ile ekonomiyle ilgili sıkıntılar yaşıyoruz bununla ilgili güzel programlarımız var. Öyle mahalleyle çalıştığımız için mesela kendi adıma söyleyeyim. Burada en çok varlığımı konuşturmaya çalıştığım yer ben buralıyım ve burada büyüdüm, buranın çocuğuyum esnafını da tanıyorum, ailesini de tanıyorum ve ekonomik sıkıntı yaşadığımızda çevreden destek alıyoruz. Yani bu yardım istemeyi artık hayatımıza soktuk. Evet, biz burada yetersiziz ve burada desteğinize ihtiyacımız var. Ekonomik olarak dediğimizde parasal yardımdan daha çok örnek veriyorum erzak yardımı mı manavla konuşuyoruz, çocuklarla ilgili ya da burasıyla ilgili örneğin belediyeyle konuşuyoruz. Böyle bir sıkıntımız var. Biz artık aldığımız eğitimlerden sonra bir sorun var ve bu sorunu kiminle çözebileceğimizi biliyoruz. Burada birbirimizi dövmüyoruz. Hangi alana gideceğiz, bu neyle alakalı bunu belediyeyle çözebiliriz (Nur, Ön lisans, Ev kadını, 40).

Yatay örgütlenmede olabilecek bir şey aslında tabii ki fikir ayrılıkları bu. Burası özellikle yiyecek içecek işletmeleri genellikle çok emek yoğun işletmeler biliyorsunuz. Yani verilen emeğin eşit, adaletli bir şekilde veriliyor olmasından verilen kararlardaki o yatay örgütlenmenin içinde her birimizin ortak bir ve eşit bir söz hakkı. Olduğu için buradaki fikir ayrılıkları ama ben şöyle diyebilirim, yani bizim kendi ortaklık yapımızla ilgili kooperatifin gerçekten olabilecek en şiddetsiz iletişim kendi aramızda da bazen bunu konuşuyoruz. Gerçekten böyle uyumlu olmadığımız noktalarda da çatışmalarında olduğu noktalarda da uzun uzun konuşmaya toplantılar yapma, bu konuyu tartışma, birbirini iknaya yönelik gayret, herkesin birbirini fikrini eşit miktarda önemsemesi (Emel, Lisans, Ev kadını, 48).

Emel yaşanan sorunların fikir ayrılıktan dolayı kaynaklandığını belirtmiştir. Yaşanan bu durum neticesinde “en şiddetsiz iletişim” söylemiyle konuşarak çözdüklerini aktarmıştır. Fikir ayrılığı olan konularda toplantılar düzenleyip bir araya gelerek, ortak paydada buluşmaya çalıştıklarını ifade etmiştir. Herkesin eşit ölçüde fikrini önemsemesinin önemli olduğunu dile getirmiş olup, bu durumla ilgili oldukça ilerleme gösterdiklerini ifade etmiştir.

Yani ürün seçerken örneğin karar verme noktasında biraz geriliyoruz. Onun dışında bir işi yemek katılımında bazıları daha heyecanlı oluyor, bazıları boş ver böyle bir şeyin girmeyelim bu zordur, bizi zorlar diyen oluyor. Yani genellikle iş ile ilgili oluyor elbette oluyor. Zaman zaman sesimizi yükseltiyoruz, zaman zaman kendi haline bırakıyoruz. Tamam diyoruz. Yani o günkü ruh halimize göre bazen diyorum biraz şey oluyor, yani sesimiz yükseliyor. Artık uzun zamandır birlikte çalıştığımız için, bu birlikte çalışmanın getirdiği bir alışkanlık var ve ondan dolayı birbirimizi anlamaya çalışıyoruz (Gönül, Lisans, Emekli, 64).

Katılımcılardan Gönül, fikir ayrılıkları yaşayabildiklerini ifade etmiştir. Yaşanan fikir ayrılıklarının iş ile bağlantılı olduğunu ve bu noktada sorunlar yaşanabildiğini dile getirmiştir. Yaşanan bu sorunlar ile tartışma ortamının olabildiğini paylaşan Gönül, sonrasında birbirlerini anlamaya çalıştıklarını aktarmıştır.

Ya iletişim çıkarımız var onun birkaç eğitim ile geçirdik ama hâlâ da birbirimizi dinleme gibi sıkıntımız var. Onu da toplantılarla birbirimizi dinlemeye şeyiyle bitiriyoruz onları. Bazen zamana bırakıyoruz insan düşününce yani haklı haksız olduğunu daha iyi görebiliyor (Meltem, İlkokul, Tekstil, 36).

Katılımcılardan Meltem, kooperatif içerisinde yaşanan sorunların iletişimsel olduğunu belirtmiştir. Yaşanan sorunlara çözüm noktasında eğitim alarak iyileştirmeye çalıştıklarını ifade etmiştir. Sorun yaşandığında toplantı düzenleyip bir araya gelerek, birbirlerini dinleyerek çözüme ulaştırmaya çalıştıklarını açıklamıştır. Bazı sorunlarda ise “zamana bırakıyoruz” diyerek sonrasında sorunun çözülebildiğini aktarmıştır. Belgin ise Meltem’in aksine “çok fazla sorunla karşılaşmıyoruz” diyerek

kooperatif içerisinde genellikle sorun yaşanmadığını, yaşandığı takdirde de konuşarak çözüm bulabildiklerini belirtmiştir.

Çok fazla sorunla karşılaşmıyoruz çünkü arkadaşlarımızı iş yoğunluğuna göre ayarladığımız için bir sıkıntımız olmuyor. Bir şu ana kadar bir sıkıntı olmadı, konuşarak halledebiliriz olduğu zamanda çok böyle ele alınır çok değerli bir şey sıkıntımız yok (Belgin, Lise, Satış danışmanı, 58).

İlk etapta şöyle sorunla karşılaşılırdık hani kadınlar sosyal hayata alışkın olmadığı için yani çok değerli hanımefendiler ama sosyal hayatın içinde fazla olmadıkları için ilk etapta katılım sağlamaları ile ilgili de sıkıntı yaşıyordu. Daha sonra sık sık bir araya gelerek, birlikteliği oluşturup ya fikir alışverişi, beyin fırtınası ondan sonra kararlar alınıyor ve o kararlar doğrultusunda doğru yolu buluyoruz yani böyle bir yavaş yavaş ilerlemek, bilinçli ilerlemek esasında bu çalışmaları bilinçlenerek faaliyete geçirmek istiyoruz (Serap, Lise, Sivil toplum gönüllüsü, 66).

Serap, yaşanan sorunların katılım durumu ile ilgili sorun yaşandığını aktarmıştır. Katılım durumu ile ilgili yaşanan sorunu zaman geçtikçe, bir araya gelme oranı arttıkça sorunun aşıldığını ve kooperatif içerisinde bu sorunu yaşayan kadınların da sonrasında kendini ifade edebildiğini dile getirmiştir. Serap'ın aktardıklarının aksine Feriha yaşanan sorunların iletişimsel olmadığını vurgulamıştır ve ekonomik açıdan sorun yaşandığını belirtmiştir.

Ya bizim en çok karşılaştığımız sorun iletişimsel bazda bir şeyimiz yok karar almada da yok ama en çok karşılaştığımız soru üretim yaptığımız için üretim maliyetlerinin artması (Feriha, Yüksek lisans, Eğitimci, 41).

Birbirini anlamadığı için oluyor bazen, yani bu yerde olur bu arada yani aile içerisinde eşinle de yaşıyorsun, çocuğunla da yaşıyorsun önemli olan kırmadan anlaşmaya çalışmak bence bu tarz oluyor dediğim gibi ben ortak olmadığım için çok şey olmuyor aslında (Emine, İlkokul, Tekstil, 43).

Katılımlardan Emine, iletişimsel sorun yaşandığını anlatmıştır. Bazen bir noktada birbirlerini anlama konusunda sorun yaşadıklarını dile getirirken, yaşanan sorunların aile bireyleriyle dahi olabildiğini vurgulamıştır. Emine'nin aile bireyleriyle dahi sorun yaşayabilme ihtimalinin olması ile kıyaslaması, yaşanan sorunları oldukça olağan karşıladığı anlaşılmıştır.

Bir sürü sorunla karşılaşıyoruz her yerde olduğu gibi burada da birçok sorunlarımız var. Sorunlarımızı bazen eğitimli birinden destek alıyoruz, bazen psikologlardan destek alıyoruz çözme konusunda yani kendi içimizde çözemediğimiz şeyler konusunda da dışarıdan destek alıyoruz yani (Perihan, Lise, Emekli, 64).

Perihan, birçok sorunla karşılaşabildiklerini aktarırken sorunları kategorileştirerek değil genel sorunlar yaşanabildiğini açıklamıştır. Yaşanan sorunlara çözüm noktasında profesyonel yerlerden destek alabildiklerini veya kendi içlerinde çözdüklerini belirtmiştir. Ayten sorununun neden kaynaklandığını doğrudan açıklayarak iletişimsel olduğunu ifade etmiştir. İletişimsel olan sorununda kooperatifteki diğer kadınların Türkçe dilini yeni öğrenmelerinden dolayı olduğunu düşünmektedir. Ayten'in söyleminden dolayı kooperatif içerisinde farklı bir sorun yaşanmadığı anlaşılmıştır.

Yani bazen iletişim kurma olarak oluyor ama sorun olmuyor hallediyoruz diğer arkadaşların Türkçe 'si daha iyi değil çünkü (Ayten, Lisans, Tercüman, 40).

Her yerde sorun vardır, sorun olmayan bir yoktur zaten ama bide ben mutfak ortamını biliyorum daha gergindir yani buradaki sorunlar iletişimsel oluyor hem biraz dil olarak anlaşılamıyoruz işte ama hallediliyor kimseyi kırmaya dökmeye gerek yok yani ben öyle düşünüyorum özellikle buradaki arkadaşlarım zaten herkesin hayatı zor bide gerek yok herkese güzel bakalım onlarda bize güzel bakarlar (Canan, İlkokul, Aşçı, 53).

Canan, kooperatif içerisinde yaşanan sorunların iletişimsel olduğunu dile getirmiştir. Yaşanan sorunları “her yerde sorun vardır” diyerek normal algıladığı anlaşılmıştır. Kooperatifte çalışmakta olan kadınların hayatlarını “herkesin hayatı zor” diyerek ifade etmiştir ve birbirlerine destek olmaları gerektiğinin önemini vurgulamıştır. Gülşen’de Canan gibi benzer bir ifadeyle iletişimsel bir sorun olabildiğini, çözüm noktasında konuşarak çözebildiklerini ifade etmiştir.

Küçük sorun oluyor ama çözülüyor öyle büyük olmuyor. Oluyorsa da konuşuyoruz hallediyoruz. İşte bazen anlamıyoruz falan geç anlıyoruz ama güzel bir yer burası (Gülşen, İlkokul, Ev kadını, 38).

Katılımcılardan Firdevs, çok fazla sorun yaşanmadığını dile getirirken, yaşanan sorunların daha çok ekonomik açıdan kaynaklandığını belirtmiştir. Yaşanan bu soruna çözüm noktasında, neler yapabiliriz diyerek konuşmalar gerçekleştirdiklerini aktarmıştır. Sorun olarak gördükleri konunun ekonomik olduğu anlaşılmıştır.

Maddi olarak sorun yaşıyoruz aslında daha çok ne yapabiliriz nasıl sipariş alabiliriz kendimizi nasıl geliştiririz diye konuşuyoruz. İşte maddiyat hariç çok fazla sorun olmuyor aslında olsa da ufak tefek şeyler. Yani maddi açıdan sorun olmadığında çok sorunumuz yok (Firdevs, Lise, Ev kadını, 42).

Sonuç olarak, kadınların sorun olarak nitelendirdikleri şeylerin iletişimsel ve ekonomik anlamda olduğu görülmektedir. İletişimsel yaşanan sorunların çözüme kavuşturulduğu, ekonomik anlamda yaşanan sorunları daha çok iş yaparak çözebileceklerini düşündükleri görülmüştür.

5.2. Kooperatife Aktif Üyelik ve Güçlenme İlişkisi

Bu bölümde kooperatife üye olduktan sonra katılımcıların ekonomik, sosyal ve politik açıdan neler yaşadıklarına ile ilgili deneyimlerine yer verilmiştir. Çalışmaya katılan kadınların kooperatif sürecinin öncesinde ve sonrasında neler olduğu incelenmiştir. Yaşadıkları durumu nasıl değerlendirdikleri, kooperatife dahil olurken neler yaşadıkları ve hissettikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Kooperatife üye olduktan sonraki yaşamlarında neler değiştiği, neleri değişim olarak gördükleri incelenmiştir.

Toplum içerisinde ki konumlarına bakış açıları ele alınmıştır. Kooperatif ile birlikte güçlenme ilişkisine dair deneyimler araştırmanın odağına ışık tutabilmesi amacıyla derinlemesine görüşmeler yaparak kadınların konu hakkında neler düşündükleri incelenmiştir. Kooperatif ve güçlenme ilişkisi incelenmesinde sosyal, ekonomik ve politik alanlara ayırarak detaylı incelenmesinin çalışma için fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

5.2.1. Ekonomik Yönden Güçlenmeye Etkisi

Çalışmanın bu bölümünde, güçlenmenin bir yönü olan ekonomik ilişkilene boyutu araştırılmıştır. Güçlenmenin ekonomik boyutuna iki açıdan yaklaşarak kadının para kazanma ve harcama deneyimleri ile kooperatife üye olmadan öncesinde ve sonrasındaki durumları kadın gözünden değerlendirmek amaçlanmıştır. Kadının güçlenme noktasında ekonomik olarak neler yaşadığı ve bu anlamda neler hissettikleri incelenmiştir. Yapılan derinlemesine görüşmelerde kadının ekonomik yönden güçlenme durumları anlaşılmaya çalışılmıştır.

5.2.1.1. Kooperatife Üyelik Sonrası Para Kazanma ve Harcama Durumları

Katılımcılara Görüşme Rehber Formundaki 12. soru olan para kazanma ve harcama durumunda ne gibi değişiklikler yaşadıkları sorulmuş olup, soruya verilen yanıtlar bu bölümde incelenmeye çalışılacaktır. Gündelik hayatın önemli bir süreci olan para kazanma ve harcama durumunu kadınların nasıl değerlendirdikleri ve kooperatife aktif üyelik ile neler deneyimlediklerine yanıt aranmak istenmiştir.

Para kazanma ve harcama durumlarını çalışmaya katılan on dört kadından yedi kadın kendi parasını kazanmanın çok güzel bir duygu olduğundan bahsederken, araştırmaya katılan dört kadın kooperatifin kurulma ve ilk aşamalarında çok fazla para kazanamadıklarını, iki katılımcı kadın ise çok para kazanılmıyor diye yanıtlarken, bir kadın para kazanma ve harcama durumunda kooperatif öncesinde de çalışma hayatı olmasından kaynaklı olarak değişim yaşanmadığını ifade etmiştir.

Ev kadını olan Leyla ise çalışmayı çok istese de çocukları olmasından dolayı düzenli bir işte çalışamamış olup kooperatif ile birlikte düzenli gelir elde ederken para kazanma durumunu “kendi ayaklarımızın üzerinde durmayı bildik” diyerek çarpıcı bir açıklaması olmuştur ve kooperatif ile birlikte birikim yapabildiğini aktarmıştır. Birikim yaparken bireysel hareket etmediği, birlikte birikim yapmaya çalıştıkları anlaşılmıştır. Çok fazla para kazanmadıklarını vurgularken, kendi hayatlarını rahat bir şekilde idare edebildiklerini ifade etmiştir. Para harcama noktasında ise kendi ihtiyaçlarını karşılayabildiği ve kendisine yatırım amaçlı mülk alabildiği anlaşılmıştır.

Ya para şöyle, hani çok büyük paralar kazanılmıyor, kooperatiflerin hiçbiri öyle değil ama şunu da çok iyi öğrendik yani kendi ayaklarımızın üzerinde durmayı bildik. Kendi pazar paramızı az da olsa kazanmak, bir sigara alabiliyorsan kendi paranla alabilmek, onu da çok güzel burada öğrendim ki biz bir dönem şunu yapmıştık, o da çok güzeldi kendi bankamızı kurduk. Yine vakfın bir fon programı vardı o fon programının eğitimini aldık. Kendi bankamızı kendimiz kurduk burada ki kadınlarla, o kurduğumuz banka işte yine hisse 5 hisseydi. 5 liradan başlıyordu ve mesela çünkü dezavantaj kadınları düşünmek zorundasınız. Zengin kadın yoktu mesela (Leyla, İlkokul, Ev kadını, 62).

Nur'da Leyla'nın görüşlerine benzer bir ifadeyle “ilk iki yıl para kazanmadım” diyerek ifade etmiştir. Kooperatif içerisinde ilk başta maddi beklentisinin olmadığını ve sonrasında kazanç sağlamaya başladığını dile getirmiştir. Hatta “bu ay maaş veremiyoruz” gibi bir dönüş olsa dahi, kooperatifte çalışma sürecini “gönülden gelen” bir çalışma olarak değerlendirdiği için sorun olmayacağını vurgulamıştır.

İlk 2 yıl hiç para kazanmadım, ilk 2 yıl gönüllü geldim bebeklerim küçüktü vesaire daha sonra hatta 3 yıl. Buradaki projelere yardım etmek istediğimi söyledim. Yani dedim ki ben buraya gelirim birkaç saat çocuğun yukarıda oynar ben de sizinle de yardım edebilirim. Onlar diyor ki biz raporlama kısmında daha zayıfız, ben de raporlama kısmında mı yardım edeyim? Orada yardım ettim, işte, tadilat olacak birilerini buluyordum vesaire 2-3 yıl böyle ekonomik bir beklentim yoktu çünkü ben de öyle bir ihtiyacım da yoktu açıkçası benim de manevi olarak da ihtiyacım vardı (Nur, Ön lisans, Ev kadını, 40).

Emel’de Leyla ve Nur gibi kooperatifin kurulma ve ilk zamanlarında çok fazla maddi kazanç elde etmediğini dile getirmiştir. Maddi kazanç sağlamadığı dönemleri “karşılıksız” çalışma olarak nitelendirmiştir.

İlk etapta çok fazla değildi. Kuruluş aşamasında çok böyle emekleyen bir durumdaydı. Henüz kooperatif ama zaman geçtikçe böyle kademe kademe bir artış var. Hepimiz artık kazanç sağlayabilme başladık. Bu da çok mutluluk verici bir şey. Hem kooperatif ortakları hem kooperatif için çalışan insanlar. Yani hani miktarları şu anda size örnekleyemem belki ama gerçekten bir artış oldu. Sıfırlı ilk başta. Çünkü çok uzun zaman sadece karşılıksız, tamamen hiçbir maddi karşılığı olmadan emek verdik. Kooperatif kurulduktan bir süre sonrasına kadar yani hem kuruluş aşamasına kadar kuruluş aşamasına kadar da pek çok toplantılar, görüşmeler oldu (Emel, Lisans, Ev kadını, 48).

Para kazanmak şöyle iş yaparsak para kazanıyoruz. Ben kooperatif yönetim kurulunda olduğum için para kazanmıyorum ama ilk zamanlar yollarda para harcaması yapıyordum en azından onu hallettik. Kooperatif için yaptığımız harcamaların parasını mesela yol gibi onların parasını alıyoruz. O yüzden ne kaybediyorum ne kazanıyorum gönüllü gibi oluyorum. Sipariş aldığımızda bir şey yapıyorsak eğer para alıyoruz (Gönül, Lisans, Emekli, 64).

Katılımcılardan Gönül, kooperatif yönetiminde olduğu için kazanç sağlamadığını dile getirmiştir. Kooperatif yönetiminde olan kadınların gönüllü olarak yöneticilik yaptığı ve kazanç sağlamadıkları anlaşılmıştır. Meltem’de Gönül’ün ifadelerine benzer bir ifadeyle para kazanmaktan ziyade harcama yaptığını dile getirmiştir. Kooperatif içerisinde sadece üretim yapılabilirse kazanç sağlanabildiğini ifade etmiştir. “Kooperatifte ürettikçe cebinize para geliyor” ifadesiyle açıklamıştır.

Açıkçası söyleyeyim mi hiçbir şeyim olmadı. Yani benim cebime herhangi bir parayı girmedi ama ufak tefek cebimden paralar çıktı yani şimdi söyleyeyim çünkü çok bir geliri yok yani kooperatifin, kooperatifte ürettikçe cebinize para geliyor. Ben zaten yönetim kurulundayım daha farklı işlerle uğraşıyorum. Ürettiğimde de para kazanıyorum geçimim zor olsa da ben gelirmi zaten

sağlıyorum tekstil gibi yerlerde çalışıyorum. Günlük çalışıyorum. Haftalık çalışıyorum, çocuklarıma kazandırıyorum (Meltem, İlkokul, Tekstil, 36).

Belgin, kooperatif ile birlikte daha öncesinden aktif çalışma hayatından kaynaklı olarak para kazanma ve harcama durumunda değişim yaşanmadığını dile getirmiştir. “Bir değişiklik yaşanmadı zaten çalışıyordum çünkü evet ben iki işte çalışıyorum, iki taraflı idare ediyorum” (Belgin, Lise, Satış danışmanı, 58).

Aslında şöyle söyleyeyim hayatta hiç para kazanmamıştım para kazanmanın ayrı bir ayrı bir lezzet olduğunu fark ettim. Kendi paramı kendinin kazanması çünkü ben hiç çalışmadım öyle hani Allah'a çok şükür hiç ihtiyaç da olmadı. Fakat kendi paramın olması, istediğim gibi hani istediğime yardım edebilme mutluluğunu da yaşadım. Birine yardım edebilmek o kendi kazancıyla bir başkalarına yardım edebilmek, o duyguyu yaşadım en çok. En güzel de oydu benim için (Serap, Lise, Sivil toplum gönüllüsü, 66).

Katılımcılardan Serap, kooperatifteki para kazanma durumunu kendi parasını kazanma durumunu “ayrı bir lezzet” olarak ifade etmiştir. Para kazanma konusunda ihtiyaç hali olmadığı halde böyle bir değerlendirme yapması çarpıcı olmuştur. Diğer katılımcılardan farklı olarak kendi kazandığı parayı harcama noktasında ihtiyacı olan birine yardım amacı ile kullandığını ifade etmiştir. Feriha’da Leyla ve Nur gibi kooperatifi kurulma aşamasında kendi bütçesinden başka bir işte de çalışıyor olmasından dolayı desteklemesi gerektiğinden, ilk zamanlarda kooperatiftan kazanç sağlayamadığını ifade etmiştir. Para kazanınca kendisinin ve kooperatifte kazanç sağlayan diğer kadınların daha iyi hissettiğini vurgulamıştır.

Kooperatifi kurmayla birlikte şöyle bir şey oldu, tabii ki besledik önce kooperatifi maddi olarak ama ben zaten kendi işimi yaptığım için çalışma saatlerimi, günlerimi ayarlamaya çalışıyorum elimden geldiğince çünkü tekstil ürünlerinin ilk tasarımlarını ben yapıyorum. Bu da bir ürün için ortalama 2 ay atölyeye kapanmak anlamına geliyor. Tabii birçok şey değişti ofisimi atölyeye çevirdik. Bundan feragat etmem gerekti, zamandan feragat etmem gerekti ama bunlar tatlı feragat atlar. Kadınlar artık daha iyiyiz, daha iyi hissediyoruz işte. Mahalleden

de siparişi almaya başladık. Dediklerinde unutuyoruz (Feriha, Yüksek lisans, Eğitim, 41).

Şöyle ben önceden kendi paramı kazanmış bir kadını ama uzun süredir kazanmıyorum sonuçta. Burada en azından harçlığım çıkıyor diyebilirim, eşime alması için söylemek istemediğim şeyleri kendim alıyorum bir param oluyor, bazen biriktiriyorum işte (Emine, İlkokul, Tekstil, 43).

Emine ise, para kazanma ve harcama durumunu “harçlığım çıkıyor” diyerek ifade etmiştir. Kazandığı para ile eşine söyleyemediği ihtiyaçlarını giderdiğini belirtmiştir. Çalışmadan önceki hayatında eşine ihtiyaçları konusunda çekingen davrandığı anlaşılmıştır. Kendi ihtiyaçlarını giderme ile birikim de yapabildiğini aktarmıştır. Perihan’da Emine ile benzer bir ifadeyle kooperatifte harçlığın çıkartılabilme durumundan bahsetmiştir. Kooperatifte kazanç sağlayan kadınların paralarını “rahat bir şekilde” harcama durumlarının olduğunu vurgulamıştır. Para harcama durumlarında daha özgür hissettikleri düşünülmüştür.

Bizim için buradan kazandığımız para çok değerli, çok bereketli onu harcamaya kıyamıyoruz, çok emek verdiğimiz için ama şöyle bir şey var daha öncesinde çalışmayan buradan geçimini sağlayan harçlığını çıkartan kadınlar için daha verimli oluyor gözlemlediğim bir şey bu, kendi paralarını harcıyorlar rahat bir şekilde (Perihan, Lise, Emekli, 64).

Yani para kazanma için zaten burada para kazanmaya başladım. Üretim yaptıkça biz mutlu oluyoruz çünkü her şey pahalı burada yaşamaya çalışıyoruz işte (Ayten, Lisans, Tercüman, 40).

Ayten’in ilk düzenli işi kooperatifte ki işi olduğunu vurgulayarak, para kazanmak ile mutlu olduğunu ifade etmiştir. Ayten’in görüşlerinden farklı olarak Canan “Ben zaten para kazanıyordum ama burada daha stressiz bir şekilde kazanıyorum” (Canan, İlkokul, Aşçı, 53). İfadesi ile çalıştığı diğer yerler ile kıyas olarak soruyu yanıtlamıştır. Para kazanma ve harcama durumunda değişim görülmemiştir. Gülşen’de Ayten’in açıklamalarına benzer bir ifadeyle kendi parasını yani ilk işinin kooperatifte çalışmak olduğunu vurgulamıştır. Eşinin çalışmasına karşı

olduğunu belirtirken, kooperatifte para kazanma ve harcama durumunu “çocuğum bir şey istediğinde alabiliyorum” olarak açıklamıştır. Kendi parasını kazanmasından dolayı mutluluk hissettiği anlaşılrken, çocuğunun istediği bir şeyi alabilme durumu kendisini güçlü hissettiği anlaşılmıştır.

Kendi paramı ilk defa kazanıyorum yani ne diyebilirim güçlü hissediyorum burada bir çevrem var artık falan. Burası sayesinde çalışabiliyorum eşim istemiyordu, artık çocuğumun bir şey istediğinde alabiliyorum yani bu anne için güzel bir his (Gülşen, İlkokul, Ev kadını, 38).

Çalışmanın bu bölümünde, kadınların yeniden üretim ile para kazandıkları ve bu durumdan mutlu oldukları görülmüştür. Kooperatifin kuruluş aşamasında çok kazanç elde edemediklerini ama durumu bir sorun olarak ele almadıkları görülmüştür. Kooperatifin ekonomik beslemeden sonra, duygusal anlamda da kadınları besleyen bir tarafı olduğu anlaşılmaktadır.

5.2.1.2. Kooperatife Üyelik ile Ekonomik Durumlarındaki Değişim Hakkındaki Değerlendirmeleri

Çalışmanın bu bölümünde, kadınların ekonomik olarak durumlarını nasıl değerlendirdikleri üzerinden güçlenme ilişkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Gerçekleştirilen görüşmeler ile kadınların kooperatifte çalışma durumları ile ekonomik hayatlarını ne şekilde etkilediği incelenmiştir. Görüşmeler sonucunda ekonomik durumlarının kooperatif ile güçlendirme ilişkisi anlaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışmaya katılan on dört kadından “Kooperatife üye olmadan önce ve sonrasında ekonomik olarak durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlardan çoğunluk olarak değişim yaşanmadığını belirten sekiz katılımcı bulunmaktadır. Daha öncesinde çalışma hayatı olan kadınlar, kooperatifte çalışmak ile ekonomik açıdan değişim yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Daha öncesinde aktif çalışma hayatı olmayan iki kadın ise artık çalışabileceklerini daha iyi anladıklarını ifade etmişlerdir. Ekonomik açıdan güçlendim diye belirten kadın sayışım ise dört olmaktadır.

Leyla'da ekonomik açıdan güçlendiğini ifade etmiştir. Kadının ekonomik açıdan güçlenmesinin şart olduğu vurgulamıştır.

Ya önce siz şöyleydi, öncesi çalışıyordum sabah gidiyordum, akşam geliyordum. Maaşlı çalışıyordum. Mesela evde kaldığım zaman hiç unutmuyorum yani ben eşimle bu ne kadar para istemedim, ya cebinden alırım, o bilir. Hani ben harcamak için lazım olmuş, asla para istemezdim. Cebinde olmayınca da istemiyordum. Ve hep çalıştım ama burada öyle değildi. Buraya geliyorum, kendim çalışıyorum ya isteyebiliyorum, bana para lazım diyorum. Eğer şey yaparsa geri ödeyebileceğimi biliyor. Hani geri veriyorum bak yani aldım, senden veriyorum yani şeydir yani ekonomi olarak da güçlenmesi için kadının şart yani bir işi güvencesi olmalı. Yedek bir parası mesela biz o eğitimlerde onu da almıştık, zor günün parası kesinlikle cüzdana olmalıdır. Mesela o günden bugüne benim cüzdanım hiç boş kalmadı mutlaka yedekte param vardı (Leyla, İlkokul, Ev kadını, 62).

Tabii yani her halükârda para kazanabileceğimi gördüm ben yani ben sadece de anaokulu öğretmenliği olarak para kazanmam işte burada bir sürü alan var istersem dikiş makinesinde dikiş makinesi öğrenirim ve dikiş yaparak da para kazanabilirim. Aslında iş ağı o yelpaze genişledi, yapabileceklerimin daha çok fırsatı var ve burada bir zoraki bir durum yok. Ben burada bir şey yapmak istiyorsam yapar, üretir ve para kazanırım. Bu bilinç oluştu (Nur, Ön lisans, Ev kadını, 40).

Nur, Leyla'nın yaklaşımından farklı olarak iş hayatına olan bakış açısının değiştiğini ifade etmiştir. Kooperatifte çalışmaya başladıktan sonra çalışmayı daha kolay algıladığı görülmüştür. Yapacaklarının çeşitliliğini görmesiyle daha özgüvenli bir Nur olduğu anlaşılmıştır. Emel'de Nur'un ifadelerinin benzer söylemiyle kooperatif ile birlikte çalışabildiğini ifade etmiştir.

Kooperatifi kurmadan önce diyebilirim. Hangi yıld? Herhangi bir gelirim yoktu. 2014 yılından itibaren bir gelirim yoktu. Yani 2016 yılında doğum yaptım. Sonrasında zaten hiç çalışmadım. Sonrasında da 2016 yılında zaten daha kooperatifi kurmayla ilgili çalışmalar, toplantılar bir araya gelmeler. Plan

program oluşturma bir harita, yani yol haritası oluşturma toplantılarımız başlamıştı ve dediğim gibi bu süreç içinde henüz bir kazancım yoktu. Ama bir evliliğin ve ailem olduğu için geçimini sağlayan biliyordum. Öyle diyebilirim. Sonrasında kendi gelirim oldu (Emel, Lisans, Ev kadını, 48).

Gönül ve Meltem ise daha öncesinde çalışma hayatları olmasından dolayı kooperatiften sonrası ve öncesi için ekonomik durumlarında bir değişim yaşandığını aktarmışlardır.

Hep çalıştığım için zaten ekonomik olarak gelirim vardı. Burada daha serbest zamanda en azından üretmek ya da çalışmak istersen çalışıyorsun (Gönül, Lisans, Emekli, 64).

Yani şu anda kendim için konuşursam benim sıkıntılarım vardı ama güçlendiğimiz için güçlü kadınlar olduğumuz için çalışıyoruz. Kooperatiften günlük olarak bir iş bulamasan bile gelip bir şey dikip para kazabilirim. Kooperatif arkamda duran bir aile gibi aslında (Meltem, İlkokul, Tekstil, 36).

Belgin’de Gönül ve Meltem’in düşüncelerine benzer ifadelerde bulunsa dahi Belgin kooperatifte çalışmayı “güvence” olarak aktarıyor. Belgin’in bu söylemi çalışma için dikkat çekici olmuştur. Başka bir işi olmasına rağmen kooperatifteki işine farklı baktığı anlaşılmıştır.

Burası olmadan öncesi başka bir işim vardı ona çıkart göre yönlendirmiştım. Çok da büyük bir değişiklik yok çalışma şeyi evet, hayat şartlarına göre bakarsak hayat şartlarına olursak, evet hayat şartları zorlaştı. Ne alırsak alalım bize şey sağlamıyor, yeteri sağlamıyor ama elimizdeki ile yetinmeyi idare etmeyi düşünüyoruz, yapıyoruz yani. Ama burası benim için bir güvence bir işte çalışmak gibi bakmıyorum buraya kendi yerim gibi, diğer işimden ayrılısam bile burası hep olur biliyorum (Belgin, Lise, Satış danışmanı, 58).

Serap, Feriha, Emine ve Perihan çalışmaya katılan ve çoğunlukta verilen kooperatife aktif üyelik ile ekonomik durumda değişiklik olmadığına dair yanıtlar

vermişlerdir. Değişim olmamasının kadınların önceki çalışma hayatlarının olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ekonomik olarak bir değişiklik yok aslında ben burada kazandığım kazanacağım her şeyi çevremde gerçek manada ihtiyacı olanla paylaşmak istiyorum. Hiçbir değişiklik yok (Serap, Lise, Sivil toplum gönüllüsü, 66).

Yani durum hem ya kendi işimi yaptığım için zaten yani kooperatifle ilgili bir gelir bağımlı olmadığı için bu çok büyük bir değişim olmadı. Burayı besler beslediğimiz durumlarda biraz tabii ki azaldı. Gelirimizden orada paylaşmamız gereken durumlar olabiliyor ama bu da yani çok olumsuz etkileyecek bir düzeyde değil açıkçası (Feriha, Yüksek lisans, Öğretmen, 41).

Yani biz zaten ekonomik durum olarak hep aynıydık aile olarak diyorum yani bunu ama son zamanlarda her şey pahalandı o yüzden benimde elime para geçince çok bir şey geçmiyor ama iyi hissediyorum kendimi. Bide bazen çocuğumu oyun odasına bıraktığımda günlük işlere de gidebiliyorum benim için daha iyi oluyor ekonomik açıdan işte (Emine, İlkokul, Tekstil, 43).

Benim çok fazla değişiklik olmadı, zaten çok fazla para kazanamıyoruz, işte ülkenin durumu, ekonomik krizler falanda çok etkiledi. İlk başta başladığımız zamanda çok daha iyiydi ama son zamanlarda birkaç senedir ekonomik krizi bizde hissediyoruz (Perihan, Lise, Emekli ,64).

Ayten, diğer katılımcıların aksine kooperatifte para kazanma durumunu “ekonomik olarak güçlendim” ifadesiyle açıklamıştır. Ayten’in bu ifadesinde kooperatifin ilk para kazandığı yer olması ile anlamlı ilişki olarak belirlenmiştir. Kendisini daha güçlü hissettiğini vurgulamıştır. Katılımcılardan Canan ise daha öncesinde çalışma durumuna bağlayarak bir değişim yaşanmadığını dile getirmiştir. Para kazanması ile birilerine yardım edebildiğini bu durumdan mutluluk duyduğunu vurgulamıştır.

Ekonomik durumum yoktu buraya geldiğimde ekonomik olarak güçlendim. Birde kendi işim olmadan yaptığım için daha güçlü hissediyorum (Ayten, Lisans, Tercüman, 40).

Yani şöyle ekonomik olarak çalışıyordum ama birisine yardım etme isteği çok fazla yoktu aslında burada öyle bir durum yaşandı yani çok para kazanmasan da artık birilerine yardım ediyorum kendi çapımda işte (Canan, İlkokul, Aşçı, 53).

Gülşen kooperatif ile birlikte ekonomik durumunu “özgürüm” diyerek vurgulamıştır. Çalışma hayatına katılımından sonra eşinin ev işlerine etmesi çarpıcı bir açıklama olmuştur.

Ekonomik olarak özgürüm kendi param var eve de götürüyorum tabii ama ben çalışıyorum size şöyle söyleyeyim eşim önceden ev işlerinde bana hiç yardım etmiyordu yani istesem da yardım etmiyordu çünkü çalışmamı istemiyordu şimdi ben demeden yardım ediyor eve geliyorum bir bakıyorum bir şeyler yapmış. Çocuklarla çok fazla ilgilenmezdi benden isterdi şimdi onu da yapıyor. Sonra işte paramızı nasıl harcamamız gerekiyor onunla ilgili eğitim aldık (Gülşen, İlkokul, Ev kadını, 38).

Katılımcılardan Firdevs’in açıklamaları Gülşen’in açıklamaları ile benzerlik taşımaktadır. Firdevs çalışmaya başlamadan önce ev ekonomisine katkısının olmama durumunu “eksiklik” olarak düşündüğünü ifade etmiştir. Çok gelir kazanmasa da kazandığı miktarın mutlu hissettirdiği görülmüştür.

Buradan önce maddi imkanlarımız ona göre idi, aile ekonomisinde katkım olmuyordu. Yani bunu zaman zaman eksiklik gibi geliyordu. Yani burada kazanmıyor olabilirim ama bir para geçiyor sonuçta elime. Ne yapabilirim onu gördüm, yani kendimi gördüm. Önceden aslında evde bir şeyler yapabiliyorum gelirimiz belliydi şimdi kendi ihtiyaçlarım işte eve bir şeyler alabiliyorum az da olsa çocuğumun istediği bir şeyi alınca da seviniyorum (Firdevs, Lise, Ev kadını, 42).

Sonuç olarak, kadınların kooperatif sonrasında yaşamlarında ekonomik anlamda ciddi değişimler elde ettikleri görülememiştir. Bu durum kooperatif içerisinde kazanılan kazancın yüksek olmamasından kaynaklanmasından ve kooperatif öncesinde çalışma hayatında bulunmasından dolayı zaten geliri olan kadınların kazanç durumunda değişim yaşanmamasından kaynaklanmaktadır.

5.2.2. Kooperatife Üyelik Sosyal Yönden Güçlenmeye Etkisi

Bu bölümde, kooperatif ve güçlendirme ilişkisi ele alınırken boyutlarıyla incelenmiştir. Sosyal yönden güçlenmenin etkisi hareket özgürlüğü, sosyalleşme durumu, dayanışma deneyimleri, toplum ve aile içerisinde ki konumlarını algıla şekilleri üzerine alt başlıklar şeklinde incelenmiştir. Kooperatife dahil olma sürecinde ve sonrasında sosyal hayata karışma deneyimleri kadın gözünden anlaşılmaya çalışılmıştır. Toplumsal normlar karşısında sosyal anlamda kadınların kooperatife dahil olduktan neler yaşadıkları, nelerle mücadele ettikleri veya hangi nedenlerle zorlandıkları konuları ele alınmıştır.

5.2.2.1. Kooperatife Üyelik ile Beraber Hareket Özgürlüğü Deneyimleri

Çalışmanın bu bölümünde, kadınlara kooperatif sonrası hareket özgürlüğü yani nereye, nereden, ne zaman gidecekleri konusunda özgürce hareket etme durumları veya hangi noktada sorun yaşadıkları incelenmiştir. Çalışmaya katılım sağlayan on dört kadından çoğunluğu hareket özgürlüğü anlamında daha rahat ettiğini aktarırken, bir kısmı öncesinde de çalışma hayatında olmasından kaynaklı hareket özgürlüğüne önceden ulaştığını ifade etmiştir. Katılımcılardan Leyla, kooperatif süreciyle birlikte ev ve kooperatifte bulunma sürecini daha iyi idare edebildiğini belirterek, kendisi ile birlikte evdekilere de güç anlamında faydası olduğunu aktarmıştır.

Şöyle mesela, yine kadın olarak hani çok zorluk yaşamayalım diye çünkü evdeki probleme bazı şeyleri yaptığın zaman şunu biliyoruz, yani evde sorun çıkardığın zaman bu demek senin hayatını engelleyen şeydir. Öyle bir şey yapmalıyız ki evdeki sorun da çıkmasın. Yani kendimizi hem güçlendirelim ama aynı zamanda evdekileri de güçlendirelim, bilinçlendirelim. Onun için bu açık dili çok iyi burada öğrendik. Mesela eve gidiyorum diyorum ki kızlar ben bugün biraz

gecikebilirim yarın mesela eskiden böyle değildi, çat kapı gidiyordum geç gelsem de kızarlarsa da kızsınlar geç geldim ama burada şunu öğrendik, hayır bildiriyorum, ben geç gelebilirim. Evdeki de benim telaşlanmaz ha zaten bugün geç gelecek. Yemeği yapmayabilirim, yetiştiremedim o açık dili öğrendim yani bence o hareket özgürlüğü oradan geliyor, şöyle geliyor açıksın anlatıyorsun, konuşuyorsun, kendini ifade edebiliyorsun, karşıdaki de seni anlıyor bu konuda evet çok daha rahatım. Daha rahat dışarı çıkabiliyorum, gittiğimde de bana şunu söylemese bile diyorlar kooperatif çalışması vardır demek gecikti çünkü kötü bir çalışma yapmadığımı görüyorlar eve de yansıdığı için ailelere yandığı için gördüğü için benim için daha avantajlı daha rahat oldu (Leyla, İlkokul, Ev kadını, 62).

Nur ise kendi deneyimleri zaten sosyal olduğunu düşünmesinden kaynaklı olarak, başka kooperatif ortağı bir kadının deneyimlerinden bahsetmiştir. Kooperatife dahil olmak ile daha rahat hareket edebildiğini ifade etmiştir.

Şimdi daha yeni bir veliyle konuştuk dedik ya ben benim gidebildiğim bir kapım daha oldu ben çok mutluyum, evden çıkamıyordum işte komşulara gidiyorum, sıkılıyorum işte dedikodu var, şeyler oluyor, kendimi iyi hissetmiyorum. Ama işte kooperatife gidiyorum bana dikiş gösteriyorlar dedi. Çok hoşuna gitmiş yani o sanki annelerim var orada diyor. Çünkü annesi yok burada değil. Hani o kadının dikiş öğrenmeye başlaması ve üretmeye başlaması onun adına çok güzel pozitif bir şey. Ben zaten herhalde o sosyalliğin içinde olduğum için ama olmayan da gördüğüm şeyi paylaşıyorum (Nur, Ön lisans, Ev kadını, 40).

Katılımcılardan Emel, evlilik öncesinden rahat bir şekilde çalışma imkânı olduğunu belirtmiştir. Evlilik sonrası çocuk sahibi olmak ile birlikte çalışma istediğinin eşi tarafından kısıtlandığını ifade etmiştir. Kooperatifin kurucu ortağı olan Emel, kooperatif açma sürecini aktarırken “Eşimle bu işin çok mücadelesini verdim” diyerek çalışmanın ana konusuna ışık tutacak bir yanıtı olmuştur.

Bu önemli bir şey bu arada, ben üniversite mezunu bir insanım hayatım boyunca yani kendimi bildiğimden beri okulumu bitirdikten sonra hep çalıştığında kendi gelirmi elde ettim. Fakat çocuğum olduktan sonra birebir ben ilgilendim

çocuğumla yani eşim çalıştığı için elbette ki bir baba olarak oda ilgilendi ama, ona bütün gün bakan kişi daha sonra işte kreşe başladığında sonra anaokuluna gittiğinde sonra ilkokula başladığında bütün bu sürece süreci yöneten, yani çocuğa temelde bakım hizmeti veren kişi olarak annesi olarak ben de bunu dolayısıyla çalışma imkânım çok kısıtlıydı. Hala haftanın 3 günü gelebiliyorum. Kızım henüz çok büyümediği için ama şöyle bir şey diyebilirim. Eşimle bu işin büyük mücadelesini verdim. Yani hani bir gün 2 gün hayır, 3 gün artık ben kooperatife gidebileceğim gibi, yani o nefis alabileceğim bir alandı yani çalışmak istiyorum. Kuruluş aşamasından beri içinde olduğum bir yapıdan uzaklaşmak istemiyorum, çok geliyor, yenileniyor, pek çok şey oluyor. Kooperatifin içinde hep beraber o emeğin içine girmek ve benim de beni böyle o çorbada tuzum olsun istiyorum. Diğer ortak arkadaşlarımla birlikte. Dolayısıyla gerçekten mücadelesini verdim yani ve şu anda mesela son 2 yıldır artık benim buraya düzenli gelişim gidişim buradan para kazanıyor oluşum bunun ve bana olan manevi tatmini eşim tarafından da kabul görmüş durumda (Emel, Lisans, Ev kadını 48).

Gönül kooperatifte olmanın çalışma, eve zaman ayırma ve diğer işlerini halledebilme açısından hareket özgürlüğü olduğunu belirtmiştir. Başka genç kadınların kooperatife ilk geldiği zamanlarda eşleri tarafından “kısıtlanma” yaşadıklarını vurgulamıştır. Sonrasında kooperatif içerisinde kadın olmamasından kaynaklı olarak daha rahat bir şekilde gidip gelebildiklerini ifade etmiştir.

Yani mi haftada 3 ya da 4 günü olacak şekilde eğer kooperatife ayırıyorsam o günleri planlıyorum. Yani o gün yapacağım işleri başka güne kaydırıyorum öyle bir hareket özgürlüğü oluyor yani bir program çerçevesinde yapıyoruz. Genç kadınlar için daha evden çıkarken kısıtlamaları olan kadınlar için olanak oluyor. Bizde öyle kadınlar da var. Kooperatife gelirken kocası veya büyükleri tarafından bir engel ile karşılaşmıyorlar. Yani bu bireysel olarak bana sorulursa ben o işi biraz daha aştığım bende olmuyor ama onu gözlemleyebiliyorum. Yani genç ya da yeni evli kadınlar kısıtlanma olan ailelerde bile kooperatife gelirken kısıtlanma yaşanmıyor. Yani hayatlarında bir zorluk olmuyoruz (Gönül, Lisans, Emekli, 64).

Meltem’de Gönül’ün ifadelerine benzer bir şekilde zaman zaman eşi ile sorun yaşayabildiğini ifade etmiştir. Sonrasında bu sorunları çözebildiğini aktaran Meltem, “Biz kooperatifte özgür kadınlar olduğumuzu öğrendik” diyerek dikkat çekici bir açıklaması olmuştur.

Ben dediğim gibi ben zaten dışarıda yetiştiğim için çok hareketli bir çocuktum ve çok hareketli bir genç ve kadında oldum ama kooperatiften biraz daha öncekileri yaptığınız işlerden dolayı çok sık toplantılarımız oluyordu. Erkekleri biliyorsunuz biraz sıkıntı olacak gibi oldu ama sonrasında halloldu. Biz kooperatifte özgür kadınlar olduğumuzu öğrendik, beni bağlayamazlar ben özgürüm (Meltem, İlkokul, Tekstil, 36).

Tabii ki bunda daha çok kooperatif üyeliğinde daha çok yer, daha çok kişiler, daha çok akşamları, organizasyonlar, hafta sonları olduğu zaman bunlar yapılabilir, gidiyoruz, geliyoruz, burada yapıyoruz. Yani aslında özgürdüm, eşimden de ayrı olduğum için zaten istediğim yere istediğim zaman gidiyordum kooperatif ile akşam dışarıda olabiliyorum etkinlikler nedeniyle normalde akşamları çok çıkan birisi değilimdir (Belgin, Lise, Satış danışmanı 58).

Belgin’in ifadesinde özgür olabilme durumunu eşinden ayrı olmak ile değerlendirdiğini ifade etmiştir ve hareket özgürlüğü olduğunu belirtmiştir. Serap’ta özgür olduğunu ve özgür hareket edebildiğini aktarmıştır.

Ya şimdi kooperatife her zaman her şekilde gidip geliyorum fakat hareket özgürlüğüm var. Fakat yaşıyoruz artık biraz hani yürümede falan bazen böyle sıkıntı yaşayabiliyorum. Bu kadar yoksa zaten başka bir durum yok, gitmeme gelmeme karışan yok (Serap, Lise, Sivil toplum gönüllüsü, 66).

Emine “bizim aile yapıları belli aslında kadınlar çok dışarıda olmaz” açıklaması çalışmanın bölümün asıl odak noktasının bir yanıtı olmuştur. Kooperatifte kadın olmasından dolayı çalışma durumunu “eşim bir şey diyemiyor” diyerek ifade etmiştir. Emine toplumsal normları kabullenmiş olduğu anlaşılmıştır.

Yani bizim aile yapıları belli aslında kadınlar çok dışarıda olmaz işte sizde biliyorsunuz bazı şeyleri toplumdaki kadınların. Kooperatifte kadın olduğu için eşim bir şey diyemiyor diyebilirim aslında hepimiz özgür kadınlarız aslında ama lafta yani evlenince falan öyle olmuyor. İşte daha rahat geliyorum buraya o yüzden (Emine, İlkokul, Tekstil, 43).

Burada sorumluluklarımız var, buranın durumuna göre hareket ediyoruz. Burada haftanın beş günü burada olacak şekilde program yapıyoruz çünkü haftanın beş günü açık tutmaya çalışıyoruz. Hareket özgürlüğü anlamında bende olmadı, ben yıllardır çalışan bir kadını zaten ama diğer bazı arkadaşlarda kadın kooperatifi olmasından dolayı daha rahat gelip gittiklerini evdeki eşlerinin buraya gelme konusunda daha kolay izin verdiğini belirten arkadaşlarımız var (Perihan, Lise, Emekli, 64).

Öncesinde çalışma hayatı olmasından dolayı kooperatif ile birlikte hareket özgürlüğü anlamında değişim yaşamadığını dile getiren Perihan, kooperatifteki başka kadınların bu konuda sorun yaşadığını ancak kadın kooperatifi olmasından dolayı çalışma imkânı bulabildiğini aktarmıştır. Ayten’de benzer bir görüş ile kooperatifte olmasından dolayı rahat bir şekilde çalışabildiğini, hareket edebildiğini ifade etmiştir.

Ailem bana burada olduğum için güveniyor diyebilirim, önceden burada bir yere giderken eve geç geldiğimde sorun oluyordu ama artık olmuyor (Ayten, Lisans, Tercüman, 40).

Canan ise, Serap ve Belgin gibi daha öncesinde çalışma durumunun olmasından dolayı rahat olduğunu ifade etmiştir. Akşam yapılan etkinlikler için sorun yaşama durumunun olduğunu aktaran Canan, “artık eşimde bir şey demiyor” diyerek belirtmiştir.

Ben zaten rahattım çünkü ailemin maddi durumu çok iyi değildi hep çalıştım dışarıdaydım yani sadece akşam çıkmam biraz böyle etkinlikler için falan olmazdı öyle çıkıyorum artık eşimde bir şey demiyor (Canan, İlkokul, Aşçı, 53).

Katılımcılardan Gülşen kooperatife gelme durumunu “çok kavgasını yaptım” diyerek hareket özgürlüğünün ne kadar kısıtlı olduğunu aktarmıştır. Sonrasında bu sorunların çözüldüğünü, daha rahat hareket edebildiğini belirtmiştir.

Zor geliyordum işte buraya çok kavgasını yaptım yani bir gün bir gün geldim sonra gün sayısı arttı. Şimdi daha yeni yeni alıştı artık işte artık daha kolay geliyorum çok sıkıntı olmuyor artık bana (Gülşen, İlkokul, Ev kadını, 38).

Firdevs, kooperatif ile birlikte “istediğim gibi gidebiliyorum” ifadesiyle daha rahat hareket edebildiğini, kooperatif öncesinde ki hayatını “evde sabittim” diyerek aktarmıştır. “Ruhen daha özgür hissediyorum kendimi artık” söylemi oldukça dikkat çekici olmuştur.

Çalışıyorum, bazı etkinliklere katılıyoruz, bazı ziyaretlerde bulunuyoruz ne biliyim kurslara eğitimlere katılıyoruz. Bunların ne zaman olacağı belli olmuyor ama ben istediğim gibi gidebiliyorum. Burada yapacağımız bir şeyi kendimiz belirliyoruz gitme açısından sorun yaşamıyorum. Önceki hayatıma göre yani evde sabittim şimdi değişik yerlere gidiyorum. Önceden sosyal değildim şimdi daha sosyalim. Ruhen daha özgür hissediyorum kendimi artık (Firdevs, Lise, Ev kadını, 42).

Sonuç olarak, kadınların kooperatif sonrasında hareket özgürlüğü anlamında daha rahat ettikleri görülmektedir. Patriarkal aile düzenin dışına kooperatifin verdiği güç ile dışına çıkabildikleri görülmektedir.

5.2.2.2. Kooperatife Üyeliğin Ardından Sosyal İlişkiler Kurma Deneyimleri: “Kooperatifle beraber daha renkli hayatım oldu.”

Çalışmanın bu bölümünde, kadınların kooperatif ile birlikte nasıl ilişkiler kurdukları, ilişki kurma deneyimlerinin neler hissettirdiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Yapılan görüşmelerde kadınların aile veya ev yaşamından sonra kooperatif yaşamında nasıl diyaloglar kurdukları gündelik hayat geçmişleri ile kooperatif sonrası sosyal çevreleri kadın gözünden ele alınmıştır. Sosyal ilişkiler kurma deneyimlerinin ne derece etki ettiği bu bölümün çalışma konularından olmuştur.

Çalışmaya katılım sağlayan on dört kadından on üçü sosyalleştiğini, sosyal olsa dahi daha da sosyal ilişkiler kurabildiğini ifade etmiştir. Katılımcı bir kadın ise kooperatif hizmetini online sağlamasından kaynaklı olarak bire bir ilişkiler kooperatif çerçevesinde kuramadığını belirtmiştir. Katılımcılardan Leyla sosyal ilişkiler kurma sorusuna kooperatif ile sosyalleşerek “tanınır” birisi haline geldiğini gururlu bir şekilde ifade ettiği görülmüştür.

Mesela şimdi seçim var, gittiğim arkadaşlar illa işte özellikle kadın adayları, bizimle gelebilir misin toplantıya gittiğimizde, abla sen misin kooperatiften dedikleri zaman mutlu oluyorum yani sana ne bileyim ya kurum adına tanınmak ve iyi bir kurum adına anılmak insanı daha mutlu ediyor. Şuradan anlıyorum yani tanınmışım (Leyla, İlkokul, Ev kadını, 62).

Katılımcılardan Nur ise kooperatif ile birlikte kurduğu sosyal ilişkileri “derinleşiyor” ifadesiyle açıklamıştır. Kooperatif öncesinde ki ilişkilerini “yüzeysel” olarak kıyaslayarak aktarmıştır.

Yani daha derinleşiyor, daha yüzeyseldi belki işte merhaba deyip geçiyorduk ama şimdi daha bir sohbet, daha bir paylaşım var, paylaşımlar artıyor. Algıda seçicilik başlıyor gibi (Nur, Ön lisans, Ev kadını, 40).

Emel, kooperatif içerisinde ki kadınlarla yoğun ilişki içerisinde olmasından kaynaklı olarak ve kooperatifin kafe kolunun da hizmet vermesinden dolayı kooperatifi sosyal ilişkileri geliştiren bir yer olarak gördüğü anlaşılmıştır. Kooperatif içerisinde ki çalışma arkadaşlarının “daha güzel arkadaşlar” olarak anlatmıştır.

Kısaca bahsedebilirim. Burada iki tane dükkanımız var gördüğünüz gibi [Kadın kooperatifinin adı] dükkân bir tanesi de kafe. Genel olarak ikisi de yoğun bir noktada olduğu için insan temasının çok olduğu 2 dükkân. Burada hem müşteri anlamında çok insanla tanışıp gün içinde temas ediyorsunuz. Hem de dediğim gibi birlikte çalışan arkadaşlar. Çok yoğun bir ilişki var aramızda. Yani günün 8 saat beraber çalışarak vakit geçiriyoruz ve üstelikte çok böyle hani beden bedenen yorgun olduğumuz için birbirimizi çok kullanmamız gereken bir alan bu dayanışma içinde çalışıyoruz. Yani çok da güzel arkadaşlıklar kuruluyor. Bir

yandan kesinlikle sosyal ilişkileri çok geliştiren bir yer. Yani sadece kendim açısından değil. Burada pek çok kadın adına da emin olduğum için söyleyebilirim (Emel, Lisans, Ev kadını, 48).

Gönül’de Emel gibi düşünerek, yeni arkadaşlıklar edindiğini ve bu arkadaşlıkların birbirlerine bir şeyler kattığını vurgulamıştır. Normalde tanışma ihtimalinin olmadığı insanlarla kooperatif sebebiyle bir araya gelebildiğini belirtmiştir.

Yeni insanlar tanıyorsunuz, yeni kadınlarla tanışyorsunuz. Yani normalde evde otursan ya da başka bir işe uğraşsan arkadaş olmayacağınız insanlarla bir araya geliyorsunuz ama o kadınlarında size kattığı çok fazla şey oluyor. Yani kendinizden farklı kadınlarla bir arada olmak insana çok iyi bir şeyler katıyor (Gönül, Lisans, Emekli, 64).

Meltem’de Leyla gibi kooperatif ile sosyal ilişkiler kurmayı “tanınır” olmak üzerinden değerlendirmiştir. Kooperatif öncesinde de sosyal olduğunu ifade eden Meltem, kooperatif sonrasında daha sosyal daha tanınan birisi olduğunu aktarmıştır.

Yani aktif herkes kooperatifi biliyor ben de kooperatif üyesi olduğumdan bildiğimden çok güzel zaten sosyaldim daha büyük sosyal oldum. Önceden beni kimse tanımazdı sosyaldim desem de bende bu kadar insan tanımıyordum. Şimdi beni tanıyorlar artık hatta benim gördüğüm yüzleri unutma gibi bir huyum var bana kendilerini hatırlatıyorlar bir toplantıda sokakta bir yerde sen kooperatifin başkanı değil misin diyen olmuştu gururlanmıştım (Meltem, İlkokul, Tekstil, 36).

Katılımcılardan Belgin ve Serap’ta kooperatif aktif üyelik sonrasında daha sosyal olduklarını dile getirmişlerdir. Serap kooperatif ile birlikte daha sosyal olduğunu açıklarken “her kesimden” kadınlarla iletişim kurma durumunun olduğunu açıklamıştır.

Çoğaldı. Daha çok kadın, daha çok çevre, daha çok arkadaş, emek veren kadınların çoğaldığını ve verdikleri emeklerin karşılığını alıp almama tabii orada bir eksilerimiz var kadınlar her zaman eziliyorlar ama biz kooperatife

başvurduktan sonra çoğu insanın verdiği emekle daha çok şeyler yapmak istediklerini gördük (Belgin, Lise, Satış danışmanı, 58).

Sosyal ilişkilerde çok değişik hani daha çok kadınlarla tabii daha önce bir doğayla, çevreyle ilgili ömrümün yarısından fazlası geçti şimdi 3 yıldır da kadınlarla böyle bu çalışmaları yaparken kadınların her kesimden yani toplumun her kesimden kadınların ve hayat hikayeleri yani sosyal olarak hayat hikayelerini dinlemek (Serap, Lise, Sivil toplum gönüllüsü, 66).

Feriha, katılım sağlayan on üç kadının düşüncesinden farlı olarak online hizmet vermelerinden dolayı fiziksel olarak bir araya gelme durumu olmadığı için kooperatif ile birlikte sosyal ilişkiler kurma anlamında bir katkısı olmadığını aktarmıştır.

Üretim yaptığımız için çok fazla şey olamadık biz işte örgütlerle işte bileyim yapılarla bir araya gelelim de kadın sorunlarını konuşalım, atölyelerine katılalım falan olamadık çünkü bütün vaktimiz boş vaktimiz üretime gidiyor. O yüzden benim aşırı bir değişimim olmadı zaten geniş bir çevrem var. Ama tabii şey oldu. Yani bir iki gazeteci arkadaşla tanıştım. Onlar röportaj yapmak istediler, onlarla yaptım gibi şeyler oldu ama kök hayatımda çok aşırı değil, pozitif ya da negatif bende etkilemedi (Feriha, Yüksek lisans, Eğitimci, 41).

Katılımcılardan Emine ise kooperatif öncesinde kısıtlı bir çevresi olduğunu belirtirken kooperatif ile birlikte farklı bir çevresi olduğunu anlatmıştır.

Evet demiştim aslında benim yıllardır belirli çevrem vardı ama burası sayesinde iyi ki diyorum canım sıkıldığında geliyorum sevdiğim ablalar var çünkü burada onlarla sohbet için bile geliyorum bazen fırsat buldukça kekler yapıyoruz çaylar içiyoruz iyi hissediyorum kendimi. Farklı insanlar geliyor mesela [Kadınlara destek veren bir kurumun adı]'den eğitim aldırıldılar falan gerçi ben hepsini alamadım ama genişliyor yani çevre (Emine, İlkokul, Tekstil, 43).

Perihan'ın Serap'ın ifadeleriyle benzer bir şekilde kooperatif ile normal durumda tanışma ihtimalinin olmadığı insanlarla tanışabildiğini, sosyal ilişkiler kurma anlamında geliştirdiğini aktarmıştır. Kooperatifin kendisini sosyalleştirdiğini ve farklı kadınlar tanınmasına imkânı sağladığını belirtmiştir.

Sosyal hayatımızda bir sürü kurumlarla, sosyal girişimlerle işte belediyelerle iş birliği yaptık bu tür yerlerde bulunduk. Bu alanda çok geliştirdi bizi. Biz belki de normal bir şekilde ulaşamayacağımız yerlere çok kolay ulaşabildik, bu anlamda bizi çok geliştirdi. Kooperatif olmak bazı kapıları açtı önümüzde. Haliyle de daha sosyal olduk, farklı insanlar, farklı kadınlar tanımış olduk (Perihan, Lise, Emekli, 64).

Katılımcılardan Ayten ise, Perihan ve Serap ifadelerinde ki benzer bir anlatımla başka bir yerde kooperatif içerisinde ki tanıdığı insanlarla tanışma durumunun olamayacağını ifade etmiştir. “Çok insan tanıdım” diyerek kooperatif ile birlikte sosyalleştiğini aktarmıştır.

Demıştim aslında az önce burada arkadaşlarım oldu benim belki başka yerde olsam bu kadar çok kolay arkadaşım olmazdı. İstanbul’a yeni gelmeme rağmen çok insan tanıdım (Ayten, Lisans, Tercüman, 40).

Canan ise “Farklı kültürden kadınlarla tanıştım” diyerek yanıtlamıştır (Canan, İlkokul, Aşçı, 53). Gülşen de benzer bir ifadeyle sosyalleştiğini, eğitimlere katılarak, yeni insanlar tanıyarak olduğunu aktarmıştır.

Benim [Türkiye’ye sınırı olan bir ülke]’deyken de sosyal bir hayatım yoktu pek burada da ilk başta yoktu sonra tanıdıkça işte eğitimlere gittikçe arttı. Dil eğitimi aldırıldılar, aşçılık işte muhasebe bir üniversite vardı işte oraya gittik hala da alıyoruz. En son şey aldık işte bilgisayar kursuna gittik. Sadece çalışmıyoruz da okul gibi bence aynı zamanda (Gülşen, İlkokul, Ev kadını, 38).

Daha öncesinde sosyal hayatının olmadığını dile getiren Firdevs, “kooperatifle beraber daha renkli hayatım oldu” diyerek kooperatif ile sosyalleşme durumunu sevdiğini dile getirmiştir. Eskiden çekingen olduğunu, sosyalleşme ile birlikte bu durumu aştığını vurgulamıştır.

Daha önceden insanlarla fazla iletişim halinde olmadığım için sosyal hayatım yoktu ama kooperatifle beraber daha renkli hayatım oldu ve buradaki arkadaşlarla yaptığımız faaliyetlerle, kurslarla kendimi daha sosyal ve ilişkiler

kurmada sosyal ilişkiler kurmada daha başarılı olmaya başladım. Önceden herhangi bir yerde resmi daireye gittiğimde fazla çekingenken şimdi daha güzel ne istediğimi anlatabilen kendimi ifade edebilen bir durumdayım. Önceden daha güvensizdim kendime şimdi daha güvenliyim. Kendime yapabilirim diyerekten günlük işlerime halledebiliyorum, çocuklarımın toplantılarına daha içim rahat katılabiliyorum veya çocuğumu sınava götürebiliyorum önceden hep eşim yapardı. Yani beni aktif hayata dahil etti (Firdevs, Lise, Ev kadını, 42).

Katılımcıların verdikleri yanıtlar incelendiğinde, kadınların kooperatife üye olduktan sonra daha sosyal oldukları belirlenmiştir. Kooperatif içerisinde ki kadınlarla olan temasları ile arkadaşlık ilişkileri gelişmiştir. Kooperatif içerisinde verdikleri hizmetler sonrasında temas kurdukları kurumlar ile tanınırlıklarının arttığı, daha özgüvenli oldukları anlaşılmıştır.

5.2.2.3. Kooperatife Üyelikle Beraber Dayanışma Deneyimleri

Çalışmanın bu bölümünde kooperatifin ilkesi olan dayanışma durumunun nasıl yaşandığı akabinde kadınların yaşamlarına nasıl etki ettiği araştırılmıştır. Kadınların yaşadığı durumların aile içerisine ve kendisine geri dönüşünün nasıl olduğu ele alınmıştır. Kooperatif dahil olma süreci ile “yardımlaşma” ve “dayanışma” kavramlarını algılama ve yorumlama şekilleri kadın bakış açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Yapılan derinlemesine görüşmeler neticesinde, görüşmeye katılan on dört kadının dayanışma içerisinde yaşadıklarını ifade edip kendi deneyimleri ile aktarmışlardır. Her katılımcının yaşadığı dayanışma deneyimi kendilerini iyi hissetmelerine neden olduğu belirlenmiştir. Katılımcı Leyla, sorunları beraber halledebilme durumunu “insanın zenginliğidir” ifadesiyle dayanışma durumuna bakış açısını ifade etmiştir. Dayanışma içerisinde olmanın daha verimli ve etkin olduğunu belirtmiştir.

Ya özellikle de burada o hayata geçirdik yani demin dedim ya 7 kişiyiz ama biz orada asla o 7 kişinin tek laf geçmiyordu, beraber aldığımız kararlar o ortaklarımıza ben hiç ortağımız değil, mahallede de beraber konuşup beraber hallettiğimiz şeyler bunlar insanın zenginliğidir ya. Yani şunu yansıtıyor dışarıya

beraber çözümler daha kolaylaşıyor, daha hafifliyor. Bir sorunu, bir kişinin çözmesi mi yoksa ortak çözmesi mi? Mahalleden şunu anlıyoruz mesela mahalle çalışmalarından şunu anlıyoruz, görev dağılımını yaptığın zaman senin yükün daha hafifliyor ve o kadar zengin bir çalışma oluyor ki ama yalnız yaptığın zaman hem çok yoruluyorsun (Leyla, İlkokul, Ev kadını, 62).

Katılımcı Nur, dayanışma içerisinde olma durumunu “tek olmadığımı hissediyorum” söylemiyle ifade etmiştir. Nur’un dayanışma ile birlikte daha güçlü hissettiğini anlaşılmıştır. Dayanışma durumunun sadece olumsuz olaylarda değil, bir şey yapmak istediğinde de önemli olduğunu vurgulamıştır.

İşte böyle güzel böyle dayanışma oluyor yani tek olmadığımı hissediyorum. Hiçbir alanda mesela önceden evet kooperatiften önce sadece örneğin 2-3 tane arkadaşım var ve onlarla bağlamışsın gibi onlar varsa yapılabiliyor onlar yoksa burada öyle değil. Yani burada çok kısa sürede tanıdığım bir veli ya da işte veli bile demiyoruz hani aileden gibi görüyorum gerçekten arkadaşlıkla başlıyor bir noktadan yalnız kalma durumunuz yok. Bir şey yapmak istiyorsunuz, bir hayaliniz var ve sizi sizinle bunu paylaşan birileri var. Hiçbir mecburiyetleri yok. Şu anda da hiçbir mecburiyetleri yok. Ama buraya yani güzelleştirelim kendimize bir alan yapalım dediğinizde hayallerinizi paylaşabilecek birileri oluşuyor. Kendimiz inşa ediyoruz (Nur, Ön lisans, Ev kadını, 40).

Emel, dayanışmanın güzel olduğu noktasına vurgu yaparak, yaşamsal anlamda dayanışmayı temel ilke olarak değerlendirmiştir. Dayanışmayı hayatı tamamlayan bir parça olduğunu aktarmıştır.

Çok genel bir şey söyleyebilirim bu konuda ben kendi adıma şey diyebilirim tabii ki bunu başka birinin yorumlaması daha iyi olacaktır. Ama zaten ilk ya yaşamsal anlamda ben böyle hani temel ilkelerinden biri insan arasındaki eşitlik, adalet duygusu ve kesinlikle dayanışmanın güzelliği önemi üzerinde çok düşünüp çok yaşantının temel ilkeleri haline getirdiği bir şeydir. Aslında bunların hepsi o yüzden şey diyebilirim. Kooperatifçilik belki zaten benim yaşamsal anlamda kendimi bildiğimden beri çok böyle temel olarak kendimi yapılandırıdığım noktada çok beni tamamlayan bir şey oldu kooperatifçilik. Yani hani iyi ki de ben bu alana girdim ve bence boşuna girmedim. Bir ara ortak arkadaşlarımız da öyle.

Hepimiz biraz o dayanışma ruhunu zaten inandığımız için hep öyle bir iş yapmak istediğimiz için buradayız (Emel, Lisans, Ev kadını, 48).

Katılımcı Gönül ise, dayanışma ile birlikte kooperatifi kurma aşamasını anlatmıştır. Diğer kadınlarla birlik beraberlik içerisinde olduklarından ve birbirlerine iş imkânı gibi çeşitli imkanlar sağlayabildiklerini aktarmıştır.

Bu bizi çok şey kattı halada katmaktadır yani o dayanışma diğer kadın kooperatifleri olmak üzere bir arada olma bizim diğer ortaklarına yani katılabilen o çalışmaya katılabilen arkadaşları kooperatif açısından çok faydalı oldu. Yani herkesin iş potansiyeli ve iş bilgisi farklı onları birbirine öğretiyor insanlar özel meselelerle mesela arkadaş oluyorsunuz özel dayanışma olarak da birbirine dayanışyorsunuz. Kooperatifte güzel iş yapmak isteyen, başka bir meslek yaratmak isteyen kadınlara destek olabiliyoruz ona iş imkânı sağlıyoruz (Gönül, Lisans, Emekli, 64).

Meltem, kooperatifin dışındaki hayatının getirdiği çocuk gibi sorumluluklar ile bazen yorucu olabildiğini dile getirirken, “birbirimize yardımcı oluyoruz” söylemiyle bu durumun üstesinden gelebildiğini anlatmıştır. Yaşanan dayanışma durumunun “psikolojik olarak etkisi çok büyük” diyerek vurgulamıştır.

Aslında iş kooperatif çocuk beni yoruyor toplantıdan toplantıya koşmak genel olarak yorgunum ama değişiyor çünkü birbirimize yardımcı oluyoruz. Kimse bu senin işin ben yapmam demez burada iletişim sıkıntısı olsa da bazen ciddi bir şey olduğunda koşarsız hemen. Psikolojik olarak etkisi çok büyük, örneğin çalışmadığım zaman kooperatife gittiğimde iki insan gördüğümde çok iyi geliyor bana evde olduğumda iyice kapanıyorum yani psikolojik şeyim daha iyi oluyor (Meltem, İlkokul, Tekstil, 36).

Belgin ve Serap’ta dayanışma birliğinin kooperatif içerisinde yaşandığını ve güzel etkilerinin olduğunu paylaşmışlardır.

Çok güzel, ben zaten birlikte beraberliği severim, çalışmayı, tez canlılığı severim. Arkadaşlarımda, arkadaşlarım da aynı şekilde yaptığımız için bir sıkıntı yok, güzel. Bir burada insan dayanışma etkisine giriyor, işte biz kadınız birbirimize

destek olmamız gerekiyor, dezavantajlı kadınlar birbirimize sorun yaratmamalıyız gibi düşünüyoruz arkadaşlarımda öyleler bence (Belgin, Lise, Satış danışmanı, 58).

Evet, hayatıma bir dokunuş oldu. Daha sabırlı olmayı, daha üretken olmayı daha gözlemci olmayı bunu sağladı. Zaten bahsettiğim gibi yardım ederiz birbirimize, sorunlarımıza çözüm üretmeye çalışırız zaten kooperatifler böyledir (Serap, Lise, Sivil toplum gönüllüsü, 66).

Feriha, dışarıdaki hayatında da dayanışma birliği olgusu ile hareket ettiğini kooperatif içerisinde de bu durumun yaşandığını “Ben zaten de buradan önce de hayatımı öyle geçindirmek yani geçindirmek yanlış oldu hayatımı öyle geçirdiğim için aslına yani sadece dışarıdan yaptığım şeyi şu anda içeriden yapıyorum diyebilirim” söylemleriyle ifade etmiştir (Feriha, Yüksek lisans, Eğitimci, 41).

Emine, Perihan ve Ayten’de kooperatif içerisinde dayanışma olduğunu ve olmasını gerektiğini aktarmışlardır. Emine, “gidebileceğim bir kapı var onu biliyorum” ifadesiyle dayanışma birliğinin çok yoğun yaşandığını vurgulamıştır.

Zaten kooperatif demek bence zaten dayanışma çünkü dezavantajlı kadın dediğimiz kadınlar için ve sonra çocuklar için kurulmuş bir şey işte zaten dayanışma var. Hayatımdaki etkisine gelecek olursa gidebileceğim bir kapı var onu biliyorum bence bu bile yeter çoğu şeye (Emine, İlkokul, Tekstil, 43).

Dayanışma birliğini birebir yaşıyoruz kooperatif içinde ve dışında. Bu nasıl anlatılır bilemiyorum ama bizim zaten en belirgin yaşadığımız şey bu. Mesela Hatay’da bir şirket atölye kurdu, atölyenin bazı ihtiyaçları vardı biz kendi kasamızdan yani kendi cebimizden oraya bir sürü yardımlarda bulunduk. Yani kurumsal olarak oraya hatta orada tanıdığımız insanlara da ihtiyaçları neyse onları belirledik ayrıca onlara da dayanışma içerisinde bulunduk, onların ihtiyaçlarını gidermeye çalıştık (Perihan, Lise, Emekli, 64).

Çok etkisi oldu bizim için özellikle çok fazla çok. Yani kendimi yabancı bir yerde gibi hissetmiyorum artık öyle söyleyebilirim (Ayten, Lisans, Tercüman, 40).

Katılımcı Canan, kooperatif ile dayanışma durumunu bir bütün olarak değerlendirmiştir. Yardımlaşmayı sık sık yaşadıklarını dile getirmiştir. Yardımlaşma eylemini “iyi insan olmayı hatırlatıyor” ifadesiyle açıklamıştır. Benzer bir ifadeyle Gülşen, birbirlerine destek olduklarını belirterek, İstanbul’a yeni taşındığını ve bir yere gitmesi gerektiğinde kooperatifteki arkadaşlarının yardımcı olduğunu anlatarak dayanışma deneyimini aktarmıştır. Firdevs’te diğer on üç katılımcı gibi dayanışma deneyimlerinin kooperatif içerisinde yaşandığından ve kooperatifin “iyi yanlarından” ifadesiyle açıklamıştır.

Kooperatif zaten dayanışma için varlığını sürdüren bir şey yani bu durumu burada her gün yaşıyoruz durum olarak yani manevi olarak, yardımlaşmayı iyi insan olmayı hatırlatıyor insana sık sık (Canan, İlkokul, Aşçı, 53).

Birbirimize destek oluyoruz, bize de yöneticimiz destek oluyor bazen. Mesela ben İstanbul’u tam öğrenemedim bir yere gitmem gerekiyorsa burada ki arkadaşım götürüyor bunun gibi şeyler oluyor (Gülşen, İlkokul, Ev kadını, 38).

Kooperatifin bahsettiğim iyi yanlarından diğeri de yardımlaşma işte dayanışma olarak diyebilirsiniz buna. Birinin yardıma ihtiyacı varsa yardım konusunda daha istekliyiz. Mesela birisi hasta olursa onun kalan işini devralırız veyahut benim ihtiyacım varsa arkadaşım yardımcı olur (Firdevs, Lise, Ev kadını, 42).

Sonuç olarak, kadınların kooperatif içerisinde dayanışma içerisinde oldukları ve bu anlamda birbirlerinin sorunlarına çözüm buldukları, yardımcı oldukları görülmüştür. Dayanışma içerisinde bulunmalarından dolayı daha iyi ve güvende hissetmişlerdir.

5.2.2.4. Kooperatife Üyelğin Hane İçi İlişkilere Etkisi

“Aile biçimi, evlilikler, evlenme şekilleri, evlilik törenleri, çocuğun bakımı vb. tüm değişkenler toplumsal hayatın diğer unsurlarıyla etkileşim halindedir. Kısacı aile denilen kurum, diğer sosyal kurumlar / kültürel öğelerle etkileşim halindedir ve onlarla birlikte değişir / değişmektedir” (Yılmaz, 2023, s.163).

Çalışmanın bu bölümünde, kooperatife üye olduktan sonra hane içi ilişkilerde neler yaşandığı, söz sahibi olma ve hane yönetimi konuları ele alınmıştır. Hane içerisinde karar verme durumlarında kadınların deneyimleri araştırılmıştır. Derinlemesine görüşmeye katılan katılımcıların çoğunluğunun hane içerisinde söz sahibi olma durumunda değişim yaşanmadığını dile getirirken, hane yönetimi konusunda daha bilinçli hareket ettiklerini ifade etmişlerdir. Hane içerisinde kendilerini daha saygın, daha faydalı gördükleri belirtmişlerdir. Katılımcılardan Leyla, aile içerisinde daha sağlıklı iletişim kurabildiğini aktarmıştır.

Ya aile içinde biraz hani demokrat aile olduğu için çok şey değildi ama yine o da yetkili oldu. Şunu bildim yani dedim ya ben öğrendim yani o iletişimi çok sağlıklı kurabildim. İletişim en şeyim benim iletişimden dolayı oldu yani kendimi ifade etmekten iletişim kurduğum zaman o öteki dili kullanmamaktan özellikle eşinle kendi aramdaki şeyi daha çok etkili oldu. Daha çok kendimi yine anlatabildim ve bu konuda da saygın yani saygısını da aldım, karşılığını da aldım (Leyla, İlkokul, Ev kadını, 62).

Katılımcılardan Nur, kooperatif sonrasında yaşanan farkındalık ile kadının duruşunun ve tavrının değiştiğini görmüştür. “Kendi değerinin kıymetini daha çok farkına varıyor” ifadesiyle kadının daha özgüvenli ve bilinçli hareket edebildiğini aktarmıştır. Hane içerisinde ki deneyimlerinden bahsederken eşine karşı yalnız olmadığını hissettiğini vurgulamıştır. Kooperatiften sonraki yaşamını “pasiften çıktığımı düşünüyorum” şeklinde çalışma için çarpıcı açıklaması olmuştur.

Yani tabii daha bence kadınların duruşu ve tavrı biraz daha değişiyor. Ya bunun feministlik gibi algılıyorlar. Feminizmin gerçekten içeriğinin bilinmediği için ama bu öyle bir şey değil, bir erkek düşmanlığı değil ama kadın bence daha çok kendini ifade edebilme şansı oluyor ve kendi değerinin kıymetini daha çok farkına varıyor ve eşinize bile karşı olsa ben yalnız değilim duygusu geliyor. Evet. Hani bunu belki yönetemeyen, farklı davranan olabilir. Benim öyle olmadı. Ben daha mutlu, daha pozitif, daha güvenli, daha ayakları üstünde duran, karar verirken daha ezik olmadan yani nasıl diyeyim o ezik kelimesini de yanlış görüyorum aslında ama daha kararlı, o pasiften ben çıktığımı düşünüyorum (Nur, Ön lisans, Ev kadını, 40).

Emel, “Kooperatife üye olduktan sonra hane içerisinde söz sahibi olma ve hane yönetimi konusunda neler yaşadığını anlatabilir misiniz?” sorusuna yanıt olarak kooperatifte çalışma durumunu eşine kabul ettirmenin zor olduğuna değinmiştir. Eşi sadece çocuğuna bakması gerektiğini, hane içerisinde Emel’in görevinin bu olduğu kanaatindedir. Emel kooperatifte çalışmaya başlama durumunda aile büyüklerinden destek aldığını ve sonrasında iş hayatına katılmasını, “kendime olan güvenim arttı” şeklinde ifade etmiştir.

Dediğim gibi kooperatifte çalışmamı kabul ettirmem biraz zor oldu. Yani çalışamazsın gibi bir baskı değildi bu bir çocuğumuz var ona çıkart bakmakla görevli insan benim zaten nasıl çalışabilirim ki gibi bir durum vardı. Ben o bakış açısını değiştirmek için çok uğraştım. Yani etrafımızdaki insanlardan bu konuda destek alma, işte anneanneler, babaanneler, yani onların desteğiyle beraber kendime çalışabilecek günler açmam para kazandıkça kendime olan güvenimin artmasını bütün bunlar kooperatifle çalışmamla beraber gelişen şeyler (Emel, Lisans, Ev kadını, 48).

Gönül, Meltem ve Belgin kooperatiften sonra hane içerisinde değişimin çok yaşanmadığını dile getirmişlerdir. Gönül “benim şahsen olmadı” (Gönül, Lisans, Emekli, 64). Meltem, Gönül’den farklı olarak kooperatif içerisinde aldığı eğitimlerle daha doğru iletişim kurmayı öğrendiğini, bu anlamda değişim yaşandığını ifade etmiştir. Belgin, “Yani ev içerisinde hiçbir şey yok” ifadesiyle hane içerisinde kooperatif sonrasında bir değişim yaşanmadığını zaten sadece kızı ve oğluyla yaşadığını aktarmıştır (Belgin, Lise, Satış danışmanı, 58).

Evde söz benimdi yine benim ama önceden kendimi nasıl anlatacağımı bilemiyordum bazen şey sıkıntı çıkarak benim dediğim oluyordu, [Kadınlara destek veren bir kurumun adı]’in verdiği eğitim, arkadaşlarla konuşarak farklı şekilde konuşmayı öğrendim yani bilinçli olmaya çalışıyorum aslında hani (Meltem, İlkokul, Tekstil, 36).

Katılımcı Serap'ta, aile içerisinde değişim olmadığını düşünmüştür. Bir değişim olduysa bunu ailesinin fark etme ihtimalinin olduğunu vurgulamıştır. Serap kooperatif sonrasında hane yönetimi konusunu “faydalı bir yönetme” ile ilerlediğini ifade etmiştir.

Aslında aile içerisinde aynıydım belki benim fark edemediğim ama onların yorum yapabileceği bir şey olmuştur. Ben zaten aile içerisinde söz sahibiydim belki zaman içerisinde gelişip değiştığım için daha faydalı bir yönetme durumum olmuştur (Serap, Lise, Sivil toplum gönüllüsü, 66).

Katılımcılardan Feriha, hane yönetiminde bir değişim yaşanmadığını, “söylemek istediklerimi söyleyebiliyorum” şeklinde değerlenmiştir (Feriha, Yüksek Lisans, Öğitmen, 41). Emine, Feriha'nın düşüncelerine benzer bir ifadeyle kadının zaten hane içerisinde yönetimde olduğunu değişim yaşanmadığını dile getirmiştir fakat farklı olarak daha “bilinçli” yaklaştığını ifade etmiştir.

Hanede yani zaten erkeklerin söyledikleri gibi oluyor gibi geliyor ama öyle değil kadınlar yönetiyor bence ne değiştirderseniz belki biraz daha bilinçli yaklaşıyorum diyebilirim. Yani daha farklı daha büyük bakıyorum aslında olan şeylere. Bana etki eden şey çocuklarıma da aileme de yani etki ediyor (Emine, İlkokul, Tekstil, 43).

Perihan, diğer katılımcılar gibi hane içerisinde söz sahibi olma ve yönetme durumunu değişim yaşanmadığı şeklinde değerlendirmiştir. Kadının para kazanma durumunu “daha özgüvenli hale getiriyor” şeklinde ifade ederek, hane yönetiminde daha özgüvenli olarak hareket etme durumunun olacağını aktarmıştır.

Ben zaten aile içerisinde söz sahibi olan birisiyim etkisi olmadı aslında ama ruhen iyi olduğum için belki aileme onun yansıması olmuştur. Ama böyle olmayan insanlarda var biraz kadınların para kazanması bu konuda onları daha özgüvenli hale getiriyor. O yüzden diğer arkadaşlarımıza kendi parasını kazanmaya başlayan arkadaşlarımız mutlaka faydası olmuştur (Perihan, Lise, Emekli, 64).

Ayten, “bir şey olduğunda bana işte bana soruyorlar artık” ifadesiyle çalışmanın ana konusuna ışık tutabilecek bir yanıt vermiştir. Hane içerisinde kendisini söz sahibi hissettiğini paylaşmıştır.

Çalışan bir kadın olarak gördüler artık ailem beni önceden daha çok panik oluyorlardı ama şu an öyle değil hatta bir şey olduğunda işte bana soruyorlar artık (Ayten, Lisans, Tercüman, 40).

Canan ise, öncesinde çalışma durumu olduğu için hane yönetiminde söz sahibi olma ve yönetme durumunu “baskın olabildim” olarak değerlendirilmiştir. Hane içerisinde söz sahibi olma durumunu çalışma durumuyla ilişkilendirmiştir.

Ben zaten çalıştım hep çalıştığım içinde baskın olabildim dediğim oldu hep burada yeni olan bir şey değil yani (Canan, İlkokul, Aşçı, 53).

Katılımcı Gülşen, çalışma durumu ile birlikte evdeki yapılması gereken işleri “bana yardımcı olmuyordu şimdi oluyor” şeklinde ifade etmiştir. Çalışma durumuyla hane içerisinde dengelerin değiştiğini dile getiren Gülşen, “şimdi söz geçiriyorum ona” ifadesiyle eşiyle yaşadığı ilişki dinamiklerinin değiştiğini vurgulamıştır.

Eşim bana yardımcı olmuyordu şimdi oluyor ben daha iyi hissediyorum artık bana farklı davranıyor artık görebiliyorum bunu. Karar verme konusunda beni çok dahil etmezdi şimdi söz geçiriyorum ona (Gülşen, İlkokul, Ev kadını, 38).

Katılımcı Firdevs ise çalışma hayatına geçmesiyle birlikte, daha özgüvenli olduğunu ifade etmiştir. “Yük olurum diye” düşündüğü şeyleri şimdi “kendim alabiliyorum” şeklinde değerlendirmesi çarpıcı bir açıklama olmuştur.

Önceden aileme maddi olarak katkı sağlamadığı için söz sahibi değildim. Şimdi eşime danışmadan bir şeyi rahatlıkla alabiliyorum önceden soruyordum yani bir şey alacaksam eşimden para istiyordum ama şimdi söylememe gerek kalmadan kendim alabiliyorum. Yani önceden bir şey yapılacaksa aile içerisinde

çekingendim biraz düşüncelerimizi çok söylemezdim. Bide şey var aslında önceden yük olurum diye söylemediğim şeyleri kendim alıyorum çok güzel bir duygu bu (Firdevs, Lise, Ev kadını, 42).

Çalışmanın bu bölümünde, ataerkil aile düzenine sahip olmalarına rağmen hane yönetimi konusunda söz sahibi olma durumlarında, kooperatif ile bir değişim yaşanmadığı görülmektedir. Kooperatifin, yaşadıkları bilişsel gelişim ile daha bilinçli ve daha sağlıklı iletişim ile hane içi ilişkilere etkisi olduğu belirlenmiştir. Kendilerini aile bütçesine katkı sağlamalarından dolayı, daha faydalı ve saygın buldukları bilgileri edinilmiştir.

“Ayrıca cinsiyetler arasındaki eğitim seviyesindeki farklılıkların hem erkek hem de kadın nüfusunu mutsuzluğa sürükleyebileceği unutulmamalıdır. Çünkü bir aileyi oluşturan eşlerin (karı-kocanın) aynı sosyal geçmişe, deneyime sahip olması, ailenin sağlam temeller üzerine oturmasının öncelikli unsurları arasında yer almaktadır” (Kırımlı, 2014, s.358).

5.2.2.5. Kooperatife Üyeliğin Ardından Toplum İçerisindeki Konum: “Bu ego değil kendini bir takdir etsene güzel şeyler yapıyorsun.”

Çalışmanın bu bölümünde, katılımcı kadınların kooperatife dahil olduktan sonra toplumdaki konumları hakkında ki değerlendirmeleri ele alınmıştır. Kadınların toplum içerisinde ki konumlarını algıma şekillerinin kooperatif ile birlikte neler deneyimledikleri güçlendirme ilişkisini anlamak adına faydalı görülmüştür. Katılımcıların gündelik hayatta hayatları ve aile hayatları, sosyal çevrelerinde ki ortak deneyimlerine ulaşarak tamamlayıcı nitelikte bir çalışma yapılmıştır.

Yapılan derinlemesine görüşmeler neticesinde, katılımcıların toplumsal konumlarını değerlendirme noktasında kendilerini daha faydalı ve iyi hissettikleri anlaşılmıştır. Katılımcıların, kooperatif ile birlikte toplumsal çalışmaya yönelik çalışmalar yürüttükleri anlaşılmıştır. Leyla, kooperatif kurucusu olması ile birlikte memleketini ziyarete gittiğinde oraya da kooperatif açması yönünde gelen tekliflerin gelmesinden gururlandığı anlaşılmıştır. Yaptığı işlerin sonucunda “bana güzel hisleri

yani kötü bir şey yapmadığımı çok iyi bir şey yaptığımı” ifadeleriyle yaptığı çalışmalarından mutluluk duyduğu görülmüştür.

Ya demek ki öyle bir iletişim kurmuşum ki mesela ben memlekete gittiğim zaman köydeki hepsi burada kesinlikle kooperatif kuruyoruz, işte [Doğu’da bir ilçe] merkezde annemin evi merkezdedir. Belediye gittiğimde orada bir personelin, aynı bölgenin insanları tanımış, ben tanımadım ama abla çok güzel işler yapıyorsun, bizim burada da yapalım mı hani eğer yerleşiyorsan mesela bundan sonra 6 ay kalacağım dedim. Bizim burada da o çalışmaları buraya aktarabilir misin? Kadın çalışmaları, kooperatif çalışmaları, buraya aktarabilir misin dedi. Orada şunu anladım demek yani ben farkında değilim ama biliniyor, ediliyor, çalışmalar görünüyor. Özellikle sosyal medyadan ve bizim kendi bölgemizde kendi insanlarımızın çok olup memlekete dönüp anlattıklarından burada oyun odasına çocuklarını getirip torunlarını getirip işte bunların anlatılması onu bana hissettiriyor ve çok da güzel hisleri yani kötü bir şey yapmadığımı çok iyi bir şey yaptığımı, verimli bir şey olduğunu orada net görüyorum ve bu beni mutlu ediyor (Leyla, İlkokul, ev kadını, 62).

Katılımcı Nur ise, kooperatife dahil olma sürecinden sonra yardımlaşma eylemini öncesinde yaptığını fakat kooperatifin yapılan yardımlaşma eylemini daha görünür hale getirdiğini ifade etmiştir. Nur, “normalde iyi yaptığın bir şey hep ben üstünü kapatırım ya işte yaptım falan diye ama şimdi ilk defa diyorum ki bu şımarıklık değil, bu ego değil kendini bir takdir etsene güzel şeyler yapıyorsun ve mutlu olman lazım” ifadeleriyle çalışmanın konuna ışık tutan bir açıklama yapmıştır.

Ben çok pozitif etkilendim o durumdan yani benim hayatımı çok pozitif etkiledi, çünkü benim babam da burada öğretmendi. Sevilen de bir öğretmendir, yılların öğretmeniydi. Onun kızı olarak tekrar öğretmen olarak devam etmek ve kooperatifte gerçekten güzel işler yapıyor olmak benim kendimle gurur duymamı sağladı. Yani normalde evet, yardımlaşıyoruz ama bunu görünür kıldı kooperatif yani bireysel egoları değil de hani daha değerli hisset ya bir şey yapıyorsun, yani normalde iyi yaptığın bir şey hep ben üstünü kapatırım ya işte yaptım falan diye ama şimdi ilk defa diyorum ki bu şımarıklık değil, bu ego değil kendini bir takdir

etsene güzel şeyler yapıyorsun ve mutlu olman lazım deyip kendi kendime çok konuşturmuştur kooperatif beni güzel çalışmalar yapıyorsun, kendine gurur duy, yanlış da yapabilirsin, sen yanlışını düzeltirsin ki burası o konuda da çok iyi. Siz yanlış bir tavra ya da yanlış bir duruma girdiğinizde hemen çekip alıyorlar yani yanlış ilişkiler kurabiliyorsunuz ve farkında olmuyorsunuz (Nur, Ön lisans, Ev kadını, 40).

Katılımcı Emel ise, “Kooperatife dahil olma sürecinizden sonra toplumdaki konumunuz hakkında neler düşünüyorsunuz?” sorusuna yanıt olarak “İyi hissediyorum kendimi” ifadesiyle soruya aktarmıştır (Emel, Lisans, Ev kadını, 48). Gönül’de benzer bir ifadeyle “faydalı hissediyorum” şeklinde toplumsal konumunu değerlendirmiştir.

Bizim belediyenin çalışmalarına katılıyoruz ya da onlar bizi kendi sosyal çalışmalarında bizi haberdar ediyorlar. O çalışmalar içinde birlikte oluyoruz işte. Dediğim gibi diğer kadın kooperatifleri ile iletişim içinde oluyoruz. Belli toplantılar yaptık mesela bir film gösterisi yaptık 28 Mart'ta o toplantının arkasında işte kooperatif ilgili konuşmalar yaptık. Belediyenin bir salonunda kooperatifler günü ile ilgili bütün kooperatifler ile ilgili yani İstanbul'daki kooperatifler davet ederek bir toplantı yaptık. Tecrübeleri sergileyecek ürünler ve alan yaptık yani o tür karşılıklı diğer kadın kooperatifleri ile ilgili etkileşim içinde oluyoruz elbette yani, kendimi böyle şeyler yapınca daha faydalı hissediyorum çünkü yılların verdiği birikim var, tecrübe var. Yani bu daha genç daha farklı kadınlarla paylaşmayı ve onların da düşüncelerini almak tabii ki insana faydalı işler yapmanın insana da iyi getirdiği güzellikleri oluyor (Gönül, Lisans, Emekli, 64).

Meltem, ailesinin ve kendi çevresinin yaptığı işleri değerli bulmadıklarını ifade etmiştir. Kooperatif çevresinde yaptığı işleri gören insanların destek olduğunu aktarmıştır. Bu yorumu yapan insanların ev kadını olduğunu ve “akşama kadar evde oturuyoruz” şeklinde veryansın ettiklerini vurgulamıştır. Ailesinin yaptığı işlere dışarıda ki insanlar kadar “saygı” duymadığını paylaşmıştır.

Kendi etrafıma kendi aileme baktığımda çok yargılıyorlardı işin gücün yok mu senin ne uğraşıyorsun çocuklarına bak gibi çok tepki aldım ama ben pek bunları takmadım. Ama başka yerlerde de benim yaptığım işleri görüp sen ne kadar güzel aktif bir insansın ben böyle değilim akşama kadar evde oturuyoruz yok kocaya yemek kahvaltı şu bu derken sen bunu yapmıyorsun. Dışarıdaki kadınlar aslında bana saygı duyuyorlar, kendi ailem bu durumu biraz zor kabullendi (Meltem, İlkokul, Tekstil, 36).

Katılımcı Belgin, sosyal yaşamında “kooperatifin yöneticisi” olarak bilinmekten gurur ve mutluluk duyduğunu ifade etmiştir. “Bazen burayı arttırdıkça işte sen buradasın işte ayrı kooperatifin yöneticisi orada olduğu zamanlar gidelim diyenleri görünce tabii ki mutlu oluyorum” (Belgin, Lise, Satış danışmanı, 58).

İnsanları böyle oluşumlara ben dahil ettiğim için tanınan, bilinen bir isim olduğum için kooperatifte de bu durum yani devam etti ama kadınlara bu katkı hissi olarak da katkımın olacağını bildiğim için her daim onlarla aynı şeyi yapmaya, onlarla birlikte olmaya benim bu kendime has bu isim tanınmışlığını belirtmeden onların yanında olup, daha sonra onlar benim ne kadar tapınan bilinen birisi olduğumu gördüklerinde onlar şaşıyor ama ben aynı çizgimi bozmadan onlarla aynı şekilde yeni öğreniyormuşum gibi yeni tanıymıyormuş gibi herkes beni ben o şekilde davranarak, birlikte yaşamayı birlikte paylaşmayı birlikte üretmeyi hedefliyorum (Serap, Lise, Sivil toplum gönüllüsü, 66).

Serap'ta Belgin gibi benzer düşünceleriyle sosyal yaşamlarında kooperatif nedeniyle “tanınan” birisi olmaktan mutluluk ve gurur duyduğu anlaşılmıştır. Feriha, yaptığı işlerden kooperatif içerisinde yürütmüş olduğunu çalışmalar ile çevresinin “emek veren” tarafını gördüklerini aktarmıştır. “Sadece arkadaşlarım, dostlarım benim emek veren yanı daha çok gördüler...” (Feriha, Yüksek lisans, Öğretmen, 41). Emine, “toplumda olduğumu unutmuşum” ifadesiyle çarpıcı bir açıklama yapmıştır. Kooperatif ile birlikte sosyal hayata karışabildiğini dile getirmiştir.

Toplumda zaten evde kalmış birisi olarak uzun süre kaldım çünkü yani toplumda olduğumu unutmuştum diyebilirim burada karıştım aslında ama şöyle işte birine yardım edilecek bir şeye küçük bir kendimce işte faydam dokunuyorsa iyi hissediyorum kendimi böyle işe yaramış gibi hissediyorum (Emine, İlkokul, Tekstil, 43).

Perihan, kooperatif dahil olmanın toplumdaki konumuna etkisini “değer katıyor” şeklinde yorumlamıştır. Perihan’ın ifadelerine benzer bir ifadeyle Ayten, “beni birey olarak görüyorlar” ifadeleriyle toplumda daha kabul gördüklerini belirtmişlerdir.

Toplumdaki konumuzda kooperatif ile birlikte bir değer katıyor. Dediğim gibi mahalle idarelerde, belediyelerde başka kurum ve kuruluşlarda bir kurum olarak karşılanıyorsunuz, [kadınlara destek veren bir kurum] ile çalışıyoruz, onların etkinliklerine katılıyoruz. Bu tür katkıları oldu, geliştirdi yani bu konuda (Perihan, Lise, Emekli, 64).

Yani toplumdaki konumum hakkında bilmiyorum yani ama ben kendimi hissediyorum çünkü çalıştığım için daha özgür hissediyorum kendimi hatta bence ailemde bunu sonradan anladı beni birey olarak görüyorlar (Ayten, Lisans, Tercüman, 40).

Katılımcı Canan, toplumdaki konumu değerlendirirken “kendimi iyi hissediyorum vicdanen kafamı yastığıma rahat koyuyorum...” şeklinde aktarmıştır (Canan, İlkokul, Aşçı, 53). Gülşen’de artık daha iyi hissettiğini, toplum için daha iyi çocuklar yetiştirebileceğini paylaşmıştır.

Buradan önce çalışmıyordum evdeydim, yani burası olmasaydı nasıl olurdu düşünmek bile istemiyorum. Çalışmak insana iyi geliyor, eşimle bile daha iyi oluyoruz diyebilirim. Kendini geliştirebiliyorsun burada buda kendimi iyi hissetmeme neden oluyor ve çocuklarımız için bizim onları da daha iyi yetiştirebileceğim belki de. Yani toplum açısından böyle (Gülşen, İlkokul, Ev kadını, 38).

Firdevs, toplum içerisindeki konumunu “daha saygın” olduğunu düşünmüştür. Kooperatif sonrasında “hanım” diyerek hitap etmesine ilk zamanlar çok şaşırdığını, kendisinin farklı hissetmesine neden olduğunu ifade etmiştir.

Toplumda daha saygın olduğumu düşünüyorum yani önceden bana hanım diye bile hitap edilmemişti burada bir kurumdan biri gelince işte yeni tanıştığım birisi hanım diye söyleyince çok şaşırmıştım kendimi farklı hissetmiştim (Firdevs, Lise, Ev kadını, 42).

Sonuç olarak, kooperatif içerisinde birbirlerinin sorunlarına çözüm bulma ve kooperatif ile dışarıda yürüttükleri faaliyetler ile kendilerini daha faydalı gördükleri anlaşılmıştır. Kooperatif öncesi belirli bir alanda yaşamını sürdürmekte olup, kooperatif ile daha dışa dönük olmalarından dolayı toplumsal meseleleri benimseme ile müdahale etme durumlarının değiştiği ve bu anlamda daha özgüvenli oldukları anlaşılmıştır.

5.2.3. Kooperatife Üyeliğin Politik Açıdan Güçlenmeye Etkisi

Çalışmanın bu bölümünde, kadınların kooperatife üye olmasıyla birlikte politik konularla güçlenme ilişkisi arasında yaşanan deneyim araştırılmıştır. Politik güçlenme açısından neler yaşandığı, hayatlarına hangi noktada etkisinin olduğu incelenmiştir. Politik güçlenme ilişkisi iki alt başlık şeklinde değerlendirilmiştir. Kadınların toplumsal konularda karar verebilme ve sonrasında harekete geçebilme durumlarının kooperatif süreci ile birlikte neler yaşandığı, toplumsal konulara bakış açılarının anlamlandırılması ve toplumsal sorunların çözümlerine bakış açılarının kooperatif ile etkisi incelenmiştir.

Politik anlamda güçlenmenin diğer bir konusu kadının günlük veya iş hayatında haklarını arayabilme ve ulaşabilme durumlarındaki yaşanan deneyimler incelenmiştir. Kadınların sahip oldukları haklar konusunda yaşanan değişimlerin ve deneyimlerin bilinmesinde fayda görülmüştür. Kadınların yaşadıkları sorunlarla mücadele etme ya da sorunu çözme noktasını nasıl değerlendikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Yapılan görüşmeler neticesinde, mevcut haklarını öğrenme ve sorun çözme becerilerinin kooperatif ile birlikte değiştiği üzerinde durmuşlardır.

5.2.3.1. Kooperatife Üyelik ile Toplumsal Konular Hakkındaki Görüşler

Bu bölümde, kadınların toplumsal konularda karar verebilme ve harekete geçebilme durumlarının kooperatif ile birlikte yaşanan deneyimler ile toplumsal sorunların çözümlerine bakış açılarına etkisi incelenmiştir. Derinlemesine görüşmeye katılım sağlayan kadınlar, toplumsal konulara kooperatif ile birlikte daha duyarlı davrandıkları anlaşılmıştır. Görüşmeye katılan kadınlar, toplumsal konularda yaptıkları çalışmalardan bahsetmişlerdir. Toplumsal konularda yaptığı çalışmalar daha çok yakın çevre dedikleri mahalle ve kadınlar üzerinden olmaktadır.

Görüşmeye katılım sağlayan Leyla, toplumsal konularda öncesinde yakın çevresinde dahi olsa kendisini ilgilendirmiyormuş gibi algıladığını ifade etmiştir. Kooperatif ile birlikte çevresinde ki toplumsal sorunları benimsediğini, sorunlara çözüm noktasında nasıl davranması gerektiğini, kimden destek alabileceğini öğrendiğini ifade etmiştir. “Bir şey mi mahalle de yapmak istiyoruz, önce şunu belediyede söylüyoruz, muhtarlıklara da söylüyoruz yani önce kendi mahallenize komşularınıza fikrini alın, danışın...” şeklinde ifade etmiştir. Toplumsal sorun çözüm noktasında ise kendi mahallesinde ki sorun ve ihtiyaçları kooperatif sürecine dahil olduktan sonra kendi sorunu gibi benimsediği anlaşılmıştır. Gördüğü sorunları çözüme ulaştırmak için harekete geçtiği, kendi çözebiliyorsa kendisi ve çözemediği durumda kimden destek alabileceğini artık öğrendiğini ifade etmiştir.

Toplumsal sorun şöyle mesela mahallede gene işte yol bozuktur, bir yani kötü bir gidişat mı vardır işte bazen özellikle bu son yıllarda, o eskiden siyasi dalga vardı ki keşke olsaydı onlar ama onlar aradan kalktıktan sonra eroin, eroin, şey, uyuşturucu çok fazla yaygınlaştı ki bizim bölgede olmayan şeylerdi. Onu da şöyle yapmaya çalışıyoruz işte yine kendi kadın bölge mahallede yaşayan kadınlarla bunun çözümünü nasıl bulabiliriz, nasıl edebiliriz? Ortak akıl, ortak fikir beraber ne kadar yürütebilir olsak, yani kooperatif kendi başına değil ama mahallede bir sorun var bu sorunu gene mahallede yaşayan kadınlarla özellikle biz kadınlarla, esnaflarla bu sorunu nasıl çözebiliriz yollarını arıyoruz öyle çözebiliyoruz ve çerisinde bu yerel yönetimi ilgilendiriyorsa ve o dayanışmayla beraber yerel yönetimlere aktarıyoruz (Leyla, İlkokul, Ev kadını, 62).

Katılımcı Nur, toplumsal konularda karar verme ve harekete geçebilme durumunu birbirimize farkındalık yaratıyoruz” şeklinde değerlendirmiştir. Kooperatif içerisinde bir sorun fark eden kadın, kooperatif içerisinde ki diğer kadınlara bunu aktararak sorunun fark edilmesine ve çözüm noktasında destek veya öneri almasına kaynaklık ettiği anlaşılmıştır. Toplumsal sorunların çözümlerine yaklaşımı ise örneklerle ifade etmiş olup “biz bu toplumsal sorunda geri duramayız” söylemiyle birtakım çalışmalar yürüttüklerini paylaşmıştır.

Mesela mahallemizde şöyle ilgili bir problem var. Burada şu anda madde kullanmakla ilgili bir problem var. Bizim maddi kullanılan ve kullanılmasının ortaokul yaşına, hatta ilkokul dörde kadar düşmesini yaşıyoruz şu an burada, burası eskiden çok farkındalığı olan bir mahalle iken birdenbire şey bir mahalle haline geldi hani madde kullanan çocukların arttığı bir mahalle intiharlar, işte vurmalar, silahlı çatışmaların olduğu bir mahalle haline geldi. Burada annelere çok iş düşüyor, bundan dolayı da belediyenin narkotik en iyi anne, narkotik anne gibi bir projesi oldu. Biz de annelerimiz de bu projeye dahil olduk. Örnek veriyorum, bu toplumsal bir sorun ve biz bu toplumsal sorunda geri duramayız. Biz burada evet taraf olmak zorundayız. Nedir o çocukları korumak için ne yapabiliriz? Anneleri bilinçlendirebiliriz. Belediyenin de çok güzel çalışmaları var, onlardan yararlanıyoruz. Hemen onların günlerinde biz haberleşiyoruz ve gidip bu seminerlere katılıyoruz. Devlet okullarına seminer verir. Ne yapmış oluyoruz? Toplumsal bir sorun aslında biz kayıtsız kalmıyoruz. Buradaki kadınlar olarak o eğitimlere gidiyoruz. Doğal olarak yarın öbür gün bir komşumuzla sohbet ederek ona da aktarmış oluyoruz (Nur, Ön lisans, Ev kadını, 40).

Katılımcı Emel ise, toplumsal konulardan yaşadığı bölgede yaşlı nüfus olmasından dolayı yaşlılarla ilgili bir çalışma başlattıklarını aktarmıştır. Yine yakın çevrelerinde gördükleri toplumsal bir konuya duyarlı yaklaşımda bulundukları anlaşılmıştır. Geliştirdikleri projenin tamamlanma aşamasında pürüzler yaşanmasından dolayı hayata geçirilemediğini paylaşmıştır. “[İstanbul’da bir ilçe] özellikle yaşlı nüfusu çok fazla olduğu için yaşlı bakım hizmetlerinde ilgili belediyenin [İstanbul’da bir ilçe] bir projesi var diyor. Bununla çok ilgili çok görüştük ama bizim proje henüz tam olarak oturmamıştır” şeklinde örnek bir durum ile aktarmıştır.

Toplumsal sorunlara çözüm noktasında “duyarlı biriydim” ifadesiyle öncesinde de duyarlı olduğunu, kooperatif ile birlikte “yani kooperatifi hayatıma girmesiyle birlikte evet, daha duyarlı olduğunu diyebilirim” söylemiyle ifade etmiştir (Emel, Lisans, Ev kadını, 48).

Gönül, kooperatif ile birlikte toplumsal sorunları algılama şeklini “kooperatif ruhuyla birlikte daha farklı bakıyorsun gelişıyorsun ve değışiyorsun” ifade etmiştir. Toplumsal sorunlar için de benzer bir ifadeyle “Evet biraz daha değışti yani şöyle söyleyeyim, kadın eğer ki, ben kadınların toplumda güçlenmesini önemseyen bir insan olarak bunun sadece birçok yolu yok bunda kooperatiflerin önemli bir yolu olduğu kadının üreterek, üretim sürecinde dışarı çıkması da bir fayda sağlıyor kadınlarla ve bu tarafına da gördüm yani” açıklamıştır (Gönül, Lisans, Emekli, 64).

Meltem, Nur’un aktardıklarına benzer bir yaklaşımla bir sorun tespit edildiğinde bu sorunu kooperatif içerisinde paylaşarak çözüm noktasında birbirlerinden destek aldıklarını ifade etmiştir. “Örnek veriyorum birinin evinde bir şey eksik mahalleden bir kadının işte bunu nasıl bulabiliriz gibi örnek veriyorum tamamen çevremizde ki kadınları güçlendirmeye çalışıyoruz” şeklinde açıklamıştır. Toplumsal sorunlara ve çözümlerine yaklaşımını ise artık daha sakin ve duyarlı olduğunu aktarmıştır.

Nasıl diyeyim mesela özellikle şey bu mültecilere karşı çok ters bir bakış açım vardı, onu atlattım ve daha çok sakin konuşmaya karşımdakini anlamaya mesela çözüm ürettiğim şeylerle gidebiliyorum tabii ki bana o çok faydası oldu. Mesela önceden çok çabuk sinirleniyordum, çünkü çocukken yaşadığımız o baskılardan dolayı ama burası tam bir okul gibi. Mesela birisi var tam bir öğretmen gibi bana daha sakin olmamı söyledi, bir şey olduğunda benimle konuşurdu (Meltem, İlkokul, Tekstil, 36).

Belgin, diğer katılımcılarla ortak bir ifadeyle kooperatif içerisinde “toplumsal” işler yaptıklarını vurgulamıştır. “Yani zaten toplumsal bir iş yapıyoruz burada, dezavantajlı kadınlarla birlikteyiz bu durumda neler yapabiliriz diye bakıyoruz işte...” şeklinde ifade etmiştir. Toplumsal konulara “daha duyarlı” olduğunu aktarmıştır.

Ben insanlarla zaten her zaman iç içeyim, yani burası da tabii ki toplumla daha çok iç içe olduğum için yani ben zaten duyarlı yaklaşıyordum olaylara ama kooperatifte biraz daha duyarlı olduğumu söyleyebilirim açıkçası. Bazen olaylara tek açıdan bakıyorsunuz, kooperatif daha ılımlı olmak gerektiğini ne biliyim bu tarz pozitif şeyleri hatırlatıyor sık sık insana (Belgin, Lise, Satış danışmanı, 58).

Serap ise, toplumsal konularda harekete geçebilme ve karar verebilme durumunu kooperatif içerisinde yaptığı çalışmalarla örnek vererek anlatmıştır. “Katılım sağlamaları için de uzman kişileri getirerek onları dinlemesini ve dinledikleri önemli konuları onların da hayatını etkileyecek, onlara da yön verecek konuları öğrenmeleri gibi katkılar sağlayabildim” şeklinde değerlendirmiştir. Toplumsal sorunların çözümüne yaklaşımını ise “daha da güçlendi” diyerek ifade etmiştir.

Toplumların sorunlarına yaklaşımım yani daha da güçlendi, daha fazla ne yapabilirim, daha fazla kadının hani oturduğu yerden kaldırıp harekete geçirebilirim. Ne kadar bu sosyal hayatın içinde kendilerini bir başkasına muhtaç olmadan yaşayabilecek konuma götürebilirim düşüncesiyle mücadeleyi sürdüreceğim, sürdürmeye de devam devam edeceğim (Serap, Lise, Sivil toplum gönüllüsü, 66).

Feriha, kooperatif öncesinde toplumsal konularda duyarlı olduğunu fakat sonrasında daha görünür şeyler yapma gayretinde olduğunu dile getirmiştir. Kooperatif ile birlikte “Ama ben burada kendimi daha çok işe yarar görüyorum” söylemiyle daha faydalı olduğunu aktarmıştır (Feriha, Yüksek lisans, Öğretmen, 41). Emine ise, Feriha’nın düşüncelerinden farklı olarak toplumsal konuları “tarafsız bakabiliyorum” ifadesiyle aktarmıştır. Toplumsal sorunlara bakış açısından bahsederken “beni ilgilendirmiyormuş gibi geliyordu” söylemiyle toplumsal konulara bakış açısı konusunda yaşanan değişim görülmüştür.

Aslında önceden mahallede bir şey görünce beni ilgilendirmiyormuş gibi geliyordu yani istesem de bir şey yapamazmışım gibi anlatabiliyor muyum, şimdi bir şey gördüğümde ona müdahale edebileceğimi aslında beni de ilgilendirdiğini anladım. Yani bende o toplumun içindeyim işte kötü bir örnek ama şiddet mesela

şiddete uğrayan kadın şimdi nasıl davranmam gerektiğini biliyorum öyle bir şeyle karşılaşsam (Emine, İlkokul, Tekstil, 43).

Katılımcı Perihan, toplumsal konularda harekete geçebilme ve karar verebilme durumunun kooperatif ile ilişkilene içerisinde olduğunu ifade etmiştir. “Afet konusunda eğitimler verdik mesela çevremize nasıl yapabiliriz ne yapabiliriz gibi” örnek durum ile açıklamıştır. Toplumsal konuları algılama şeklini diğer katılımcılar gibi “daha duyarlıyım” diyerek aktarmıştır.

Toplumsal sorunlara bakış açım duyarlıydı aslında ama burada farklı konulara eğildik diyebilirim daha da duyarlılaştı aslında önceden göremediğim şeyleri burada görmeyi öğrendim (Perihan, Lise, Emekli, 64).

Ayten’de Perihan gibi “daha duyarlıyız” diyerek toplumsal konulara bakış açısını ifade etmiştir. “Yani zaten yaşadığımız kendimizle ilgili şey için durum için zaten duyarlıydık daha duyarlıyızdır” (Ayten, Lisans, Tercüman, 40). Canan’da benzer bir ifadeyle toplumsal sorunlara daha farklı açıdan bakabildiğini aktarmıştır. “Aslında daha farklı bakıyorsun hayata” ifadesiyle kooperatifin hayatını algılama şeklini değiştirdiğini vurgulamıştır (Canan, İlkokul, Aşçı, 53).

Katılımcı Gülşen, toplumsal konularda hassas olduğunu ve kooperatife dahil olma süreci ile kadın konularında daha bilinçli olduğunu açıklamıştır. Kadın konularında daha bilinçli olma durumunu hane içerisinde yaşanan durum ile örneklendirmiştir. Önceden kendisini ifade edemediği durumları “pusmuştum işte” diyerek ifade etmiştir.

Kadın olarak mesela ev işlerini sadece benim yapmamam gerektiğini öğrendim anladım daha doğrusu. Bir şey olduğunda bende yorum yapabiliyorum artık aa diyorum bu böyle değil olmamalı gibi pusmuştum işte şimdi sesim çıkıyor (Gülşen, İlkokul, Ev kadını, 38).

Firdevs, toplumsal konuların kooperatif içerisinde konuşuluyor olmasından dolayı daha bilinçli olduğunu dile getirmiştir. Kooperatif ile birlikte bu konularda daha cesur bir şekilde hareket edebileceğini vurgulayan Firdevs, uyarılması gereken bir

konuda artık birini uyarabileceğini ifade ederek açıklamıştır. Toplumsal konularda “daha bilinçliyim” diyerek açıklamıştır.

Zaten kooperatife katılmamda toplumsal konular üzerine olmuş bir yer yani burada kadına şiddet çocuğa şiddet gibi konular konuşuluyor. Yani bunun için ne yapılabilir diye düşündüğümüz oluyor. Bunlar tabii aileden geçiyor ilk önce çünkü aile toplumun en küçük yapısıdır ve temelden başlamak gerekirse şiddet çok yaygın olup zehirli bir şeydir. İlk önce aileler güzel çocuklar insanlar yetiştirmelidir. İşte ne bileyim kadının evde kalması, çalışmaması nasıl üretmesini sağlayabiliriz buna yönlendirebiliriz gibi. Böyle bir kadın görsem çevremde onunla konuşabilirim bu yönde belki (Firdevs, Lise, Ev kadını, 42).

Sonuç olarak, toplumsal konularda karar verme ve harekete geçebilme durumlarında kadınların daha duyarlı oldukları anlaşılmıştır. Kooperatif içerisinde toplumsal konulara sık sık yer verilmesi ve toplumsal konuların çözümleri konusunda destek alabilecekleri kurumları ve kişileri öğrenmeleri ile daha aktif oldukları anlaşılmıştır.

5.2.3.2. Kooperatif Hayatının Haklarını Arama ve Sorunlarını Çözmeye Etkisi

Çalışmanın bu bölümünde, kadınların haklarını arama, ulaşabilme ve sorunlarını çözebilme durumlarına bakış açıları değerlendirilmiştir. Haklarını arama ve ulaşabilme durumuna yaşanan deneyimler, bir sorun ile karşı karşıya kaldıklarında sorunu çözebilme deneyimlerinin kooperatif ile bağlantısı incelenmiştir. Kooperatifin bu bağlamda etkisinin olup olmadığı bölümde ele alınan durum olmaktadır.

Derinlemesine yapılan görüşmeler ile katılımcıların, haklarını değerlendirme şekilleri ve hak arama sorusunda anlatılan deneyimler araştırılmıştır. Katılımcı kadınların hak arama konusunu hangi alanlarda veya ölçütlerde algıladıkları incelenmiştir. Bu bölümde, kadınların haklarını algılama ve sonrasında harekete geçebilme durumlarında kooperatiften sonra ki süreçte nasıl hareket ettikleri çalışma için fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmaya katılan katılımcıların, haklarını arama ve ulaşabilme sonrasında sorunlarını çözebilme durumlarına verilen yanıtlar incelendiğinde kadınların daha bilinçli oldukları gözlenmiştir. Katılımcılar, konu hakkında bilgi sahibi olmadığı durumda profesyonel bir hukukçu veya avukata ulaşabilme durumunun kooperatif sonrasında daha kolay gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Kendi aralarında da kooperatif içerisinde ki iş ve maddi açıdan yürütülen süreci daha sağlıklı yürüttüklerini, herkesin sahip olduğu hakkın verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcı Leyla, haklarını öğrenmek ve diğer kadınların da pekiştirmesini sağlamak amacı ile toplantılar düzenleyip konu üzerine konuştuklarının ifade etmiştir. Daha çok kadınlarla ilgili çalışmalar yaptığını, “kesinlikle o hakkı boşta bırakmıyor” şeklinde güçlü bir ifadeyle vurgulamıştır. Kooperatif yaşamının öncesinde de haklarını aradığını fakat nasıl bir, bir ifade kullanması gerektiği yönünde bilinçli hareket etmediğini aktarmıştır.

Hakkını savunurken çok sert savunuyormuşum, savunuyordum, yine savunuyorum hakkımı ama çok sert savunuyordum, suçlayıcı dil kullanıyordum, sen vermezsen de ben söke söke alırım diyor diyordum ama halbuki öyle değil, kimse yok ediyor, alamıyoruz. Mesela bazen böyle net gittiğimiz halde de alamıyoruz ama şurada karşıdaki de biliyor ki biz onun farkındayız. Biz bunu biliyoruz. Yani kandırma yoluna gitmiyor yani onu ondan evet kooperatiften önceki süreçte de haklarımı arıyordum ama çok sert, çok öteki dil kullanarak ediyordum ama burada onu hayır, net olmak ne istediğini bilmek yani kendi haklarına sahip çıkmak... (Leyla, İlkokul, Ev kadını, 62).

Katılımcı Nur ise, haklarını arama ve ulaşabilme durumunu kendi iç işleyişlerinden örnekler vererek ifade etmiştir. Kooperatifi işleyişi açısından daha profesyonel ve daha hakkaniyetli bir iş yeri anlayışı olduğunu aktarmıştır.

Burada çok güzel bir şeffaflık var ama bu bizim sayemizde değil, kurulduğundan dönem yani çok eskiden gelen bir sistemleri var mesela cuma günleri ya da ayda bir gün mutlaka burada bir yüzleşme oluyor ve orada mesela siz bir şey gördünüz ve rahatsız oldunuz. Burada bir yemek pişirilmiş satış yapılmış bir örnek, gerçek bir örnekten veriyorum işte herkes yemek yapmış ve bu yemekler satış yapıp bir kermes gibi bir yerde satıldı. Bir kap sarmanın yok olduğu söylendi. Şimdi o

kadar net ki bizim burası şeyi kaldırmaz hani bu buradaysa buradadır, bu nereye gitti? Herkes bilmek zorundadır (Nur, Ön lisans, Ev kadını, 40).

Emel, haklarını arama konusunda kooperatiflerinde böyle bir sürecin gündem olmadığını dile getirmiştir. “Bizim aramızda kooperatif yönetimi olarak da bu konuda çok fazla söyleyebilecek bir şeyim yok açıkçası” (Emel, Lisans, Ev kadını, 48). Gönül haklarını arama ve ulaşabilme sorusunu kooperatif içerisindeki ödemek zorunda oldukları vergiler çerçevesinde değerlendirmiştir. “Şimdi en son şöyle, en son bu kooperatiflerin bir tarafıyla biliyorsunuz, şirket gibi birtakım vergiler vesaire var onlar ile ilgili bakanlıklara bir yazı yazılıyor, bunun altına imza atıyoruz” şeklinde ki ifadesiyle kadın kooperatiflerinin vergi ödemesinden muaf tutulması ile ilgili çalışma yaptıklarını aktarmıştır (Gönül, Lisans, Emekli, 64).

Mesela belediyelerle ilgili bir şey olduğunda biz belediyeye iletişime geçiyoruz. Muhtarlarla iletişime geçiyoruz. Yani kooperatif öncesinde yani bir şey olduğunda kiminle konuşacağımızı bilmiyorduk şimdi daha doğru kişilere gidebiliyoruz, mesela bir yere tümsek yapılması gerekiyordu önceden olsa yapılması gerektiğini bile düşünmezdim (Meltem, İlkokul, Tekstil, 36).

Katılımcı Meryem, bir sorun yaşadıklarında ya da haklarının aramaları gereken bir durum geliştiğinde bu sorunu nasıl ve kimlerin desteğiyle çözebileceklerini kooperatif ile birlikte çözebilir hale geldiklerini ifade etmiştir. Belgin ise Meryem’in ifadesine benzer bir şekilde, bir sorun olduğunda kooperatif içerisinde verilen eğitimlerle sorunu çözmek adına çözüm kaynağını daha doğru bir şekilde bulabildiklerini “Bu eğitimler sayesinde bir sorun olduğunda daha doğru adrese gidebiliyoruz” ifadesiyle paylaşmıştır (Belgin, Lise, Satış danışmanı, 58). Serap’ta Belgin ve Meryem’in düşünceleri ile aynı şekilde sorunların çözümlerini daha profesyonel ilerletebildiklerini ifade etmiştir.

Yani haklarınızı arama konusunda şu ana kadar öyle bir sıkıntı yaşamadık. Yaşama durumu olsa dahi bir avukatımız var, gönüllü avukatımız var o bizi yönlendirebiliyor, destek veriyor. Ama kadınlarımız için söylersem daha

bilinçliler, nereye ve nasıl gitmeleri konusunda bilinçlendiriyoruz, gerekirse bizlerde destek oluyoruz zaten (Serap, Lise, Sivil toplum gönüllüsü, 66).

Yani orada şöyle bir şey diyebilirim ne kadar bilgili olursak bilelim bir hukukçu kadar şey bilmiyoruz. Bir hukukçu ve haklarımızı bilmiyoruz ya da bir psikolog kadar travmanın etkisinin ne olduğunu nasıl çıkabileceğini bilmiyoruz. Burayla beraber birkaç atölye düzenledik o esnada bir fark ettiğim şeyleri oldu (Feriha, Yüksek lisans, Eğitimci, 41).

Feriha, kooperatif ile birlikte haklarını arama ve ulaşabilme sorusuna daha profesyonel kişilerden destek almam gerektiği konusunda daha bilinçli olduğunu vurgulayarak aktarmıştır. Emine’de benzer bir ifadeyle haklarını ararken veya sorun yaşarken nereden destek alması gerektiğini kooperatife katılımı sonrasında öğrendiğini açıklamıştır.

Hakkımı arayacağımı nasıl arayacağımı belki tam bilmiyorum ama bir şey olursa biliyorum ki buradaki kadınlar ablalarım bana yardımcı olurlar beni de seviyorlar sağ olsunlar yani onların yardımcı olacağını biliyorum sonra işte bir şey olduğunda işlemi yaptırmak için nereye gideceğimi ya da nereye bağlanacağımı öğrendim işte böyle (Emine, İlkokul, Tekstil, 43).

Perihan, haklarını arama konusunda daha cesaretli olduğunu ifade etmiştir. Diğer katılımcıların görüşlerinden farklı olarak, kooperatif içerisinde ki kadınların varlığının kendisine destek olduğunu vurgulamıştır. Sorunları çözüme ulaştırma noktasında daha profesyonel kişilere kooperatife dahil olma sürecinden sonra mümkün olduğunu aktarmıştır.

Biraz daha cesaret verdi kooperatifte olmak bizi cesaretlendirdi. Biraz daha gözü kara olduk. Arkanızda bir grup, ekibin desteği olunca biraz daha cesaretli oluyorsunuz. Bu konularda daha önde gidiyorsunuz. Birde şöyle bir şey oluyor mesela bir konuda destek alacağınız kişilerde değişiyor aslında profesyonel birinden destek alabiliyoruz kendi çözemediğimiz konularda kurumsal olduğumuz için bu şekilde (Perihan, Lise, Emekli, 64).

Ayten haklarını arama durumunu, Türkiye’ye daha yeni yaşamaya başlamasından dolayı çekimser karşıladığı “Buradaki tanışık olduğum insanlarla işte düşünürsem bana yardımcı oldukları için çünkü daha iyiyim bir şey olduğunda konuşabiliyorum...” ifadesiyle anlaşılmıştır (Ayten, Lisans, Tercüman, 40). Canan ise, kooperatif yaşamı öncesinde de haklarını bildiğini fakat “bir sorun olduğunda akıl alabileceğim insanlar çoğaldı” şeklinde ifade etmiştir (Canan, İlkokul, Aşçı, 53). Gülşen’de Ayten’in görüşleriyle benzer bir şekilde “İstanbul’a ilk geldiğimizde ne yapacağımızı bilmiyorduk burası hayatımı kolaylaştırdı bir şey olduğunda sorabiliyorum falan...” şeklinde kooperatif içerisinden destek alabildiğini ifade etmiştir (Gülşen, İlkokul, Ev kadını, 38).

Firdevs, kooperatife dahil olmak ile çevresinin genişlediğini ve bu anlamda bir sorun yaşadığında farklı destek alma durumunun arttığını ifade etmiştir. Sorun çözme kabiliyeti açısından kooperatifin geliştirici bir etkisinin olduğunu vurgulamıştır.

Yani önceden ailem vardı arkamda şimdi arkadaşlarım var birçok kadın tanıdım farklı meslekleri olan hepsinden farklı bir şey öğreniyorum. Kendimi geliştirdim burada yani kendi sorunumu çözebilirim az öncede söyledim özgüvenim yerine geldi (Firdevs, Lise, Ev kadını, 42).

Çalışmanın bu bölümünde, kadınların kooperatif sonrası yaşamlarında haklarını arama ve sorunlarını çözme noktasında daha bilinçli oldukları ve kooperatif ile oluşturdukları sosyal çevre sayesinde, sorunlarını çözme ve hak arama durumunda profesyonel birisine daha kolay ulaşabildikleri anlaşılmıştır.

5.3. Kooperatife Üyelik ile Yaşanan Genel Değişim: “Burası benim çıkış yolum.”

Çalışmanın bu bölümünde, kadınların kooperatife aktif üye olduktan sonra hayatlarında bir değişim yaşanıp yaşanmadığı ele alınmıştır. Kooperatif sonra ki yaşamlarını değerlendirmeleri amaçlanmıştır. Katılımcı kadınların, hayatlarında yaşanan değişimler var ise hangi alanla, nasıl değişim olduğu ve kadını hayatını ne ölçüde etkilediği araştırılmıştır.

Görüşmeye katılım sağlayan on dört kadının on üçü kooperatife üye olduktan sonra hayatlarında değişim yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Yaşanan değişim deneyiminin daha çok duygusal açıdan yaşandığını ifade etmişlerdir. Değişim yaşamayan katılımcı ise kooperatifte fiziksel olarak bulunamayışından, kooperatif hizmetini internet üzerinden sağlamalarından dolayı olduğunu aktarmıştır. Katılımcılardan değişim yaşandığını ifade eden kadınlar ise, ekonomik açıdan değişim yaşandığını aktaran kadınlarda olmuştur.

Katılımcı Leyla, “Kooperatife dahil olmanın sizin hayatınızda nasıl değişim yarattığını düşünüyorsunuz?” sorusuna yanıt olarak değişimi “çok büyük şeyler değişti” olarak ifade etmiştir. Hayata karşı yaklaşımının değişiminin çok belirgin olduğunu vurgulamıştır. Yaşanan bu değişimi hane içerisinde çocuklarının ve eşinin de fark ettiklerini dile getirmiştir.

Benim hayatımda çok büyük şeyler değiştirdi yani bakış açımı değiştirdi, yaklaşımımdı değiştirdi, ön yargılar mı değiştirdi, çok büyük değiştirdi. Yani kendi kendimde gördüğüm ve çocuklarımda eşimin bende gördüğünü çok büyük şeyler değiştirdi benim açımdan ki ben sosyal ortamda gelen bir kadını ama okumamış olsam da çevrem hep sosyal idi. Hep böyle iletişimi iyi sağlam olan insanlardı ama ona rağmen mesela şiddetin türlerini burada öğrendim. Öteki dili kullanmayı burada öğrendim. Söylediğim lafın öteki olduğunu anlamadan onu burada öğrendim. Yani bu [kadınlara destek veren kurumun adı] bana büyük eğitimleri bana o kadar güzel şeyler kattı ki, iyi ki de diyorum ki onlarla tanıştık, iyi ki kooperatifi kurduk. Benim gibi çok kadın ya 4 tane kız yetiştirdim, büyüttüm işte... (Leyla, İlkokul, Ev kadını, 62).

Katılımcı Nur, kooperatife üyelik ile yaşanan değişimi duygusal boyutuyla değerlendirmiştir. Empati yapabilmesinin kooperatif ile geliştiğini aktarmıştır. Kooperatif içerisinde deneyimlediği duygulardan bahsederek, daha pozitif birisi olduğunu belirtmiştir.

Ya ben zaten çok sosyaldim, daha sosyal oldum ama daha çok empatim yükseldi. Yani bu biraz da herhalde içinde çocukluktan gelen bir durum, farklı bakma durumu oluyor ya mesela hiç olmasaydı bile burada o gözüm açılırdı herhalde

yani bir ötekini düşünmek, kendini dışında da birine bir şey yapabilme duygusu, o yardımlaşma bende en çok o yardımlaşmanın hayatıma pozitif bir enerjisi olduğunu düşünüyorum. Hani bunu şey gibi değil yani sadaka verdim, iyilik yaptığım anlamında değil. Ben gerçekten işe yarar bir şey yapmaya çalışıyorum birileriyle ilgili iletişim kuruyorum ama hep kazan kazan yani ben yapıyorum ama çok da güzel şeyler kazanıyorum. Eve gittiğimde mutlu gidiyorum. Çocuklarıma daha pozitif oluyorum (Nur, Ön lisans, Ev kadını, 40).

Katılımcı Emel ise, Nur ve Leyla'nın ifadelerinden farklı olarak kooperatife dahil olma süreci ile yaşanan değişimi daha ekonomik açıdan değerlendirirken, kooperatif içerisinde olan dayanışma ile kurulan arkadaşların da önemli olduğunu vurgulamıştır.

Çok fazla değişim yarattı. Nasıl tarif edebilirim bunu size bir kere bir kadın çalışmasının içinde olmak çok güzel bir şey. Kooperatifi kurarken içinde yapının içinde olmak ve işe sıfırdan başlayıp sonrasında şu anda pek çok kadın çalışanı olan bir kuruma dönüşmesi kooperatifin çok tatmin edici bir şey. Tabii ki çok güzel bir şey. Bir de şöyle bir şey var, kadınların hem ekonomik olarak güçlenmesi sağlandığı gibi pek çok kadının çalışıyor burada ama aynı zamanda müthiş bir dayanışma içinde çalışıyorlar. Birbirleriyle yaşamsal anlamda pek çok şeyi paylaşıyorlar. Çok geniş bir ağda dostluk ağı kuruldu burada yani. Pek çok arkadaşlık gelişti bu çok uzun en önemlisi (Emel, Lisans, Ev kadını, 48).

Gönül, kooperatif içerisinde olmak ile hayatındaki değişim ilişkisini ekonomik açıdan ele alırken “üretmek iyi bir şey” söylemiyle ürettiği ve aktif olduğu için mutlu hissettiğini vurgulamıştır (Gönül, Lisans, Emekli, 64). Gönül'ün düşüncelerinden farklı olarak Meltem, kooperatifin maddi boyutundan daha önemli manevi boyutu ile değişim yaşadığını belirtmiştir. “... insan kazandırması benim bana en büyük zenginlik oldu” (Meltem, İlkokul, Tekstil, 36). Belgin ise, “...hep ne çok güzel şöyle bir işe yaramak” ifadesiyle kooperatif içerisinde çalışarak mutlu hissettiğini vurgulamıştır (Belgin, Lise, Satış danışmanı, 58).

Katılımcı Serap, yaşanan değişim deneyimini ekonomik ve duygusal boyutlarıyla ifade etmiştir. Ekonomik olarak kadının özgür hissetmesini sağladığını ve üretmeye başlayınca da kadının kendisiyle gurur duyduğunu vurgulamıştır. Ekonomik boyutuyla özgür olmayı “eşim bana para versin” diye beklentisinin olmamasını “özgürlük” olarak nitelendirdiği görülmüştür.

Kooperatif beni ve benim çevremdeki hanımefendileri kadınları çok yönlü yani bir kere ekonomik yönde bir kendinizi özgür hissediyorsunuz. Ekonomik yönde özgür hissedince her şeye daha rahat katılım sağlayabiliyorsunuz çünkü cebinizde paranız var. Kooperatif aracılığıyla birtakım ürünlerinizi satabiliyorsunuz, boş kalmıyorsunuz sürekli bir şey üretmeye çalışıyorsunuz. Üreten bir insan olmak, üreten bir kadın olmak ayrıca bir gurur. Kimseye muhtaç olmadan yaşamının bu gururunu yaşamak. Yani eşim bana para versin veya çocuklarım bana para versin diye düşünmüyorsunuz. Bu da zaten belli yaştaki kadınların kooperatiflerde olması hani meslek sahibi olmamış ve ev hanımı diyelim daha doğrusu olmuştaki emekli olmuş. Bunların daha iyi olması. Kadının en başta ekonomik yönden güçlenmesi ve toplumsal sorumluluğun bilincinde olması ve en çok ben mesela şu anda her kadından kendimi sorumlu hissediyorum ve onunla o kadının bir sıkıntısı varsa o sorunu çözün çözmeliyim diye düşünüyorum (Serap, Lise, Sivil toplum gönüllüsü, 66).

Feriha, kooperatife dahil olmak ile hayatında yaşanan değişim sorunu duygusal karşıladığını ifade etmiştir. Kooperatif ile hayatı arasındaki deneyimleri düşündüğünde “burası benim çıkış yolum” diyerek çarpıcı bir açıklama yapmıştır.

Bu biraz şey değişik bir soru, duygusal tarafımdan geldi. Yani burası benim ruhum yani ilk 6 yıl önce projelendirdiğimde, öyle tanımlamıştım adını ve gerçekten ruhumun yansıdığını düşünüyorum. Adım adım,ilmek ilmek aslında kadınlara başka bir dünya mümkünü vermeye çalışıyoruz. Üretirsen eğer karşılığı alabilirsiniz vermeye çalışıyoruz. O yüzden tek cevabım yani burası benim çıkış yolum (Feriha, Yüksek lisans, Eğitimci, 41).

Katılımcı Emine ise, kooperatifin hayatını büyük ölçüde değiştirdiğini vurgulamıştır. Emine uzun süredir aktif çalışma hayatında olmaması nedeni ile kooperatifte sosyalleşme ve farklı deneyimler yaşama durumlarından dolayı,

kooperatife gitmeyi “sevdiğim birinin evine gidiyor gibi hissediyorum” diyerek çarpıcı bir açıklaması olmuştur. Perihan’ın ise Emine’nin ifadelerine benzer bir ifadeyle kooperatife gelirken nasıl mutluluk duyduğunu vurgulamıştır. Kooperatif ile hayatındaki değişim deneyimini duygusal boyutuyla değerlendirmiştir.

Sürekli evde olduğum için yani bana çok değişim olduğunu diyebilirim. Çünkü hep evdeyim akrabalar belli, komşular belli. Burada farklı insanlar görüyorsun, eğitime gidiyorsun ne biliyim, yararlı şeyler yapılıyor ediliyor o yüzden iyi hissediyorum kendimi. Yani kooperatife gitsem sevdiğim birinin evine gidiyor gibi hissediyorum, ama işte çocuklardan sürekli gidemiyorum aslında. (Emine, İlkokul, Tekstil, 43).

Ben 20 yıl devlet memurluğu yaptım ve 20 yıl boyunca her gün işe giderken Allah kahretsin bugün gene işe gidiyorum diye gittim ama kooperatife dahil olduktan sonra evden çıkarken Allah’ım bugün gene kooperatife gidiyorum diye sevinerek geliyorum böyle bir artısı var. Buraya gelmek, burada bir şeyler yapmak, değer üretmek, birilerine faydalı olmak bize çok iyi geliyor. Biz en çokta bu tarafındayız aslında, para kazanma tarafı çok ilgilendirmiyor bizi, ama tabii ki para olunca çok daha iyi oluyor. Bir de biz sosyal kooperatifiz kâr payı dağıtmıyoruz. Sadece yapılan işlerden çalışanlar çalıştığı kadar para alıyor. Böyle olmasına rağmen birde üstüne para vererek geliyoruz yani bazen (Perihan, Lise, Emekli, 64).

Ayten, hayatındaki değişim durumunu duygusal ve dayanışma yaşanmasından dolayı hayatında yaşadığı kolaylıklardan bahsederek değerlendirmiştir. Canan’da yaşanan boyutu duygusal açıdan değerlendirmiştir. “Manevi açıdan etkisi çok oldu ben zaten çalışan biriydim yine çalışıyorum ama burada daha anlayışlı daha düşünceli oldum” açıklamasıyla kooperatifin duygusal açıdan gelişime ve değişime katkı sağladığını ifade etmiştir.

Ben İstanbul’u burada olmasam bu kadar iyi öğrenemezdim sanırım çünkü yol bilmiyorduk. Buradakiler çok yardımcı oldular her şeye şu anda her yerine rahatlıkla gidebilirim. Kötü hissetmedik burada (Ayten, Lisans, Tercüman, 40).

Katılımcı Gülşen ise, kooperatif sayesinde çalışabildiğini ve eşinin çalışmasına karşı olduğunu vurgulamıştır. “Burada sadece kadın olduğu için pek bir şey diyemedi sonra ilk başta az geldim sonra arttı şimdi hep buradayım benim için iyi oldu” açıklamasıyla kooperatifi çalışabilme durumunun olması yani ekonomik açıdan da değerlendirmiş olmaktadır (Gülşen, İlkokul, Ev kadını, 38). Firdevs, kooperatiften önceki hayatını “sıkıcı” olarak ifade etmektedir. Kooperatif ile hayatı arasındaki yaşanan değişimi ekonomik açıdan değerlendirmiştir. Kooperatiften maddi kazanç sağlayabilmesi ile mutlu hissettiği görülmüştür.

Kooperatife dahil olmadan önce sıkıcı bir hayatım vardı evde hem de maddi imkansızlıklarla boğuşuyordum ama şimdi buraya gelmek bir şeyler üretmek maddi yemek çorbamı kaynatmak diyebilirim sanırım buna kendime olan özgüvenimi yerine getirdi. Haliyle faydalı bir insan olabilmek, aileme maddi açıdan destek olabilmek beni mutlu ediyor. Çocuğuma bir katkıda bulunabilmek anne için en güzel duygu (Firdevs, Lise, Ev kadını, 42).

Katılımcıların verdiği yanıtlar incelendiğinde, kadınların kooperatif ile yaşanan genel değişiminin duygusal açıdan olduğu anlaşılmıştır. Kadınların, kooperatif ile daha farklı deneyimler elde edebilmeleri ile bu deneyimler sonrasında kendilerini daha iyi, daha özgüvenli hissettikleri görülmüştür. Kooperatif içerisinde daha sosyal olmaları ile daha mutlu olmaları ve bunun çevresindeki insanlara etki ettiği görülmektedir.

SONUÇ

Kadın kooperatiflerine aktif üyeliği olan kadınların, kooperatife dahil olma sürecini nasıl deneyimledikleri, yaşanan süreci nasıl anlamlandırdıkları ve süreç sonrasında yaşanan değişim deneyimleri anlamlandırma şekillerine yönelik yürütülen bu çalışmada, elde edilen verilen üç başlık altında kategorilere ayrılmıştır. Bu kategoriler; kooperatife dahil olma süreci ile birlikte kooperatifin işleyişi ve kadının bu işleyişte neler deneyimledikleri anlamaya yönelik olmuştur. İkinci kategori ise kooperatife dahil olduktan sonra edinilen deneyimler ile güçlendirme ilişkisine etkisinin incelenmesi ve üçüncü kategori ise kooperatif ile birlikte hayatlarında yaşanan değişimleri nasıl algıladıkları, kooperatifin bu anlamdaki rolünü incelemektir.

Çalışmaya katılan katılımcıların ağırlıklı olarak evli ve ev kadını, en az bir çocuğa sahip oldukları ve farklı eğitim seviyelerine sahip oldukları belirlenmiştir. Katılımcıların eğitim seviyesinin ağırlıklı olarak ilkokul ve lise olduğu tespit edilmiştir. Görüşme gerçekleştirilen birçok kadının, kooperatif öncesinde çalışma hayatında yer almış olmalarına rağmen, evlenip çocuk sahibi olduktan sonra çocuklarına bakıcı bulma veya birisine baktırma açısından imkân elde edemedikleri için aktif iş hayatlarını sürdürememişlerdir. Buna göre, katılımcıların iş hayatlarına devam edememeleri ya da düzenli işlerde çalışamamaları; ücret eşitsizliğinin olması, toplumsal cinsiyet rollerinde yaşanan eşitsizlikten kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Kooperatif öncesinde çalışma hayatı olan, sonrasında aktif çalışmayı devam ettiremeyen kadınların öncesinde daha kısa zamanlı işler olan ev işleri, satış danışmanlığı, tercümanlık gibi işlerde çalıştıkları tespit edilmiştir.

Kooperatife üye olan kadınların, dahil oldukları kooperatifin işleyişini ve bu işleyişteki sürecin yönetiminde nasıl rol aldıkları incelendiğinde, kooperatifin yatay organizasyon yapısına sahip oldukları görülmektedir. Kooperatifin belirli sürelerde seçilerek görevlendirilen yönetim kurulu ile yönetildiği, karar alma durumlarında tüm kadınların katılmasına önem verildiği ve karar alma süreçlerinde olumlu veya olumsuz her kadının düşüncesinin dikkate alındığı anlaşılmaktadır. Yönetim kurulunun belirli sürelerde değiştiği ve her kadının farklı görevlerde, farklı deneyimlere sahip olması gerekliliği ile kadınlara yönetici olma imkanı verildiği görülmüştür.

Katılımlara kooperatif içerisinde olan kadınlarla yaşadıkları ilişki deneyimleri sorulduğunda, kadınların birbirleriyle olan ilişkilerini güzel ve zaman içerisinde daha bağlı bir hale geldiği görülmüştür. Kooperatif içerisindeki ilişkiler, daha faydalı ve daha güvenli bulunmuştur. Kadınların ilişki yaşama deneyimlerinde dikkat çeken husus birbirleriyle iletişimsel sorunlar yaşadıklarını ifade ederken, olumsuz durumlar üzerinde durmadıkları, daha çok birbirlerine destek olduklarından anlaşılmıştır. Kooperatif içerisinde ki ilişkilerde daha yapıcı olmaya çalıştıkları ve bu gelişimi hane içerisinde ki ilişkilerinde de yansıtmışlardır. Katılımcıların kooperatif içerisindeki sorunlara bakış açıları ve deneyimleri sorulduğunda, iletişimsel sorun yaşandığı belirlenmiştir. Kooperatife dahil olan kadınlar, sorunları daha çok iletişimsel algılamaktadır. Kooperatif ile iletişimsel sorunları çözme noktasında neler yapabilir konusunun üzerinde durmuşlardır. Kooperatif aracılığıyla eğitimler alarak, birbirleriyle ve hane içerisinde daha sağlıklı iletişim kurmuşlardır.

Bulguların ikinci kategorisinde yer alan kooperatif ve güçlendirme ilişkisi ekonomik, sosyal ve politik yönleriyle değerlendirilmiştir. Katılımcılar, kooperatife aktif üyeliğin ardından para kazanma ve harcama durumunda daha rahat hareket edebilmektedir. Kooperatifin işleyişinin, ürettikçe gelir etme şeklinde olmasından dolayı üretme ve kendilerini başka alanlarda geliştirme isteklerini arttırmaktadır. Kadınlar eğitim almadan, el becerileriyle yaptıkları ürünlerin karşılığını alabildikleri için kooperatifi bu noktada alternatif bir ekonomi aracı olarak görmektedirler. Katılımcılar, yakın çevrelerinde evlerinden çıkamayan, çalışma imkânı verilmeyen kadınlara da yol gösterici olmak istemektedir. Buna bağlı olarak, kadınların toplumsal açıdan daha faydalı olma istekleri görülmektedir. Dezavantajlı grup olan kadınların, yaşamlarındaki hane ve iş dengesinin kooperatif ile bozulmayacağını düşünmekte. Diğer işlerde yaşanan uzun mesaili çalışma saatleri, ücret dağılımının eşit olması durumlarının kooperatifte yaşanmamasından dolayı tercih etmişlerdir. Katılımcıların ekonomik durumlarını değerlendirmeleri için sorulan soruda, kadınlar elde ettikleri gelirler iş almaları ve aldıkları işin paylaştırılması gibi faktörlere göre değişiklik göstermesinden dolayı sistemli bir şekilde kazanç elde etmedikleri ve buna bağlı olarak kazançlarının düşük bir düzeyde olmaktadır. Kooperatif içerisinde düşük gelir elde etmeleri ve kooperatiflerin yapısının esnek zamanlı çalışmaya uygun olmasından kaynaklı başka işte de çalıştıklarını veya çalışabileceklerini ifade etmişlerdir. Çocuğu

olan katılımcıların, kooperatifte esnek zaman ile çalışabilme imkanlarının oluşu, kooperatifte uzun soluklu çalışabilmelerine neden olmuştur. Kadınların elde ettikleri gelirlerinin düşük düzeyde olmasına olumsuz yaklaşımları olmadığı görülmüştür. Elde ettikleri gelirler ile kişisel gereksinimlerini giderildikleri, hane içerisine yardım edebildikleri ve çocuklarının isteklerine cevap verebildiklerini ifade ettikleri görülmektedir. Aktif iş hayatında kısa dönem çalışması olan kadınların ekonomik anlamda değişim yaşandığını ederken, daha öncesinde uzun soluklu çalışma hayatında olan kadınların kooperatifte kazandığı geliri öncesinde de elde etmiş olmasından dolayı ekonomik yaşamlarında bu nedenlere bağlı olarak değişim yaşanmamıştır.

Katılımcıların, kooperatif ve güçlendirme ilişkisinin diğer bağlamı olan sosyal yönden güçlenme etkisi belirlenmiştir. Katılımcılardan uzun süredir aktif iş hayatında olmayan kadınlar, gündelik hayatlarının büyük çoğunluğunu evde ve çocuk bakımında geçirmişlerdir. Yapılan çalışmada çocuk bakımı, toplumsal yapı kaynaklı kadına atfedilmiştir. Yaşanan bu durum kadının hayatında çalışmak için engelleyici olduğu tespit edilmiştir. Kadınların gündelik hayatlarını evde geçirmeleri kendilerini daha özgüvensiz, faydasız, bihaber ve daha içe kapanık hissetmelerine neden olmuştur. Kadınların hissettikleri bu duygular, toplumsal normların içerisinden çıkamamalarından ve çevresinden devamlı olarak bu şekilde etkileşim almasından kaynaklanmaktadır. Kadınlar kooperatif içerisine üzerindeki rollerle rahat bir şekilde gelip çalışmayı tercih edebilmesinden dolayı üzerine giydirilmiş rolden sıyrılabilirdiği ve bu anlamda olumlu değişimin yaşandığı görülmektedir.

Katılımcılar para kazanma durumu ile özgüven sahibi olduklarını dile getirirken, sosyal ilişkiler kurma açısından daha fazla insanla tanışıp, bulunduğu yakın çevre profilinden çıktığı için iletişimlerinin güçlendiği ve daha özgüven sahibi oldukları görülmüştür. Kooperatif içerisinde gelişen durumlar ile farklı etkinliklerde bulunmaları, farklı kurumlar ile iletişime geçmeleri ve her gün farklı insanlarla konuşma durumları ile kadında güçlenme ilişkisi kök salmaya devam etmiştir. Buna bağlı olarak kalıplaşmış ve üzerine giydirilmiş rollerinden sıyrıldığı görülmektedir.

Kooperatifin ilkelerinde var olan dayanışma duygusu, görüşmeler yapılırken de gözlenmiştir. Kooperatif içerisinde birbirleriyle olan ilişkilerin sıcak ve samimi olduğu anlaşılmıştır. Kooperatif içerisinde sadece ekonomik açıdan bulunmadıklarını

farkındalar, yardımlaşma isteklerinin fazla olduğu ve bu alanda çalışmalar sürdürdükleri görülmüştür. Yardımlaşma ve dayanışma içerisinde olmaları onların kendilerini iyi hissetmelerine neden olmaktadır. Bu duyguların kooperatifler içerisinde yoğun yaşanması, kendilerini daha güvende hissettikleri anlaşılmıştır.

Katılımcıların hane içerisinde söz sahibi olma hususunda, kooperatife dahil olma sürecinden sonra yaşanan değişim sorgulamasında, anlamlı ilişki bulunamamıştır. Kadınların hane içerisinde, kooperatif önceki yaşamlarında da söz sahibi oldukları belirlenmiştir. Hane yönetimi konusunda ise kooperatifin kadınları iletişimsel ve farklı alanlarda geliştirmeye imkan sağlamasından dolayı anlamlı ilişki görülmüştür. Kadınların kooperatif sonrası yaşamlarında, hane yönetiminde daha bilinçli hareket etmektedirler ve hane içerisinde daha sağlıklı iletişim kurmaktadır.

Politik açıdan güçlenme ilişkisi olarak oluşturulan kod ile, kadının toplumsal konumunu anlamlandırma, harekete geçebilme ve haklarını arayıp, ulaşabilme durumların da kooperatif sürecinden sonra anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Kadın, kooperatifin dinamiklerinde olan dayanışma ve yardımlaşma ruhuyla toplumsal süreçlerde de yer almaya başlamıştır. Toplumsal konuların artık kendisiyle de ilgili olduğunu kanıksamıştır. Bu şekilde yaşanan değişim ile çevresinde yaşanan olumlu veya olumsuz konularla ilgili harekete geçebilme durumunu, faydalı ve işe yarar hissetmek olarak algılamışlardır. Toplumsal konularda daha dar pencereden bakarken, daha duyarlı ve daha geniş perspektiften bakabilmişlerdir.

Haklarını arama ve ulaşabilme konusunda kooperatif içerisinde birçok kadından destek alabilmesinden ve kooperatif içerisinde bu konuların rahatlıkla konuşabilmesinden dolayı daha bilinçli ve özgüvenli hareket edebilmekteler. Kooperatif ile farklı kurumlar ve farklı meslekleri icra edebilen insanlarla tanışabilmelerinden dolayı bir sorun karşısında destek alacakları insan sayısının arttığı ve süreci daha profesyonel yürütebildikleri görülmüştür.

Çalışmanın üçüncü kategorisinde yer alan, kooperatife dahil olma süreci ile hayatlarında yaşanan değişimi kadın gözünden değerlendirilmesi istenildiğinde, çalışmaya katılan katılımcıların on üçünün değişim yaşandığı belirtmiştir. Katılımcılardan birinin değişim yaşanmasının sebebi ise fiziksel olarak kooperatif hizmeti vermemelerinden kaynaklanmaktadır. Bu bölümde, kadınların kooperatiftan

sonraki yaşamlarını genel itibariyle nasıl değerlendiklerini anlamak oldukça önemlidir. Katılımcıların, hayatlarına kooperatifin girmesiyle değişim yaşadıkları görülmüştür ve bu değişimin sosyo-ekonomik ve politik alanlarda olmak üzere her alanda yaşandığı belirlenmiştir.

Toplumsal norm açısından, kadının konumu değerlendirildiğinde, kadının üstünde zorlayıcı ve “mahalle baskısı” kaynaklı üzerine atfedilmiş roller bulunmaktadır. Kadının rollerinin kuşaklar boyunca devam etmesi, kadının hayatına kendi istediği şekilde yön vermesini ve rollerini yönetmesini zorlaştırmaktadır. Ev işlerinin ve çocuk bakımının kadının sorumluluğunda görülmesi, iş hayatında insana yakışır şartlarda çalışma imkânı elde edilmemesi kadının geri planda kalmasına neden olmuştur. Kadının rolleriyle birlikte çalışma hayatını sürdürebilmesi ve sonrasında yaşanan güçlenme, kooperatifler aracılığıyla sağlanmaktadır.

Bu çalışmada, kadınların kooperatife aktif üye olmaları ile yaşamlarında daha özgüvenli, daha bilinçli ve daha duyarlı oldukları görülmüştür. Kooperatif ile birlikte dezavantajlı kadınlar, sosyal çevrelerini genişletebilmiş ve kendilerini geliştirme imkanına daha kolay ulaşabilmişlerdir. Kadının işgücüne ulaşabilmesi ve sonrasında edinilen deneyimlerle yaşanan güçlenmenin, kadının ailesinde de dinamiklerin değiştirdiğini ve toplumun kadına attığı yük haline getirilmiş rollerden çalışma hayatına ulaşabildikleri görülmüştür.

Son olarak çalışma, akademik ve toplumsal açıdan önemli fayda sağlamaktadır. Çalışmanın, “İstanbul” örnekleminde 6 farklı kadın kooperatifiyle yapılmış olmasının literatürdeki boşluğa katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda çalışmanın ortaya koyduğu kooperatiflere aktif üyelik ve güçlenme ilişkisinde yaşanan değişimler ve deneyimler ile diğer araştırmalara farklı alanları inceleme hususunda öncülük edeceği beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, F. (2010). Türkiye’de kadınların insan hakları: Uluslararası Standartlar, Hukuk Ve Sivil Toplum. *Kadın Hakları Uluslararası Hukuk ve Uygulama*, 13-22.
- Acar Savran, G. (2013). *Beden emek tarih diyalektik bir feminizm için*, Kanat Kitap.
- Aktaş, G. (2013). Feminist söylemler bağlamında kadın kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1), 53-72.
- Alikılıç, Ö. ve Baş Ş. (2019). Dijital feminizm: Hashtag’ in Cinsiyeti. *Fe Dergi*, 11(1), 89-111.
- Alptekin, D. (2011). Sokaktan akademiye: Kadın Hareketinin Kurumsallaşma Süreci. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 33-43.
- Arı, S. (2023). Kadın emeğinin örgütlenmesini feminist bir mesele olarak yeniden düşünmek. *Mülkiye Dergisi*, 47(1), 325-360. <https://doi.org/10.25064/mulkiye.1182070>
- Armağan, Ö. (2016). Ekonomik kalkınmada kooperatiflerin öneminin örneklerle değerlendirilmesi. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 13-22.
- Atasoy, Ö. A. (1991). Türkiye’de kooperatifçiliğin tarihi gelişimi, konut yapı kooperatiflerinin sorunları ve çözüm önerileri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (9), 171-188.
- Ayanoğlu, G. G. (2014). Kooperatiflerde toplumsal sorumluluk ilkesi ve yenilenebilir enerji kooperatifleri. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2012(12), 1-16.
- Bardakçı, Ş. ve Oğlak S. (2022). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksi ve Türkiye. *Toplumsal Politika Dergisi*, 3(1), 71-90.

- Baydur, H. ve Uçan G. (2017). Kadınların güçlendirilmesi ölçeğinin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması: Manisa Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(2), 7-28.
- Belge, M. (2016). *İstanbul gezi rehberi*. İletişim Yayınları.
- Bilgin, N. ve Tanıyıcı Ş. (2008). Türkiye'de kooperatif ve devlet ilişkilerinin tarihi gelişimi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2008(2), 136-159.
- Bozkur, B. (2020). Kadın psikolojik güç ölçeği: Ölçek Geliştirme Çalışması. *Fe Dergi*, 12(2), 15-31.
- Can, M. F. ve Sakarya E. (2012). Dünya ve Türkiye’de tarım ve hayvancılık kooperatiflerinin tarihsel gelişimi, iktisadi önemi ve mevcut durumu. *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*, 83(1), 27-36.
- Connell, R. (2000). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. Ayrıntı Yayınları
- Çalışır, G. ve Okur Çakıcı F. (2015). Toplumsal cinsiyet bağlamında sosyal medyada kurulan benlik inşasının temsili. *Turkish Studies*, 10(10), 267-290, <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8525>
- Çetin, H. (2009). Kalkınma sürecinde kooperatifçiliğin sosyal, ekonomik ve demokratik etkileri üzerine genel bir değerlendirme. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. 4(2), 35-50.
- Çilingir Ük, Z. (2019). Toplumsal cinsiyet stereotiplerinin kadınlar günü reklamları üzerinden değerlendirilmesi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (24), 1-16.
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye’de aile ve kadın emeği. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 86(3), 139-170.
- Demirci, S. (2018). Sigorta kooperatifçiliği: Türkiye Uygulaması. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(1), 387-418.
- Demirel, Z. H. ve Bakırtaş H. (2022). İş hayatında kadınların güçlendirilmesi ve aile ilişkisine etkisi. *Alanya Akademik Bakış*, 6(3), 3129-3158.
- Dökmen, Z. (2009). *Toplumsal cinsiyet*. Remzi Kitapevi.

- Duguid, F., Durutaş G. ve Wodzicki M. (2015). *Türkiye’de kadın kooperatiflerinin mevcut durumu*. The World Bank. https://aile.gov.tr/media/97717/turkiyede_kooperatifcilik_kadin.pdf
- Durgun, C. ve Oğuz Gök G. (2017). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında brics ve g7 ülkelerinin karşılaştırmalı analizi. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), 20-32, <https://doi.org/10.18221/bujss.288737>
- Erbay, E. (2019). Güç ve güçlendirme kavramları bağlamında sosyal hizmet uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(42), 41-64.
- Erol, A. (2021). Toplumsal cinsiyet kavramı bağlamında feminist yaklaşımların bir analizi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (53), 31-54.
- Everest, B. ve Yercan M. (2016). Kooperatif ortaklarının kooperatifçilik ilkelerini algılamaları üzerine bir araştırma: Tarım Kredi Kooperatifleri Örneği. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 53(1), 67-73.
- Geray, C. (1992). Kooperatifçiliğin Dünya'daki ve Türkiye’deki nicel gelişimi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 47(01), 427-441.
- Gömceli, N. (2023). Dördüncü dalga feminizm ve 21. yüzyıl İngiliz (feminist) tiyatrosunda görülen etkileri üzerine bir değerlendirme: #Metoo Örneği. *Theatre Academy*, 1(2), 135-161.
- Gül, M. (2013). *Modern İstanbul’un doğuşu*. Sel Yayıncılık.
- Güloğlu, T. ve Kokmaz A. (2011). Kooperatifçilik ilkeleri, küreselleşme ve kooperatifçilikte yeni eğilimler. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55(1), 811-831.
- Günay, G. ve Bener Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153(153), 157-171.
- Güneş, İ. (2019). Şehirlere küresel şehir endekslerinden bakış. *Strategic Public Management Journal*, 5(10), 111-130, <https://doi.org/10.25069/spmj.585811>
- Güneş, İ. (2020). *Küresel rekabette şehir endeksleri*. Nobel Yayın.

- Gürel, A. ve Balta Y. (2011). İstanbul'un göç olayı ve etnik hayat üzerine. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (1), 1-15.
- Irmaklıoğlu, T. ve Irk E. (2022). Türkiye'de kooperatifçiliğin tarihsel gelişimi. *Yönetim ve Örgüt Tarihi Dergisi*, 1(2), 102-115.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). *Günümüzde insan ve insanlar-sosyal psikolojiye giriş*, Evrim Yayınları.
- Kandemir, A. ve Sezgin Nartgün Ş. (2022). Toplumsal cinsiyet eşitliği ölçeğinin geliştirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12 (3), 1683-1702.
- Karakuş, G. (2022). Kadın kooperatiflerinin kadınların güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasındaki rolü. *Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 247-259.
- Karakuyu, M. (2010). İstanbul'un tarihsel topoğrafyası ve literatür değerlendirmesi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (16), 33-60.
- Karataş, A. (2022). Kadın kooperatifçiliği ve Türkiye'de kadın kooperatiflerine genel bakış. H. S. Eti. (Ed.), *Ekonomi, finans, işletme ve pazarlama alanında akademik çalışmalar-1* s. 101-113. Karadeniz Kitap.
- Kaya, E. ve Akbulut D. (2023). Kadın kooperatiflerinde yeni ürün geliştirme süreci ve tasarımcının rolü: Karabük Üreten Eller Kooperatifi Örneği. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 13(1), 119-133.
- Kaya, N. Ç. (2010). Farkındalık yaratarak kadını güçlendirme: Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Bir Kalkınma Modeli. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 117-143.
- Kaya, Ş. (2018). Kadın ve sosyal medya. *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, 17(2), 563-576.
- Kaylı Şaşman, D. (2016). Türkiye'de sosyal hizmetin toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilişkisi. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 4(45), 135-142.
- Kılıç, S. ve Aydoğan E. (2022). Türkiye'de kooperatifçilik ve toplumsal kalkınmadaki rolü. *Atatürk Dergisi*, 11(2), 45-50.

- Kırımlı, Y. (2014). Türkiye’de kadın ve erkeğin kırdaki ve kentte ulaştığı eğitim seviyesi. *Türk Coğrafya Dergisi* (31), 343-386, <https://doi.org/10.17211/tcd.38603>
- Koç, H. 2012. Genel kooperatifçilik ve kadına yönelik kooperatifler. *Ziraat Mühendisliği*, (358), 24-29.
- Koç, Y. (2010). Osmanlı dönemi İstanbul nüfus tarihi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (16), 171-200.
- Koçtürk, O. M. (2006). Türkiye’de kooperatiflerin vergilendirilmesi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 13(2), 119-136.
- Köse, Z. (2022). Kırsal kalkınmada tarımsal kooperatifçiliğin rolü üzerine bir inceleme. *Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 33-42.
- Kuban, D. (1970). İstanbul’un tarihi yapısı. *Mimarlık Dergisi*, 5, 25-48.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Majurin, E. (2012). How women fare in East African cooperatives: the case of Kenya, Tanzania and Uganda. 23 Ağustos 2023 <https://researchrepository.ilo.org/esploro/outputs/report/How-women-fare-in-East-African/995219316102676> adresinden edinilmiştir.
- Michel, A. (1993). *Feminizm*. İletişim Yayınları.
- Mülayim, Z. G. (1995). *Kooperatifçilik*. Yetkin Yayınları.
- Neuman, L. (2014). *Toplumsal araştırma yöntemleri nicel ve nitel yaklaşımlar 1*. Yayın Odası.
- Özbay, F. (2019). *Kadın emeği*. İletişim Yayınları.
- Özdemir, H. ve Aydemir, A. (2019). Dördüncü Dalga Feminizm Üzerine. *Social Sciences Studies Journal*, 5(32), 1707-1711.
- Öksüz, E. (1982). Kooperatifçilik kavramı ve ilkelerinin ışığında, Türkiye’de köy kalkınma kooperatifleri. *In Journal Of Social Policy Conferences*. 329-358.

- Öz, K. ve Kızılaslan, N. (2019). Besi sığırcılığında tarım kredi kooperatiflerinin rolü: Sinop ili erfelek ilçesi araştırması. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 8(1), 74-90.
- Özmete, E. (2012). Kırsal kalkınma için kadınların güçlendirilmesi: Sosyal Hizmet Modelleri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 117-128.
- Öztürk, B. (2015). Roma-bizans döneminde İstanbul'daki toplumsal katmanlar. *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, (4), 24-39.
- Özüdoğru, B. (2018). Beyaz feminizm ve öteki kadınlar. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(12), 304-319.
- Pakdemirli, B. (2019). Tarımsal kooperatiflerin dünya ve Türkiye'de mevcut durumunun karşılaştırılması. *Anadolu Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 29(2), 177-187.
- Parin, S. ve Yıldız M. Z. (2010). Cumhuriyet dönemi İstanbul nüfusu literatürü üzerine. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (16), 201-226.
- Scott, J. W. (2010). *Toplumsal cinsiyet: faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Serinikli, N. (2019). Kırsal alandaki mikro kadın girişimcilerin kooperatifleşmeye karşı tutumları: Agro-Turizm Kadın Kooperatifleri. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 14(1), 45-57.
- Serinikli, N. (2017). Kooperatifçilik ve ahi birlikleri. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 680-689.
- Sevim, A. (2005). *Feminizm*. İnsan Yayınları.
- Sümer, G. (2021). Kooperatif bankacılığı ve Türkiye'de uygulanabilirliği. *Fiscaoeconomia*, 5(1), 262-279.
- Şahankaya Adar, A., Dedeoğlu S. ve Kurtuluş G. (2023). Türkiye'de kadın kooperatifleri: Mevcut Durum Analizi, Kadın Güçlenmesi ve İstihdam Yaratma Potansiyeli. *Çalışma ve Toplum*. 2(77). 1174-1208.
- Şahin, Ç. (2018). Türkiye tarımında kooperatifçilik alternatifini yeniden düşünmek. *Politik Ekonomik Kuram*, 2(2), 59-76.

- Şimşek H. (2011). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın üreme sağlığına etkisi: Türkiye Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(2), 119-26.
- Tabakoğlu, A. (2014, 27-29 Mayıs). *Osmanlı döneminde İstanbul'un iâşesi*. [Bildiri Sunumu]. Uluslararası Osmanlı İstanbul'u Sempozyumu, İstanbul.
- Tanyeli, U. (2010). İstanbul'u yazmak: Cumhuriyet Dönemi Tarih Metinlerinde Eski Başkent. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (16), 259-276.
- Taş, G. (2016). Feminizm üzerine genel bir değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, 3(5), 163-174.
- Taş, H. Y. ve Kazar E. N. (2019). İstanbul'daki kadın kooperatiflerinin kadın yoksulluğuna etkisi. *Opus International Journal Of Society Researches*, 13(19), 1836-1863.
- Terzi, A. (2019). Kooperatifçilik ve kooperatiflerin kuruluş işlemlerinin muhasebeleştirilmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(87), 179-190.
- Topaloğlu, E. Ve Topaloğlu M. (2017). Türkiye'de kadın girişimci kooperatifleri: Bacıyan-ı Meram Örneği. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 4(52), 203-218.
- Topateş Kalfa, A., Topateş H. ve Kıdak E. (2022). Güçlendirme ve toplumsal cinsiyet rolleri ikileminde kadın girişimciliği. *Çalışma ve Toplum*, 2(73), 1043-1074.
- Tuna, K., Ortaylı, İ., Pala, İ., Ünsal, A., Belge, M., Dursun, A.H., Hızlan, D., Ayvazoğlu, B., Bilgili, A. E., Genim, S. ve Barutçugil, H. (2012). *Şehir ve kültür: İstanbul*. Sahra Görsel ve Sanatsal İletişim.
- Tutar, F. ve Yetişen H. (2009). Türkiye'de kadının ekonomik kalkınmadaki rolü. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 116-131.
- Türk Dil Kurumu (t.y). Türk Dil Kurumu sözlükleri. 05 Haziran 2024 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Türkmen, İ. (2019, 25, Nisan). *Türkiye'de planlı dönemde bir kırsal kalkınma projesi: köy kalkınma kooperatifleri*. [Bildiri sunumu] Üçüncü İktisat Tarihi Kongresi Bildirileri-1, İzmir.

- Uluskan Bayırdır, S. (2007). Atatürk dönem inde İstanbul'un imarı ve henri prost planının basındaki yankıları (1936-1939). *Erdem Dergisi*, 16(48), 109-156.
- Uslu, F. ve Demir E. (2023). Nitel bir veri toplama tekniği: Derinlemesine Görüşme. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 40(1), 289-299.
- Üstün, İ. (2011). Toplumsal cinsiyet eşitliği hesaba katabiliyor muyuz? 3 Ağustos 2023 tarihinde <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/925> adresinden edinilmiştir.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *İstanbul Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, (35), 29-56.
- Yercan, M. (2007). Türkiye ve Avrupa Birliğinde tarımın örgütlenme deseni ve tarımsal kooperatifler. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 13(2), 19-29.
- Yıldırım Demircan, P. (2020). Kırsal kalkınmada kadın kooperatiflerinin rolü: Ahatlı Kadın Kooperatifi Örneği. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 159-170.
- Yıldırım, F. ve Hasan G. (2021). Uluslararası kalkınma politikaları ve kadınların güçlendirilmesi üzerine bir değerlendirme. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 679-695.
- Yıldırım alp, S., İslamoğlu E. ve Ateş Torun M. (2021). Kadın kooperatiflerinin ekonomik ve sosyal yaşamda rolü ve önemi: Antalya İli Örneği. *Uluslararası Sosyal Bilimlerde Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi*, 5(3), 111-135.
- Yıldız Kılıç, Ş. (2014). Osmanlı'dan cumhuriyet'e entelektüellerin gözüyle bizans İstanbul'u. *Doğu Batı Dergisi*, (15), 1-16.
- Yıldız, E. ve Karkıner N. (2011). *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yıldız, E. (2021). *Toplumsal cinsiyet eşitliğinin temel kavramları*. Ceid Yayınları.
- Yıldız, N. (2020). Uluslararası kuruluşlar açısından kadının güçlendirilmesine bakış. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 9(24), 224-245.
- Yılmaz, A. (2023). *Türkiye'nin toplumsal yapısı ve değişim 1923'ten günümüze*. Kırmızı Yayınları.

İnternet Kaynağı

- GPCI (2023). *Global power city index*. 10 Ekim 2023 tarihinde <https://mori-m-foundation.or.jp/english/ius2/gpci2/index.shtml> adresinden edinilmiştir.
- GTB (2021, 18 Haziran). *Türkiye’ de kooperatifçilik*. 18 Ekim 2023 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/bilgi-bankasi/kooperatifler-hakkinda/turkiyede-kooperatifcilik> adresinden edinilmiştir.
- Emiroğlu, M. (2019). *Kooperatifçilik ve kadın kooperatifleri*. 25 Ekim 2023 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/data/5d41e48b13b87639ac9e02df/7458fc6b5805cfbbaf4a3f0d76ad0bf5.pdf> adresinden edinilmiştir.
- ILO (2017). *Statistics on cooperatives country in focus: Turkey*. 16 Ekim 2023 tarihinde <https://www.ilo.org/Wcmsp5/Groups/Public/> adresinden edinilmiştir.
- ILO (2022, 15 Eylül). *Türkiye’de kadınların kooperatifler yoluyla güçlenmesi*. 16 Ekim 2023 tarihinde <https://dspace.ceid.org.tr/Xmliu/Bitstream/Handle/1/2176/Turkiyede-Kadinlari-Kooperatifler-Yoluyla-Guclenmesi.Pdf?Sequence=1&Isallowed=Y> adresinden edinilmiştir.
- KDEV (2023). *Kadın emeğini değerlendirme vakfı hakkında*. 18 Ekim 2023 tarihinde <https://www.kedv.org.tr/Kedv-Hakkinda> adresinden edinilmiştir.
- Kocabaş, Ö. Y. (2003). *Türkiye’de kooperatifçilik hareketinin düşünsel boyutu*. 29 Ekim 2023 tarihinde <https://ticaret.gov.tr/data/5d41d91713b87639ac9e0235/408dc506efa12cd18863b3d13b93038f.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (2021). *Tr82 bölgesi kadın kooperatifleri mevcut durum analizi*. 15 Ekim 2023 tarihinde https://www.kuzka.gov.tr/paylasim/yayinlar/rapor_analiz/20211121_TR82_Bolgesi_Kadin_Koop_Mevcut_Durum_Analizi.pdf adresinden edinilmiştir.
- Mevzuat (2004, 21 Nisan). *Kooperatifler kanunu*. 10 Ekim 2023 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/Mevzuatmetin/1.5.1163.Pdf> adresinden edinilmiştir.

SİMURG (2020). 16 Ekim 2023. <https://Simurg.Org.Tr/Hakkimizda/> adresinden edinilmiştir.

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022, 17 Mart). *Bakanımız Derya Yanık: “kooperatifçilik sistemi kadınların ekonomik yönden kalkınmasını destekliyor”*. 15 Ekim 2023 tarihinde <https://www.aile.gov.tr/Ksgm/Haberler/Bakanimiz-Derya-Yanik-Kooperatifcilik-Sistemi-Kadınların-Ekonomik-Yönden-Kalkınmasını-Destekliyor> adresinden edinilmiştir.

TÜİK (2023). *İşgücü istatistikleri, II. çeyrek: Nisan - Haziran, 2023*. 17 Ekim 2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?P=Isgucu-Istatistikleri-II.-Ceyrek:-Nisan---Haziran,-2023-49389> adresinden edinilmiştir.

UNDP (2022, 9 Eylül). *İnsanı gelişme raporu*. 10 Kasım 2023 tarihinde <https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/2022-insani-gelisme-raporu> adresinden edinilmiştir.

WB (2012). *Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kalkınma*. 09 Eylül 2023 tarihinde <https://documents1.worldbank.org/Curated/En/753081468338506032/Pdf/646650v10wdr0b0urkish0overview02012.Pdf> adresinden edinilmiştir.

WEF (2021, 26 Ağustos). *Global gender gap report 2020*. 01 Eylül 2023 tarihinde https://www3.weforum.org/docs/Wef_Gggr_2023.Pdf adresinden edinilmiştir.

WHO (2023). 12 Ağustos 2023 tarihinde https://www.who.int/health-topics/Gender#Tab=Tab_1 adresinden edinilmiştir.

EKLER

Ek-1: Görüşme Rehber Formu

KADIN KOOPERATİFLERİNE AKTİF ÜYELİĞİN KADINLARIN GÜÇLENDİRİLMESİNDEKİ ROLÜ: İSTANBUL KADIN KOOPERATİFLERİ ÖRNEĞİ

İzin ve Açıklama

Adım Nuray Şakırgün. İstanbul Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü öğrencisiyim. İstanbul’da bulunan kadın kooperatifleri ile kadının güçlendirilmesi ile ilgili bir araştırma yapmaktayım. Araştırmam ile ilgili size birkaç soru sormak istiyorum. Temin etmek isterim ki, soracağım soruya vereceğiniz yanıtlar sadece bu araştırma için kullanılacaktır. Yapılacak olan görüşmenin ses kaydı alınacak olup; yanıtlarınız saklı tutulacak ve kimlik bilgileriniz ne araştırmada belirtilecek ne de başka bir şahıs veya kurum ile paylaşılacaktır. Araştırmada yer alan soruları sormak için izninizi istemekteyim. Desteğiniz için teşekkür ederim.

Görüşmeci Adı Soyadı:

Görüşülen Adı Soyadı:

Görüşme Tarihi:

Görüşme Yeri:

Görüşme Süresi:

Görüşme Reddedildi ise Nedeni:

Görüşmeci İmzası

BÖLÜM 1

Demografik Sorular

1. Yaşınız?
2. Eğitim durumunuz?
3. Medeni durumunuz?
4. Çalışma geçmişiniz?

BÖLÜM 2

Kooperatife Yönelik Sorular

5. Kooperatifinizin nasıl ve hangi amaçlar doğrultusunda kurulduğundan anlatabilir misiniz?
6. Kooperatifin faaliyet alanları ve özellikleri nelerdir?
7. Kooperatifinizi nasıl yönetiyorsunuz?
8. Karar alma durumlarında kadınların katılımlarının nasıl olduğu hakkında bilgi verebilir misiniz?
9. Kooperatifteki aktif üyeliği olan kadınların birbirleriyle olan ilişkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?
10. Kooperatif içinde ne tür sorunlarla karşılaşıyorsunuz, karşılaşıyorsanız çözüm doğrultusunda neler yapıyorsunuz?

BÖLÜM 3

Güçlendirmeyi Anlamaya Yönelik Sorular

11. Kooperatife dahil olmanın sizin hayatınızda nasıl değişim yarattığını düşünüyorsunuz?

3.1. Ekonomik Güçlendirmeyi Anlamaya Yönelik Sorular

12. Kooperatife katılmanız ile birlikte para kazanma ve harcama durumunuzda ne gibi değişiklikler yaşadınız?
13. Kooperatife üye olmadan önce ve sonrasında ekonomik olarak durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?

3.2. Sosyal Güçlendirmeyi Anlamaya Yönelik Sorular

14. Hareket özgürlüğünüz yani nereye, nereden, ne zaman gideceğiniz konusunda kooperatife üye olduktan sonra neler yaşıyorsunuz?
15. Kooperatif ile birlikte hayatınızda sosyal ilişkiler kurma anlamında neler yaşadığınızdan bahsedebilir misiniz?
16. Kooperatifçilik ilkelerinde var olan dayanışma birliğinin hayatınızda ki etkisi nasıl olmuştur?
17. Kooperatife üye olduktan sonra hane içerisinde söz sahibi olma ve hane yönetimi konusunda neler yaşadığını anlatabilir misiniz?
18. Kooperatife dahil olma sürecinizden sonra toplumdaki konumunuz hakkında neler düşünüyorsunuz?

3.3. Politik Güçlendirmeyi Anlamaya Yönelik Sorular

19. Toplumsal konularda karar verebilme ve harekete geçebilme durumlarının kooperatife aktif üyelik ile etkisini nasıl yorumlarsınız?
20. Toplumsal sorunların çözümlerine yaklaşımınızın kooperatife dahil olmak ile birlikte nasıl yorumladığınızı anlatabilir misiniz?
21. Haklarınızı arama ve ulaşabilme, sorunlarınızı çözebilme konularında kooperatif süreciniz ile birlikte neler yaptığınız hakkında bilgi verebilir misiniz?

Ek-2 : Etik Kurul Onayı

Tarih ve Sayı: 26.01.2024-136202



İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER İÇİN BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE
YAYIN ETİĞİ KURULU

Sayı : E-45778635-050.99-136202
Konu : Nuray ŞAKIRGÜN'ün "Kadın
Kooperatiflerine Aktif Üyeliğin
Kadınların Güçlendirilmesindeki Rolü:
İstanbul Kadın Kooperatifleri Örneği"
Başlıklı Başvurusunun Etik Kurul Onay
Yazısı Hk.

25.01.2024

REKTÖRLÜK MAKAMINA

İlgi : Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü, 25.01.2024 Tarihli ve 74966756- - 486 Sayılı
Yazı,

İstanbul Beykent Üniversitesi 2120053006 numaralı Sosyoloji Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Nuray ŞAKIRGÜN'ün Doç. Dr. Abdurrahman YILMAZ danışmanlığında hazırladığı "Kadın Kooperatiflerine Aktif Üyeliğin Kadınların Güçlendirilmesindeki Rolü: İstanbul Kadın Kooperatifleri Örneği" başlıklı tez çalışmasının 22.01.24 tarihli 2024/01 sayılı Sosyal ve Beşeri Bilimler için Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu toplantısında etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiş ve ekte onay yazısı sunulmuştur.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Prof.Dr. Cevat GERNİ
Başkan

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : BSV3MS20F3 Pin Kodu : 75042 Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5700&eD=BSV3MS20F3&eS=136202>
Adres İstanbul Beykent Üniversitesi Ayazağa-Maslak Yerleşkesi Ayazağa Mah. Hadımkoru Yolu Bilgi için: Cevat Gemi
Cad. No: 19 Sarıyer/İstanbul Unvanı: Başkan
Telefon: 444 1997 Faks: (0 212) 289 64 90
e-Posta: info@beykent.edu.tr Web: www.beykent.edu.tr
Kep Adresi: beykentuniv@hs01.kep.tr



Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.